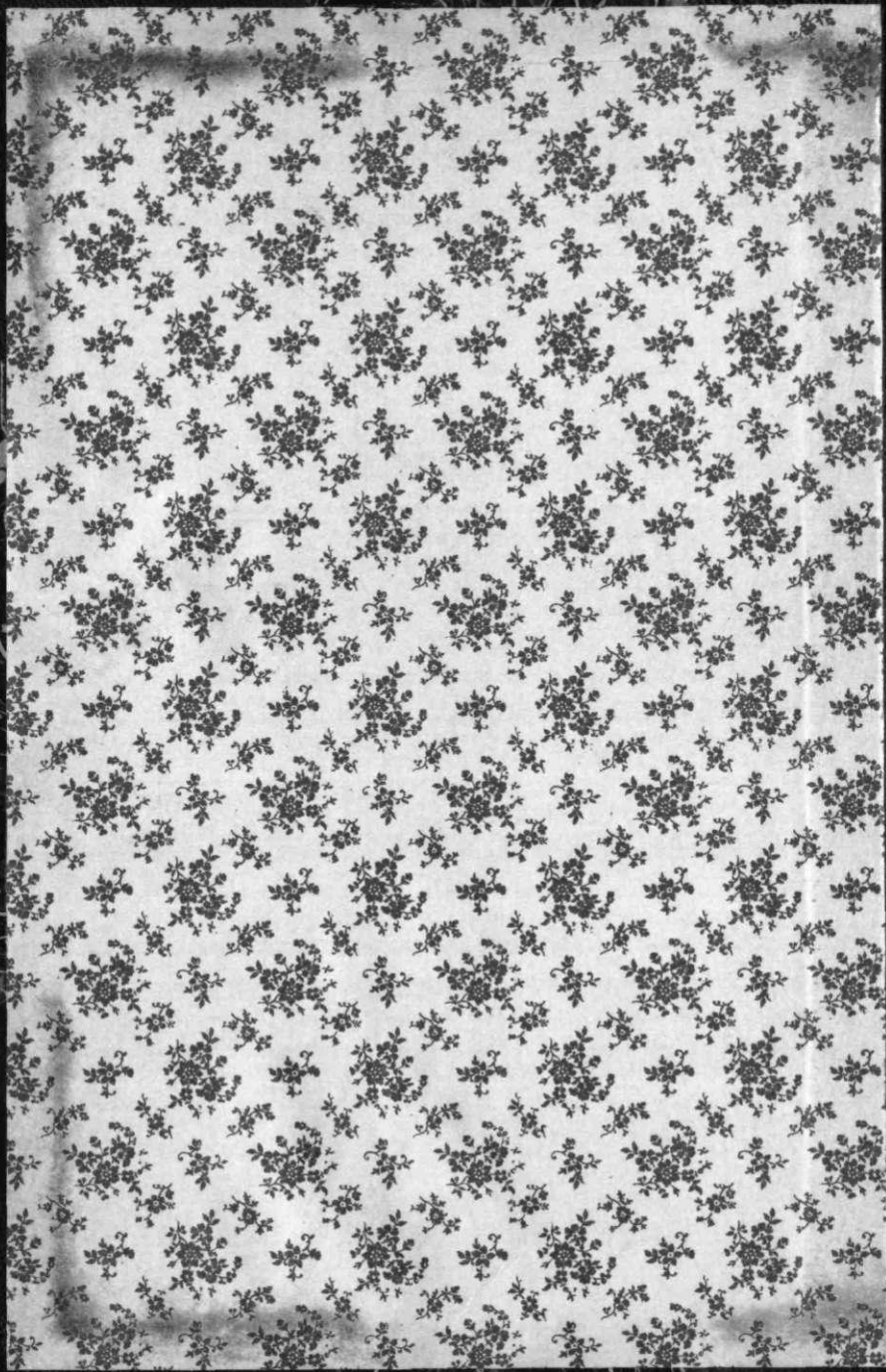

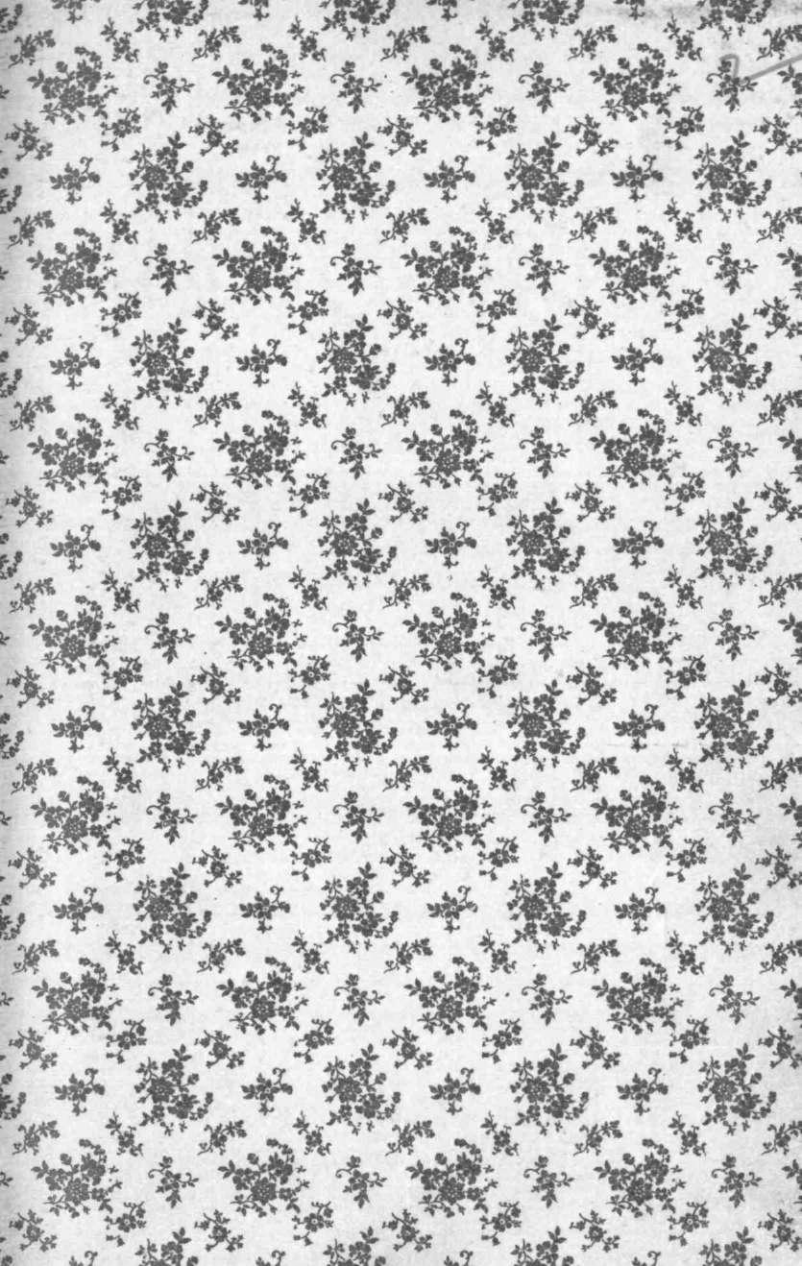
II

M 41020

h

*Herrn Doktor
Božumil Krek
hochachtungsvoll*

MARTIN KATSHUR

die Übersetzerin
IDEALISTIN ELÄMÄKERTA

KIRJOITTANUT

IVAN CANKAR

SLOVENILAINEN ALKUTEOS

SUOMENTANUT

MAILA TALVIO

PORVOOSSA
WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

III M 41020

III M 41020 h

030018717

Helsingissä 1907, J. Simeliuksen
Perillisten Kirjapaino-osakeyhtiö

ALKULAUSE.

Etelä-Itävallan alppimaissa Kärntissä, Steiermarkissa ja Krainissa asuu pieni slaavilainen kansa, slovenit. Ollen valtiollista itsenäisyyttä vailla ja asuen kahden suuren sivistyskansan, saksalaisten ja italialaisten välissä ovat slovenit saaneet jännittää kaikki voimansa säilyttääkseen oman kansallisuutensa. Sen vaatimattoman kirjallisuuden alun, jonka uskonpuhdistus oli synnyttänyt, tukahutti katolilainen vastaliike yhtä säälimättömästi kuin protestanttisen uskonnonkin Itävallan maissa. Yli puolentoista vuosisataa täytyi kaiken kansallisen ja henkisen elämän olla lammassa. Vasta silloin kun Etelä-Itävalta oli joutunut ranskalaisten haltuun, heräsivät slovenit pitkästä talviunestaan. Eikä Napoleonin kukistuttuakaan ollut enää mahdollista pidättää versovaa kansallista elämää. Kaudenmuodossa se puhkesi esiin runoudessa. »Slaavilainen Petrarca» Frans Preseren (lue: Presheeren, 1800—1849) osotti ihmeteltävää mestaruutta lyyrillisenä runoilijana. Sen jälkeen slovenilainen kirjallisuus on liikkunut melkein yksinomaan ahtaammilla kansallisilla aloilla, tulkiten kansallisia vaatimuksia. Entinen katolinen pappi Anton Askerc (Ashkerts), joka sittemmin on esiintynyt klerikalisuuden leppymättömänä vihollisena, rupesi

ensimmäisenä runoissaan käsittelemään niitä suuria risti-riitoja, jotka kuohuttavat nykyajan yhteiskuntaa ja yksilöä. Nuoremmista lyyrillisistä runoilijoista on mainittava O. Zupancic (lue: Zupántshitsh). Proosakirjailijoista on nuori ja erittäin tuottelias Ivan Cankar (lue: Tsankar) ottanut esittääkseen sitä henkistä murrosaikaa, jota tähän asti yksinomaan katolisen papiston johtama slovenin kansa nyt elää.

Ensimmäinen osa.

I.

Likaisena ja kuurassa tuli Martin Katshur postiasemalle.

— Lähtekö posti pian Zapoljeen?

— Pian. Puolen tunnin perästä, vastasi uninen ravintoloitsija.

Katshur istui pöydän taa ja tilasi viinaa ja leipää. Ison säkin, jota hän kanto selässään lujan ryhmykepin nenässä, hän heitti penkille.

Hänen punaiset, terveet kasvonsa olivat vielä täynnä raikasta syysaamua, sitä täynnä olivat hänen huurteiset, iloiset silmänsä. Hän oli vaeltanut jo hyvän taipaleen, kaksi runsasta tuntia. Hänen poskillaan ja vaatteissaan pysyi vielä sumu ja varhaisen aamun kuura.

Suurella töminällä astui postimajaan lihava, vanhahko mies. Vaikka vasta oli syyskuu, oli hänen yllään pitkä, raskas turkki ja päässä musta karvalakki. Hänellä oli leveät, parroittuneet kasvot. Hän katseli äreästi tuuheiden, harmaantuneiden kulmakarvainsa alta. Ravintoloitsija tervehti häntä erittäin kunnioittavasti ja toi hänelle viinaa, liikkiötä ja leipää.

— Eikö Jernejtä jo kuulu?

— Kyllä se oli täällä, mutta meni postiin.

Lihava herra joi ja söi ja katsahti Katshuriin. Hän tarkasti hänen kasvonsa, mittaili hänen pukuaan ja huomasi, että hän on parempia ihmisiä.

— Minnekäs te?

— Zapoljeen.

— Mitäs siellä?

— Opettajaksi.

— Hm.

Hän katseli vieläkin tarkemmin Katshuria ja jolleivät Katshurin silmät olisi olleet kuurassa, niin hän lihavan herran katseessa olisi tuntenut sääliä ja vahingoniloa.

— Minä olen minäkin Zapoljesta, sanoi lihava herra ja kaiveli hampaitaan. — Olen siellä lääkärinä. Se on kirottu pesä. Pahempaa ei löydy maailmassa. Minä en sano mitään, seutu on kaunis, kunhan ei siellä olisi ihmisiä.

Katshur hymähti.

— Niin puhuvat kaikki. Minäkin, kun puhun omasta syntymäseudustani, sanon: kyllä se on kaunis, kun vain ei olisi ihmisiä. Ja kuitenkin nuo ihmiset ovat hyviä ja kunnioitettavia. Ja kaikki ihmiset ovat hyviä.

Lääkäri heitti hammastikun lattialle, nojasi kyy-nänpäänsä pöytää vastaan ja katseli hyvin äreästi Katshuriin.

— Te tulette siis meille.

— Mikähän tuokin on? ajatteli pelästyksissään Katshur.

— Te olette tyhmyri — älkää panko pahaksenne. Kaikki ihmiset ovat hyviä! Pian saatte nähdä kuinka

hyviä ne ovat. Ei kukaan ihminen maailmassa ole hyvä. Ette te, enkä minäkään. Mutta se sikseen. Minä sanon teille suoraan, koska olette nuori ja siivo mies: olkaa varovainen, varovainen, sata kertaa varovainen; ja teeskenteleväinen, teeskenteleväinen, sata kertaa teeskenteleväinen, kun tulette Zapoljeen. Muuta en sano teille.

— Jumala ties mitä se siellä on saanut kokea! ajatteli itsekseen Katshur. Ja lihava lääkäri alkoi kiinnittää hänen mieltänsä.

— Nyt te olette katsellut minua, ystäväni, niinkuin nykyajan nuori polvi katsoo meitä vanhoja. He eivät muka enään tunne ihmisiä, eivät enään tunne aikaansa. Ja kuitenkin, poikaseni, ei asia ole niin. Viinaa, Juri! Toisin on asian laita. Uskotteko, että minäkin muutama kymmen vuosi sitte esiinnyin suurena puhujana kansankokouksissa, että minäkin taistelin meidän kansallisten oikeuksiemme puolesta, että minäkin olin valtiollisen poliisin mustissa kirjoissa? Ette! tietysti ette! Minä olen lihava, mutta minä sanon teille: te saatte siellä nähdä ihmisiä jotka vielä enemmän rakastavat mukavuuttaan, jotka ovat vielä laiskempia ja lihavampia kuin minä, jotka eivät koskaan ole olleet mustissa kirjoissa, joita ei mikään keisarilliskuninkaallinen poliisi ole vakoillut, ja jotka kuitenkin, Jumala paratkoon, ovat ansiokkaita ja kuuluisia kansallissankareja. He eivät ole olleet kansankokouksissa, vaan kanslioissa, ja kuitenkin täytyisi nykypolven paljastaa heille päänsä, jos niiksi tulisi.

Lääkäri sylkäisi keskelle huonetta paksun syljen Katshur hymähti iloisesti sydämessään. Kas vaan

vanhaa kansallismielistä, kansanpuhujaa, naivia ja itsekästä!

— Mutta kuitenkin te olette jäänyt Zapoljeen, herra tohtori.

Lääkäri katsahti häneen vihaisesti.

— Miksikä en olisi jäänyt? Luuletteko että muualla on parempi? Jos ihmisen täytyy elää loassa, niin on parempi että hän aina elää loassa, sillä tietysti loka aina haisee, varsinkin aluksi, mutta sittemmin ihminen tottuu.

— Se on kokenut paljon! ajatteli Katshur ja hänen kävi lääkäriä sääli.

— Te olette nuori ja lähдете virkaanne. Tuuleeko Zapolje olemaan teidän ensimmäinen opettaja-paikkanne?

— Ei, toinen. Minä olen jo ollut Kotlinissa, mutta jouduin vähän riitaan kunnanesimiehen kanssa ja minun oli lähteminen sieltä pois. Mutta en minä siitä välitä, sillä kyllä se oli ilkeä pesä.

— Jahah, riitaannuitte kunnanesimiehen kanssa. No, katsokaas nyt, te olette vielä nuori ja tarvitsette opetusta. Siksi sanon minä teille — ja painakaa se tarkoin mieleenne: — jos tahdotte elää sovussa zapoljelaisten ja koko maailman kanssa, niin älkää koskaan riitaantuko kenenkään kanssa ja jos joku teille sanoo, että aasin karva on vihreä, niin vastatkaa hänelle: aivan vihreä! Ja vielä: älkää koskeko asioihin jotka eivät kuulu teihin . . . Oletteko te siellä Kotlinissa valistanut kansaa?

— Koetinhan minä, sanoi Katshur punehtuen. — Siksipä minä jouduin riitaan kunnanesimiehen kanssa. Ja papin kanssa myöskin.

— Te tiedätte siis kokemuksesta, ettei kansan opettaminen ole hyvä eikä edullinen tehtävä. Karttakaa sitä siis. Ja varsinkin Zapoljessa karttakaa sitä, koska siellä on opetusta tarvitsevaa väkeä enemmän kuin muualla ja kiusaaja saisi teidät helposti pauloihinsa. Se on vaarallista, jos ihminen suuttuu kunnanesimieheen ja vielä vaarallisempaa, jos hän suuttuu pappiin. Jos te suututatte Jamalan, niin hän antaa teille anteeksi, mutta jos te suututatte kunnanesimiehen, niin teidät siirretään toiseen paikkaan. Jättäkää siis kansa rauhaan . . . Oletteko te naimisissa?

— En, vastasi Katshur ihmetellen.

Hän kuunteli lääkäriä ja hänestä tuntui siltä kuin hän seisoi rankkasateessa.

— Älkää koskaan menkö naimisiin. Ja välttäkää yleensä naisia niin paljon kuin suinkin mahdollista, sillä te olette opettaja. Tavallisellakin ihmisellä, niinkuin minulla, on huonoja kokemuksia naisista — minä olen, näettekös, nainut. Mutta opettajan, joka menee naimisiin, olisi parempi jos myllynkivi ripustettaisiin hänen kaulaansa ja hänet upotettaisiin meren syvyyteen. Siis älkää menkö naimisiin! Mutta oletteko laulaja?

— Olen.

— Älkää koskaan laulako. Paitsi kirkossa. Älkääkä sielläkään liian lujaan. Sillä zapoljelaiset sanoisivat teitä kerskaajaksi. Älkää laulako kapakassa, sillä silloin sanottaisiin, että olette juoppo. Älkää laulako seurassa, sillä silloin sanottaisiin, että ärsytätte ihmisiä. Älkää myöskään huoneessanne laulako, sillä silloin sanottaisiin, että olette narri.

Älkää käykö liian paljon seurassa, sillä silloin sanotaan, että olette hulivilä ja kevytmielinen. Älkää myöskään karttako seuraa liian paljon, sillä silloin teitä sanotaan salakavalaksi. Onko teillä poliittinen vakaumus?

— Jaa minullako?

— Piiloittakaa se sydämenne syvimpään. Sillä valhe on synti vaan silloin kun ei siitä ole mitään hyötyä. Jos teidän tulee valita valheen ja totuuden välillä, eikä se maksa teille mitään, niin valitkaa totuus, sillä tarpeen tullessa teidän kuitenkin pitää lasketella niin paljon valhetta. Älkää olko itsepäinen, varsinkaan valtiollisessa vakaumuksessanne. Kun teistä tuntuu edulliselta, niin muuttakaa vakaumustanne ja seuratkaa Tugomeria: ¹⁾ „ole luja“ j. n. e. eikä kukaan huomaa teidän muutostanne. Siinä tapauksessa, että joku huomaa teidän toiset kasvonne, sanokaa, että te kehitytte ajan hengen mukana. Ja jos joku teitä moittii horjuvaiseksi, oman edun pyytäjäksi ja petturiksi, niin vastatkaa: helppoa on huvitella, mutta tehdä työtä on raskaampaa. Ja muistakaa tarkoin: ei kukaan ihminen tee työtä itseään varten, vaan kansan hyväksi. Kunnioittakaa lähimmäisenne vakaumusta, sillä hän voi joskus olla teille hyödyksi. Olettekos runoilija?

— Olenhan minä kirjoittanut runojakin, vastasi Katshur ja katseli pöytänsä.

— Älkää kirjoittako runoja. Kadotatte luottonne. Ja kun me nyt puhumme runoista, niin täytyy meidän puhua juomisestakin. Älkää luulko, että teidän pitää juoda, vaikka olette kansallismielinen. Rait-

¹⁾ Slovenilainen draama.

tiistakin miehistä on tullut valtiopäivämiehiä. Muistatteko nyt kaikki nämä opetukset?

— Muistan, hymähti Katshur.

— Ja vaikka te nyt muistattekin tämän kaiken ja toimitte sen mukaan, niin voi teidän kuitenkin joskus käydä huonosti maailmassa. Jos itse Jumala tulisi ihmisten juokkoon, varsinkin Zapoljeen, niin ei hänkään tulisi heidän kanssaan toimeen. He tekisivät, jollei muuta, ainakin pilkkaa hänen jumaluudestaan.

— Puhuikohan se nyt totta vai laskiko leikkiä? Katkera hän on, ties Jumala mitä hän on kokenut, mietti Katshur. Huono ihminen ei hän voi olla eikä onnetonkaan. Kovin lihava hän on ja ruokahalu hänellä on hyvä.

— Nyt matkalle ylämaahan! huudahti kapakan ovesta postimies, pitkä, luiseva, punanenäinen ukko.

— Tämä on meidän uusi opettaja, esitteli lääkäri Katshuria. Postimies vilkaisi häneen syrjästä ja mittaili häntä nopein, ankarin katsein.

— Nuori herrahan se vielä on, ja hento! Minä olen aina sanonut, ettei opettaja saa olla nuori eikä hento.

Lääkäri ja opettaja astuivat vaunuun, joka oli ahdas, matala ja aivan täynnä matka-arkkuja ja kääröjä. Postimies löi hevosia, vaunut heilahtivat ja narisivat. Katshur avasi ikkunan ja katseli iloisin mielin kasteista, aamuista luontoa.

Tie kiemurteli pitkin jyrkkiä, metsäisiä ylänköjä, mutta oikealla puolella leveni tasanko. Sumut, pitkinä ja ohuina kuin hunnut, laahustelivat laiskasti pitkin tasankoa, repesivät välistä ja silloin paistoi esiin peltoja ja näkyi taivas; välistä nousi yht'äkkiä

sumun keskeltä korkea, musta poppeli, taasen yht'äkkiä hukkuakseen. Tien viereen ilmestyi kylä, kaksi, kolme taloa. Katshurista ne näyttivät tavattoman valkoisilta ja sunnuntaipukuisilta.

— Noin kauniita kyliä en vielä ole nähnyt. Talot loistavat kuin sunnuntaina, kun aurinko paistaa ja iltakellot soivat.

Lääkäri katsahti häneen ärtyisästi.

— Kun ne näette kuukauden tai parin perästä, niin ne ovat yhtä likaisia kuin kaikki muutkin talot maailmassa.

— Jumala suokoon anteeksi hänen mustanäköisyytensä! naurahti itsekseen Katshur. — Jos hän olisi taikauskoinen, niin hän luulisi Jumalan lähettäneen minut tielleen pahana noitana.

Vaunut kulkivat vanhanaikaisen linnan ohi. Linnan molemmilla puolilla oli suuri puutarha. Puutarhassa kohisi vaahtoava vesiputous, joka syöksyi korkealta kalliolta tien poikki. Aivan tien varrella oli tuuhean kastanjan alla avonainen huvimaja, muratti peitti sen akkunut ja riippui ovista alas; huvimajassa istui nuori, punapuseroinen tyttö. Tyttö kääntyi ja Katshur näki kuin äkinäisessä unessa hänen valkoiset kasvonsa ja mustat, suuret silmänsä. Vanhasta linnasta nousi ilmaan parvi kirkuvia lintuja. Vaunut hölskyivät hölskymistään ja eteen avautui vapaa, laaja tasanko.

Katshur hengähti syvään.

— Tämä on Bistra, kertoi lääkäri. — Tekisipä mieli sanoa, että se on kaunis kylä. Mutta jollette aio mennä naimisiin — ja minä olen teille sanonut, ettei pidä mennä, — niin älkää koskaan tulko tänne.

— Onko täällä niin paljon kauniita tyttöjä?

— Paljon.

Katshur ajatteli vanhaa linnaa, avonaista huvimajaa, murattia ja punaista puseroa, ja hänen mielensä heltyi. Vaunut kiersivät leveää, valkeaa tietä. Hiljainen, vihreä vesi, puoleksi vanhojen pajujen peitossa, tuli esiin tien viereltä. Aurinko pääsi vapaaksi sumusta ja vereksessä, tuoreessa loisteessa välkkyi, joen toiselta puolen, Zapolje, etäisen ylängön alta. Pieni kauppala, kylän näköinen, ilmaantui näkyviin kentältä tasangon keskeltä, loivalta ylätasangolta ja ylempää, ihan taivaan rannalta, katselivat tasangolle päin korkeat metsät, suuressa, hiljaisessa puoliympyrässä.

— Tuolla on Zapolje, sanoi lääkäri hiukan kylmästi ja viittasi pikkusormellaan sinnepäin.

Katshur vaikenä ja ihmetteli. Hänen ennestäänkin korkeat ja iloiset ajatuksensa kiipesivät kauheutta myöten, jota hänen silmänsä nyt katselivat, taivaaseen saakka ja hän väreili juhlallisessa odoituksessa. Hän tunsu kuinka hänen voimansa kasvoi, kuinka rehevästi kukkiva, humiseva elämä hänessä ponnisteli tulevaisuutta kohti.

Lihava lääkäri näki hänen punehtuneet kasvonsa ja loistavat silmänsä ja laskeutui kätensä hänen olkapäälleen.

— Nuori herra, älkää suuttuko minuun, jos opeukseni ovat olleet hiukan suorasukaiset. Mutta uskokaa pois, että ne olivat rehellisesti tarkoitettut eikä olisi hullummaksi, jos niitä seuraisitte. Mutta nyt minä näen, minä tunnen sen teidän kasvoitanne, että te ette tule toimimaan niiden mukaan.

Siksi sanon teille vain: pitäkää huolta itsestänne, ennen kaikkia ja aina itsestänne. Kyllä toiset tulevat toimittamaan muut. Ja jos te arvelette, että teidän kaikella muotoa pitää auttaa lähimmäistänne, niin auttakaa häntä ilman melua ja paatosta. Se vahingoittaa teitä vähemmän. Minä olen viime yönä ihan unisena ja kylmettyneenä kulkenut hirveissä vankkureissa Rakitnoon parantamaan erästä mökkiläisnaisista, joka turhanpäiten oli tullut kipeäksi. Puolitiessä, jyrkässä ahteessa rikkuivat vankkurit ja minä olen saanut kulkea kapakasta kapakkaan ja nyt vihdoin postivaunuissa. Sen minä kerroin teille siksi, ettei joku toinen voisi sanoa: hän on kadottanut arvonsa ja kunniansa ja kuntonsa. Kerran minäkin olen käynyt kansankokouksissa ja puhunut slovenilaisen kansan oikeuksista. Mutta silloin minä olin nuorempi ja nyt minä tiedän, että koko tuo minun puuhani ei ole hyödyttänyt minua eikä muita edes niinkään paljon kuin tämänpäiväinen matkani. . . Nyt me olemme perillä, hyvä herra, ja jos teidän joskus on paha olla, niin tulkaa silloin ilman muuta minun luokseni. Olen iloinen teidät nähdessäni.

Vaunut pysähtyivät postiravintolan, uuden, valkoiseksi maalatun, yksikerroksisen talon eteen. Toisella puolen tietä oli vanha posti, pimeä, epämiellyttävä rakennus. Postitalon alapuolella juoksi hiljainen, leveä vesi ja pajut kumartuivat sitä kohti. Lääkäri puristi Katshurin kättä ja lähti raskain, vakavin askelin, pitkänä, rotevana, niska hiukan kyyryssä, kulkemaan.

Katshur astui ravintolaan. Hän istuutui akku-

nan ääreen ja katseli tielle, torille ja valkealle kirkolle päin, joka oli ylängön rinteellä; rinteän yläpuolella oli aurinkoinen kukkula ja nuoria puita, jotka vielä olivat aivan vihreitä; huipulla oli toinen valkoinen kirkko, joka ihan paloi aamuauringossa. Tiellä hän näki kansaa, virkamiehiä, talonpoikia ja työmiehiä ja hänestä tuntui, että hän tulee elämään ystävyydessä heidän kanssaan, sillä hän ei huomannut ainoitakaan vastenmielisiä eikä pahantahtoisia kasvoja.

— Nythän se alkaa se todellinen elämä, ajatteli hän. — Nyt pitää toteuttaa se mitä olen ajatellut.

Hänen sydämässään oli juhlallinen tunne, ja se oli hänestä yhtä puhdas ja toivorikas kuin ensi kerran ehtoolliselle mennessä.

— Lähden nyt Jumalan nimeen, lausui hän melkein ääneen eikä enään ajatellut lihavaa lääkäriä ja hänen neuvojansa.

— Olisiko talossa vuokrata huonetta? kysyi hän ymyriäiseltä ravintolan emännältä.

— On kyllä, hyvä herra. Mutta, Jeesus Maaria, juuri eilen illalla tuli Triestistä eräs nainen. Se on kaunis ja millaisessa puvussa, hyvä herra! Saattehan te hänet nähdä, kun hän menee tästä eteisen läpi. Ja eräs herra tuli sitte hänen perässään, Jumala ties mistä — täällä häntä ei kukaan tunne. . .

— No miten käy huoneen?

— Kyllä meillä vielä on yksi, mutta siellä nukkuu meidän Tone, kun hän tulee kotiin. . .

— Mutta ehkä te vuokraisitte sen päiväksi?

— Vuokraamme kyllä. Tone tulee vaan kerran vuodessa ja viipyy kolme päivää.

Katshur astui huoneeseen, päästi auki säkkinsä, peseytyi ja puki toisen puvun ylleen.

Huone oli suuri ja tyhjä, seinissä neljä suurta akkunaa. Nurkassa oli vuode, synkän näköisenä ja yksinäisenä kuin hautausmaalla. Talon alapuolella juoksi vesi hiljaisena ja leveänä kuin kalalammikko, ja kaukaa häämöttivät tummat metsät.

— Kaunista! hymyili Katshur. — Ummehtuneesta kattilasta olen tullut itse aurinkoon. Siellä minä kyllä olin herra, oman kouluni keisari, ja täällä sanotaan minun tulevan rengiksi, mutta aurinko on aurinko ja orja on vain se joka itse tahtoo orja olla.

Hän katsahti peiliin. Hiukset olivat siististi kammatut, kaulassa oli musta kravatti, yllä musta takki ja mustat housut.

— Ja nyt mahtimiesten, kansallismielisten luo!

Hän hymyili, mutta hänen sydämensä ei ollut aivan rauhallinen. Sensijaan että olisi lähtenyt suoraa päätä, hän odotti ravintolassa ja joi viinaa. Hänen mieleensä muistui lihava lääkäri.

— Että minun tielleni tulikin tuo lihava noita-ukko! Hän vuodatti pelkuruutta minun sydämeeni. Sensijaan että ajattelin suurta tehtävääni, tunnen jo edeltäkäsin orjan tunnetta.

Hän nousi alakuloisena ja lähti kulkemaan. Kaikki sumut olivat jo hajonneet, lämmin syysaurinko tervehti häntä ystävällisesti ja iloisesti, hyväillen hänen kasvojaan.

— Kas vaan, kun jo olin tulemaisillani surulliseksi, hymähti Katshur. — Tuossa on iso kauppa-puti, siellä asuu varmaan kunnanesimies.

Hän astui etehiseen ja häntä vastaan tuli, omittuisesti hyppivin, tanssimaisin askelin leveähartiainen, ohutsäärinen mies metsästyspukimissa. Hän oli punakka ja iloinen, leuvassa pukinparta.

— Mitäs teillä on asiaa? riensi hän hätäilevällä, hyppivällä ja tanssivalla äänellä sanomaan. — Mitäs teillä on asiaa? Hyvää päivää. Mitä kuuluu? Tervetuloa. Mistä te olette? Astukaa huoneeseen. Kukas te olette?

Martin Katshur hämmästyi, astui sisään ovesta, jota hän ei ollut huomannutkaan ja istuutui pöydän ääreen. Pöydällä oli kaksi juomalasia ja viinipullo. Hän istuutui, mutta nousi samassa ja kumarsi.

— Minä olen Martin Katshur, minut on nimetty opettajaksi Zapoljeen ja tahdoin tulla tervehtimään kunnanesimiestä.

— Minä juuri olen kunnanesimies.

Hän hymyili iloisesti, hyppeli ja tanssieli, painoi Katshurin kättä, taputti häntä olkapäälle ja istutti hänet tuoliin.

— Tottahan te juotte jotakin? Totta kai!

Ja hän kaasi pullosta.

— Oletteko jo käynyt jonkun luona?

— En vielä kenenkään.

— Ette?

— En kenenkään.

— Valehtelette.

Kunnanesimies vilkutteli silmiään, pani kätensä ristiin vatsansa päälle ja nauroi sydämensä pohjasta.

— Juurihan minä tulin, selitteli Katshur totisena ja vähän loukkaantuneena. — En vielä ole pu-

hunut kenenkään muun zapoljelaian kanssa kuin lääkärin.

— Vai lääkärin? kysyi kunnanesimies kuohah-
taen ja kumartui pöydän yli. — Mitä se sanoi?
Puhuiko se jotakin minusta? Puhuiko? Sanokaa!

— Ei puhunut mitään, sanoi Katshur hämmäs-
tyksissään. — Mitä hän sitte olisi sanonut?

— No, kyllä minä tiedän, että se on puhunut
minusta. Te ette tahdo kertoa, siinä se on. Mutta
— sellaisia asioita . . .

Hän katseli Katshuria kasvoihin, nauroi uudel-
leen sydämensä pohjasta, mutta katkaisi sitte yht-
äkkiä naurunsa ja tuli totiseksi.

— No niin, te olette siis nyt meikäläinen. Toi-
von, että tulette kaikin voimin . . . no, tiedättehän!
. . . Nuorisoa tulee kasvattaa uskon hengessä ja —
no, tiedättehän! Olettekos te kansallismielinen?

— Olen.

— Hm. Minä olen myöskin kansallismielinen.
Mutta — mitään asioita ei saa liioitella. Säästä-
väisyys on kaunis avu, mutta jos sitä liioittelee,
niin se on ahneutta, syntiä. Können Sie deutsch?

— Osaan.

— Kann ich. Hyvä. Oppikoot meidän lap-
semme vaan saksaa, mitäs talonpoika sitte muuta
tarvitsee! No, valistusta, edistystä! Hyvä. Ymmär-
rämehän me toisemme, eikös niin?

Yhtäkkiä katosi totisuus hänen kasvoiltaan ja
hän nauroi iloisesti. Katshur punehtui ja hänestä
tuntui siltä kuin hän olisi polttanut katkeraa tu-
pakkia ja juonut väkevää viiniä. Hän nousi ja haki
vapisevin käsin hattua.

— No, minne nyt, minne nyt? Minnekäs te nyt jo ryntäätte? Papinko luo? Kyllä te sen vielä saatte nähdä. Siinä vasta näettekin pojan! Me molemmat olemme hyviä ystäviä, pappi ja minä, siksi en sano mitään. Menkää vaan hänen luoksensa — saatte nähdä. Miksi te ette juonut viiniänne loppuun? Se on hyvää viiniä. No, tietysti — tuleehan sitä juotua kotona, kapakassa. . .

Ja kunnanesimies tarttui molemmin käsin vatsaansa ja nauraa rämisti. Hänen punainen pukinpartansa tärisi ja hän vilkutteli punaisia silmiään.

— Odottakaappas vielä hiukan!

Hän tarttui hänen käteensä ja veti hänet etehiseen.

— Sanokaas suoraan: olettekos te klerikaali?

— Minä! vastasi hämmästyen Katshur.

— Oletteko?

— En ole enkä ajattelekkaan sellaisia asioita.

Katshur veti kätensä irti ja hänen kasvonsa paloivat tulella. Kunnanesimies taivutti hiljaa vatsaansa, nauroi ja räpytteli veitikkamaisesti silmiään.

— Tietysti ette ole! Ettehän millään muotoa. Eihän sitä tänä päivänä kukaan tiedä miten asiat muuttuvat ja siksi on aina hyvä, ettet sano sitä etkä tätä. Huonot ovat ajat. No, menkää nyt Jumalan nimeen.

Kunnanesimies pusersi lämpimästi Katshurin kättä ja toi kasvonsa niin likelle, että oli miltei suudella Katshuria, mutta astui yhtäkkiä loitomma, ikäänkuin olisi tullut toiselle päälle. Ovi sulkeutui Katshurin jälkeen, hän seiso i tiellä ja yhä hehkuivat hänen kasvonsa.

— Kyllä lihava lääkäri tiesi, ajatteli Katshur ja jatkoi kulkuaan, pää painuksissa. Mutta aurinko paistoi, talot heloittivat kuin pääsiäisyönä ja sumut hälvenivät.

— Millainen oli meidän kunnanesimiehemme Kotlinassa! Se oli pölkkyy, mutta tuo ei ole pölkkyy, vaikka muuten on omituinen mies. Viisi hänestä!

Hän kulki pitkin leveää, valkeaa tietä, joka isossa kierteessä vei ylemmä ja ylemmä kukkulaa kohti, emäkirkolle. Hän käveli kuin vapautta kohti. Yhä kirkaampana ja korkeampana, yhä kauvempana leveni hänen allaan kirjava kenttä ja ihan kuin käsien alla loisti Zapolje.

— Ei saa, huudahti hän mahtavasta rinnastaan, — ei saa pelätä ihmisiä, ei saa kuunnella heitä ja tehdä heidän tahtonsa mukaan! Mitenkäs tuo maa ja tuo pelto tekevät? Se antaa hedelmänsä silloin kun tahtoo, silloin kun se itse tahtoo, ja ihminen on sen orja. Niin tulee ollakin. Oma itsensä, vapaa! ja kaikkien vapaa palvelija.

Tuolta loisti jo emäkirkon vierestä korkea, valkea pappila ja tynnin sydämin astui sinne Martin Katshur. Hän kävi ylös portaita ja soitti.

— Kuka siellä on? kysyi lasioven takaa syvä, äreä ääni.

— Se ei ainakaan ole mikään makea mies, ajatteli Katshur ja soitti toistamiseen.

Vihainen käsi aukaisi oven ja Katshur näki pienen, lihavan, vanhakkon miehen pitkässä talarissa. Katshur kumarsi.

— Olen Martin Katshur, opettaja.

Pappi mittaili häntä pitkin, hiljaisiin, kylmiin katseihin ja painoi hyvin löyhästi hänen kättään.

— Tiedän, tiedän, sanoi hän verkalleen, ei ystävällisesti jollei äreästikään. — Mitään pahaa ei teistä ole puhuttu, mutta ei myöskään mitään hyvää. Tyhjä lehti. No, käykääppäs sisään.

Hän kutsui häntä, unisesti puhuen, ja kävi verkalleen hänen edellään suureen, valkoiseen huoneeseen. Pitkä pöytä oli keskellä huonetta, seinät olivat tyhjä, ainoastaan nurkassa riippui köyhä, musta krusifiksi.

— Tässä huoneessa ei varmaankaan oteta vastaan parempia vieraita, ajatteli Katshur istuutuen vastapäätä kirkkoherraa. Hän väänteli hattua polvillaan ja kävi yhä enemmän hämilleen; veri syöksyi hänen kasvoilleen ja kun hän tunsu punehtuvansa, punehtui hän entistäkin enemmän.

— Minä arvelen, virkkoi kirkkoherra yhtä äreällä ja uneliaalla äänellä, — että tulemme ymmärtämään toisiamme ja että jäätte meille pitkäksi aikaa. Sannon teille suoraan, etten ollenkaan luota nuorempaan sukupolveen. Se on imenyt itseensä aatteita, joita ei se ymmärrä eikä voi sulattaa. Ja kun sen on käsitteet sekaisin, niin se levittää samallaista käsitteiden sekasortoa kansaankin. Tiesinhän minä heti, mikä tuosta innostuneesta kansallisesta liikkeestä lopuksi kehittyi, tuosta liioittelusta kansallisesta liikkeestä. . . No, siitä me vielä saamme puhua. Tuota Arkotia meille tyrkytettiin, — tunnetehan hänet varmaan — tuota pahennuksen levittäjää, mutta ei hän pysyisi meillä neljäätoista päiväkään, sen minä sanon ja olen sanonut. Mitä teihin tulee, niin olemme saaneet tietää, että te siellä — missä te nyt taas olittekaan? — Kotlinassa! —

että te siellä hiukan sekoititte asioita. Mutta niinkuin sanoin: te olette vielä nuori, tyhjä lehti, ja saamme nähdä mitä siihen kirjoitetaan.

Kirkkoherra nousi ja painoi Katshurin kättä miltei yhtä kylmästi ja löyhästi kuin tullessakin,

— Tuo ei tiedä mitään hyvää, hymähti Katshur surumielisesti, astellessaan pois pappilasta. — Hiljainen mies se on, mutta luja, luja! Mutta eihän minulla sen kanssa tule olemaan mitään tekemistä. Paha vaan, että kävin häntä tervehtimässä.

Toisella puolen emäkirkkoa, vastapäätä kappalaisen pappilaa, oli koulu, vanha, harmaa rakennus. Rappaus oli irtaantunut seinästä, ikkunat olivat pienet ja epäystävälliset. Melkein yhtä epäystävällinen oli kappalaisen talo, mutta sen takana oli tien vieressä tuuhea puutarha ja puutarhassa käveli, sannoitettua polkua pitkin, suloisessa siimeksessä nuori, punaposkinen kappalainen, rukouskirja kädessä.

Katshur katseli hiljaisella kateudella puutarhaan ja puiden taakse kätkeytyyn huvimajaan ja punaposkista kappalaista. Sitte hän katseli koulua ja se näytti hänestä yhä autiommalta ja pimeämmältä.

— Ilo ei pääse noista ovista sisään, ajatteli hän, hänen sydäntänsä kylmäsi ja ihmeellisen alakuloisena kulki hän vuorensyrjää pitkin.

Ylhäällä mäen rinteellä, keskellä pientä punaaitaista puutarhaa, oli matala, vihreäakkunainen talo. Häikäisevän valkea seinä loisti viiniköynnösten takaa, jotka kiemurtelivat kattoa kohti.

— Tuolla hän varmaan asuu, sen mukaan kuin minulle on selitetty. Mukavasti hän asuukin.

Talon edessä penkillä istui pitkä, hyvinvoipa mies. Hän oli paitahihaisillaan, mutta paidan hihat olivat lumivalkeat ja ranteissa kiilsivät kultaiset napit. Mustista liiveistä riippui pitkät, kultaiset kellonvitjat, housut olivat moitteettomissa laskoksissa ja saappaat kiilsivät, niissä ei ollut tomun hitustakaan. Lihavan herrasmiehen kasvot olivat tavattoman makeat, valkeat ja täyteläiset. Kultasan-kaisten lasien takaa katselivat tyynet, ihmisystävälliset silmät.

Katshur tervehti. Herrasmies nousi, ojensi molemmat kätensä ja suuri ystävällisyys valautui hänen kasvoilleen.

— Herra pääopettaja, sallikaa että esittelen itseni.

— Meidän uusi voimamme! Sen minä heti huomasin, kun näin teidät tuolla rinteellä. Olkaa tervetullut, sydämellisesti tervetullut! Minä olen nyt jo vakuutettu, että tulemme hyvin toimeen, että tulemme erinomaisesti toimeen.

Katshur huomasi, että pääopettaja puhui hyvin puhdasta slovenin kieltä. Hän lausui sanat tarkoin kirjakielen mukaan, ei lyhentänyt ainoakaan päätettä, eikä äänessä eikä korossa ollut murteen merkkiäkään.

— Kuulinhan minä, että hän on Ribnitsasta, ajatteli Katshur. — Hän on kirjasta, itse kieliopista kotoisin.

Pääopettajan lempeys ja ystävällisyys ei ollenkaan ollut hänen mieleensä, hänen tuli siitä kylmä, ja hänen sydämessään olisi tuntunut lämpimämmältä, jos pääopettaja olisi ollut isoääninen, äreä ja käskävä mies.

— Joko olette katsellut Zapoljea?

— Puhuin siitä matkalla lääkärin kanssa ja kunnanesimiehen ja kirkkoherran luona olen jo ollut.

Pääopettaja nosti etusormeaan ja uhkasi leikkilisesti.

— Ensinnä pitää käydä näyttäytymässä esimiehellen. Mutta se tietysti on pelkkää leikkiä. Minä en ole teidän esimiehenne, vaan toverinne ja ystävänne. Mutta oletteko jo nähnyt koulun?

— Kyllä. Mutta rakennus näytti minusta vanhalta ja synkältä näin kauniilla ja suurella paikkakunnalla.

— Älkää tuomitko ulkonäön mukaan, se mitä te nimitätte vanhuudeksi ja synkkyudeksi, sopii koululle paremmin kuin loisto ja komeus. Tiedätköhän että nuorison mieltä pitää kasvattaa vakavuuteen ja nöyryyteen. Pimeässä huoneessa oppii ihminen helpommin kuin valossa, ja sateella on nuoriso levollisempi kuin auringolla.

Katshur ei vastannut. Häntä tukahutti pääopettajan lempeä ja rauhallinen vakavuus. Se painoi hänen päätänsä ja sydäntänsä kuin raskas, kylmä varjo. Pääopettaja puristi hänen oikeaa kättään ja pani vasemman kätensä hänen olkapäälleen.

— Niin, ystäväni, saamme vielä likemmin tutustua, sillä ei ketään tule niin hyvin tuntemaan kuin työtoveriaan.

Katshur kumarsi vaieten ja läksi. Hänen kurkkuun ahdisti, hänen silmänsä olivat kuin sumussa, ne näkivät nyt tuskin puoltakaan siitä kauneudesta, joka lepäsi hänen edessään aurinkoisella tasangolla.

— Mutta miksikä sitte olisi toisin, miksikä olisi-

kaan! mietskeli hän. — Miksi minä olen pelästynyt? Sitä työtä jota ei ole käsketty tekemään, ei myöskään sallita ja se on vastoin yhteiskunnan sääntöjä. Kuinka minä olen saattanut ajatellakaan että kävisi toisin? Helppoa on kyntää pehmeää peltoa, mutta raskasta kyntää hedelmätöntä kivikamaa.

Hän poikkesi suurelta tieltä ja asteli jyrkännettä myöten syvänteeseen, jota korkeat, pystysuorat kalliot kaarsivat. Sieltä korkealta, ylhäältä katselivat viheriät puut pimeyteen; syväne oli pimeä ja viileä, kallion alta juoksi vesi, joka jo lähteissään oli leveä, tyyni ja tummanvihriä. Korkeaa seinää myöten kiemurteli polku. Puinen porras vei veden yli. Kiveen oli hakattu penkki.

Katshur istuutui ja hiljaisuus oli sitä syvempi, kun ei enään kuullut omia askeleitaankaan hiekassa. Vesi oli tyyni, ikäänkuin läpinäkyväksi kiveksi noiduttu. Pajut eivät liikkuneet, vaan tuijottivat vaienten omaan mustaan kuvaansa vihriässä peilissä. Ei ainoakaan auringonsäde päässyt syvänteeseen.

Tuolla takana välkkyi Zapolje puolipäivän hohhteessa kuni suuressa akkunassa, emäkirkossa soi kello, mutta vaikenen samassa; puoleksi tukahutettu laulu kaikui harmaitten seinien sisältä, mutta herättämättä hiljaisuutta valveelle.

Katshur hengähti syvään, ikäänkuin olisi heittänyt raskaan taakan hartioiltaan, hän tunsu nyt olevansa voimakkaampi, vapaampi ja itsenäisempi, ja se mitä hän eläissään oli kokenut, näytti hänestä pienemmältä ja vähäpätöisemmältä. Ihmisiä, joita hän oli ollut aivan lähellä, katseli hän kauvempaa, rauhallisin katsein. Hän näki ja tunsu heidät tar-

kemmin ja tuomitsi heitä kylmin sydämin. Eihän heistä kukaan ole erityisen paha, ei kenelläkään ole mielipiteitä, vakauimuksia, aatteita, ei siis tarvitse taistella kenenkään kanssa, jolla olisi aseita. Ihmiset ovat väsyneitä, tyhjiä ja kyllästyneitä ainaiseen samallaiseen ja ainaiseen ikävään arkipäivän raadantaan. Mutta sydämensä pohjalta ovat ihmiset, kuten kaikki muutkin hyviä ja rehellisiä. Pitää vain voittaa heidät puolelleen ja tutustua heidän huoliinsa ja kurjuuteensa. Kone on vaarallinen niin kauvan kuin eli tunne sen mekaniikkaa.

Kevyemmin askelin kääntyi hän syvänteestä suurelle tielle. Häntä vastaan tuli naisia, jotka kantoivat suurusta tiilitehtaalle. Hänen sivutsensa kulki paremmin puettu, kuiva, vaaleahko mies, ehkäpä virkamies, joka katseli häntä uteliain, epäilevin katsein. Alhaalla pellolla kulki naisia, pitkässä jonossa, piennarta pitkin, kirjavat huivit päässä ja sirppi kädessä; he istuutuivat nurmeen tien varrelle. Äskeinen puhdas ja raikas ilma oli tullut täyteen tomuista, paahteista auerta ja aurinko poltti kuin elokuussa.

Katshur oli väsyksissä, kun hän tuli ravintolaan. Syötyään suurusta hän etsi asuntoa pappilan likeltä. Siellä oli ahdas huone, jossa oli kehnot, kuluneet huonekalut.

— Täällä asui entinenkin opettaja, selitti emäntä, kaupustelijatar.

— Oliko hän kauvankin Zapoljessa?

— Ei hän ollut kauvan, tuskin vuoden päivät. Hän lähti täältä ihan äkkiä. Ei täällä kukaan pysy kauvan.

— Minkätähden hän lähti pois täältä?

— Seurusteli työmiesten kanssa eikä käynyt kirkossa. Hyvä mies se oli, mutta ei osannut käyttäytyä niinkuin olisi pitänyt.

Katshur sopi täysihoidosta ja laski, että hänelle vapaasti käytettäväksi jää viisi guldenia kuukautta kohti.

Ensimmäisen yön hän makasi ravintolan laajassa, autiossa huoneessa. Tulta sammuttaessaan hän hengitti syvään. Kun hän sitte oli sammuttanut tulen, alkoi ikkunan alla kumeasti humista. Hän nousi ja sulki ikkunan.

Päivällä ei vesi kohissut, lepäsi kuin tyyni kuilu, mutta se on herännyt, nyt vasta yöllä.

Hänen ohitsensa kulkivat kuvat, joita hän päivällä oli nähnyt ja kun hän nukkui, seisoi hän isossa, valkoisessa huoneessa pappilassa ja löi nyrkkinsä pöytään, jotta rukouskirja hyppeli!

— Ja minä kun luulin, että elän ja hengitän kansani hyväksi, ettei ole sitä voimaa, joka minut vie harhaan! Maaailma on minun kutsumukseni ja minä itse, minä, ihminen, hukun sen glooriaan.

Hän heitti peiton päältään ja heräsi tyytymättömänä. Häneen törrötti neljä suurta, mustaa akkunaa, vesi kohisi alapuolella.

Hän sulki silmänsä eikä vielä ehtinyt nukkua, kun hänen ajatuksensa pääsivät kauniimmalle polulle. Hän näki vanhan, harmaan linnan ja sen ympärillä laajan puiston, ja tien varrella avonaisen, muratin kiertelemän huvimajan ja huvimajassa vaa-

leanpunaisen puseron ja valkeat kasvot ja mustat silmät.

Hän hengitti ja hymyili puoliunessa.

II.

Sunnuntaina iltapuolella, myöhään marraskuussa vaelsi Martin Katshur Zapoljesta Bistraan. Taivas oli matala ja harmaa, sumut matelivat laiskasti ja hiljaa märän maan yli. Tie oli rikkiajettu ja lokainen, talot tien varrella katselivat häneen synkkinä, likaisina ja nokisina. Martin Katshur ei nähnyt harmaata taivasta, ei sumuja eikä nokisia taloja. Hänen sydämensä oli iloinen ja aurinkoinen.

Hän oli tällä hetkellä voimakkaampi ja vapaampi kuin koskaan ennen. Hän saapui Bistraan ja meni valkeaan, yksikerroksiseen taloon, hänen kasvonsa olivat iloiset ja juhlalliset, ikäänkuin hän aurinkoisena juhlapäivänä olisi seisonut kirkon edessä. Talon seinässä oli vähäpätöinen, puoleksi peitetty nimikilpi, jossa luettiin, että sieltä saa viiniä. Mutta janoisen täytyi sen miehen olla, joka huomasi tuon höylänlastun *) portin päällä, sillä muuten ei talo ensinkään ollut ravintolan näköinen. Pihamaalla ei ollut telineitä hevosten kiinnipanoa varten, ei näkynyt juottokaukaloa eikä ravintoloitsijaa. Etehistä ei koskaan kuulunut juopuneiden laulua ja ikkunat olivat pestyt kuin herrasväissä. Kuormamiehet eivät koskaan pysähtyneet sinne ja pojat

*) Höylänlastu viiniravintolan merkki.

kävivät siitä sunnuntaisin kuin kirkon ohi. Isäntä oli rikas ja tarjosi viiniä matkustajille, jotka eivät matkustaneet, ylioppilaille, joita hän kestitsi turhaisuuttaan ja herrasvieraille, jotka kesäisin sunnuntailltapäivin olivat huvimatalla.

Katshur astui tupaan ja istuutui valkealla liinalla peitetyn pöydän ääreen. Kun rouva Sitarj aukaisi oven, nousi hän kiireesti ylös ja kumarsi hymyillen. Rouva oli pitkä, kaunis nainen ja Katshuria häiritsi vain hiljainen, melkein ylenkatseellinen hymy, joka ei koskaan kadonnut hänen huuliltaan.

— Vähän viiniä — saanhan tarjota?

Emäntä toi viiniä, makkaraa ja valkeaa leipää. Senjälkeen istuutui hän mukavasti pöydän taa ja pani kädet ristiin rinnalleen. Katshur tiesi hänen katseensa ja hymynsä ja kuitenkin hän joka kerta, kun tunsi kasvoillaan hänen hiljaisen, iloisen katseensa, punastui.

— Mitä teille kuuluu? Kuinka te viihdytte Zapoljessa?

— Tuossahan menee.

— On teillä kai jo edes joitakin tuttavvia, varsinkin naisten joukossa?

Katshur punehtui yhä enemmän.

— En tunne ainoatakaan naista Zapoljessa.

— Sanotaan, että olette liberaali.

— Vai niin — minkätähden?

— No niin sanotaan ja tunteeahan ihmisen jo kasvoista. Oletteko jo puhellut notariuksen rouvan kanssa?

— En ensinkään. Tuskin hänet ulkomuodolta tunnen.

Rouvan hymy oli entistäkin iloisempi ja vähän epäluuloinen.

— Eihän se ole totta! Eikös hän ole teistä kaunis?

— Ei kaunis eikä ruma. Hän on minulle yh-dentekevä.

— Hän rakastuu jokaiseen nuoreen mieheen joka tulee Zapoljeen. Ei niin, että hän todella pitäisi heistä, mutta hänelle on tullut sellainen tapa, hänen miehensä lyö häntä alituisesti.

— Todellako?

Katshur katseli ihmeissään eteensä.

— Miksi hän kertoo minulle tuota? ajatteli hän.

— Kerran kun oli nuori veronkantaja Zapoljessa, kertoi rouva hymyillen, — tuli notarius kotiin juuri sillä hetkellä — no ymmärrättehän Hän auttoi veronkantajan päälle takkia, hymyili ja puristi hänen kättään, mutta notariuksen rouva ei voinut viikon päiviin mennä kadulle, ja kun hän vihdoinkin meni, niin hänellä oli kuhmu silmän alla.

Rouva nauroi ääneen, kumartui ihan pöydän päälle ja pani jalkansa ristiin päälletysten. Katshur kohtasi hänen katseensa, se oli entistä lämpöisempi ja verhottu. Hän painoi alas päänsä, kaasi itselleen viiniä ja joi nopeasti.

— Miksi hän minulle puhuu tuollaista? Mitä se on? ajatteli hän itsekseen. Ja hänen mieleensä nousi jotakin ilkeää, vastenmielistä ja käsittämätöntä.

— Siis notariuksen rouvasta ei sen enempää.

Rouvan ääni oli aivan tyyni ja hänen katseen-sakin oli taas kylmä ja iloinen.

— Entäs Martintshevit? Oletteko jo puhunut heidän kanssaan?

— En ole puhunut, mutta heitä kuuluu olevan paljon. Tänäpä näin heidät, kun kuljin sivutse. Heidä oli kynnyksellä viisi kappaletta.

Rouva nauroi jotta kaikui:

— Viisi! Kymmenen heitä on! Ja ties Jumala kuinka monta heitä vielä tulee. Joka tyttärellä on viisi tuhatta, mutta kuitenkin ei kukaan heitä ota. Talonpojasta eivät huoli ja muut taas pelkäävät sukua ja heidän jumalisuuttaan. Sunnuntaisin he tulevat iltakirkosta kaikki jonossa kuin hanhet ja kullakin on rukousnauha kädessä ja jokainen katselee maahan.

Katshurista tuntui ilkeältä.

— Jotakin se tarkoittaa, ties Jumala mitä! Muuten ei se puhuisi noin päättömästi. Mitä minuun kuuluu notariuksen rouva ja kaikki maailman naiset!

Rouva huomasi tyytymättömyyden Katshurin punetuneilla kasvoilla ja hänen omakin ilmeensä kävi heti totiseksi ja ylenkatseelliseksi, kuten ennenkin. Vain hento hymy jäi huulille.

— Te nähtävästi ette välitä tällaisista kertomuksista? Ehkä yleensä ette välitä naisista?

— En välitä heistä, totta tosiaan, vastasi Katshur miltei äreästi.

— Ehkä vielä saan tarjota neljänneksen viiniä?

— Ehkä.

— Rouva otti pullon, katsahti Katshuriin ja meni.

— Minä olen suututtanut hänet, arveli Katshur ja harmitteli sekä itseään että rouvaa. — Mutta

mitä hän tahtoi? Miksi hän puhui tuolla tavalla? Ei hänen ilmeensä ollut kaunis. Olenhan minä välistä illalla Laibachissa nähnyt sellaisia, mutta olen nopeasti mennyt sivutse.

Hän nojasi pään käteensä, hän oli alakuloinen eivätkä hänen silmänsä olleet niin iloiset kuin tavallisesti, kun ovi avautui ja Minka astui huoneeseen. Yhtä valkoiset olivat hänen kasvonsa ja yhtä mustat hänen silmänsä kuin sinä aamuna, jolloin hän istui huvimajassa; ja hänen puseronsa oli punainen. Mutta samassa silmänräpäyksessä näki Katshur ensi kerran hänen huulillaan saman hiljaisen, tuskin huomattavan ylenkatseellisen ja epäluuloisen hymyn, jonka hän oli nähnyt hänen äitinsä huulilla.

— Oletteko tänäpäpä suutuksissa tai pahoillanne, herra Katshur?

Katshur nousi, punehtui ja painoi hänen kättään. Minka seiso i hänen edessään tyynenä, hymyillen. Hänen kätensäkin lepäsi Katshurin kädessä sitä pusertamatta.

— En ole suutuksissa enkä pahoillani. Olen iloinen kun näen teidät, Minka neiti, yhtä iloinen ja onnellinen kuin silloin, kun unessa näin teidät.

Minka istuutui tuolille, jossa hänen äitinsä hetkinen sitte oli istunut.

— Ei sinne, Minka neiti. Istukaa lähemmä, tänne jonnekin, ei sinne.

Minka katseli häntä kummissaan, hymyili ja istuutui penkille seinän luo, melkein Katshurin viereen.

— Te olette ihan toisellainen kuin ennen. Mitä teille on tapahtunut?

Katshur joi kiireesti. Hänen kasvonsa hehkui-
vat ja silmät säihkyivät.

— En ole toisellinen. Ajatukseni ovat aina
huumaannuksissa ja sekaisin, kun te olette lähellä,
ja minun puheeni sammaltaa ja on kömpelö, kuin
oppilaan jota on rangaistu . . . Ja tänään varsinkin.

Minka nauroi ja päästi kätensä hänen kouransa
puserrukseen.

— Tänään varsinkin? Sen minä näin ja siksi
minä kysyin, sanoi Minka.

Katshur ei hymyillyt häntä vastaan, vaan katsoi
hänen silmiinsä pitkin, vakavin katsein; hänen huu-
lensa tavoittivat sanoja. Ne vapisivat.

— Kovin rohkea minä tänään olen. Olen tullut
hakemaan lohdutusta teiltä. Ihan totta —

Katshurin kasvat punastuivat ja hänen silmänsä
säikehtivät.

— . . . minun olisi raskas olla, jollei teidän ku-
vanne olisi ajatuksissani. Heikko on ihminen, pil-
viin hän pyrkii ja kuitenkin täytyy hänellä olla tuki
ja sauva maassa. Katsokaa, minä olen jo teille
kertonut kuinka suuri on sen ihmisen kutsumus,
joka tietää, ettei hän elä itseään, vaan muita var-
ten. Ja kuinka suuri on hänen kärsimyksensä. Se
on kummallista enkä minä voi sitä ymmärtää. Täällä
on ihmisiä, jotka elävät yksistään itseään ja perhet-
tään varten, eivät pidä väliä kenestäkään eivätkä
hyödytä ketään. Maailma saisi hukkoa — eivätkä
he liikuttaisi pikkusormeaan, jos vaan saisivat pe-
lastetuksi itsensä ja talonsa. Ja noita ihmisiä kun-
nioitetaan ja heidän sanansa painaa; mutta on vielä
toisiakin, ihmisiä, aivan toisellaisia, erikoisia, epä-

järkeviä ihmisiä. He eivät toimi itsensä hyödyksi, he eivät elä itseänsä varten, vaan tahtovat kaikella muotoa, itsestään, perheestään ja koko maailmasta huolimatta, elää toisten ihmisten hyväksi, kuten Kristus, joka antoi naulita itsensä ristiin toisten hyväksi.

Minka kuunteli, mutta hänen ilmeensä oli tyyni eikä hymy kadonnut hänen huuliltaan. Martin Katshur näki hänen silmiensä, hänen huultensa, hänen kasvojensa kauneuden — hänen hymyänsä hän ei nähnyt.

— Ja sellaisista ihmisistä ei välitetä. Raskas on heidän elämänsä, he syövät vaivaista kauraleipää ja jos heille tarjoan valkeaa leipää, sanovat he: mitä minä tuosta valkoisesta tatista, kuka käski sitä tuomaan ja kuka sinua kutsui? Kuin sairas on ihmiskunta, se vihaa lääkäriänsä, mutta minä ajattelen, Minka neiti, ettei maailmassa ole kauniimpaa kutsumusta kuin vapaaehtoisen lääkärin kutsumus, joka ei niitä rahaa eikä kunniaa, vaan pelkkää murhetta ja kärsimystä.

Tyttö katsoi häntä kasvoihin, ihmetteli hänen silmiensä tulta ja hänen poskiensa punaa eikä ymmärtänyt häntä.

Hän kumartui lähemmä Katshurin puoleen ja hänen katseensa oli luottavaisempi.

— Mutta minkätähden tämä kaikki? Minkätähden?

— Minkäkö tähden? kysyi hämmästyneenä Katshur.

— Niin, mitä varten? Mitä hyötyä teille siitä on?

— Mitäkö hyötyä? Ei minulle ole siitä mitään hyötyä. Olenhan minä sanonut, ettei siitä saa olla

hyötyä. Missä etsitään hyötyä ja etua — siellä ei ole rehellisyyttä. Siellä ei ole ... rehellisyyttä. Ja kuinka siitä sitte voisi olla hyötyä, jollei ihminen toimi omaksi hyväkseen; ja jollei hän toimi omaksi hyväkseen, niin hän toimii vahingokseen.

Minkan kasvot kävivät yhtäkkiä totisiksi.

— Minä luulin että te olette runoilija.

Katshur hämmästyi taasen.

— Miksi olisin runoilija?

— Runoilijatkaan eivät ajattele omaa hyötyään, ja he puhuvat niin kauniisti niinkuin tekin olette puhunut. Mutta he taas tekevät runoja, mutta te ette vielä tee runoja.

Katshur katseli Minkaa ja sitte siirtyi hänen katseensa kaukaisuuteen. Tuli ei sammunut hänen silmistään.

— Eikö ihminen olekkaan runoilija, jollei hän kirjoita säkeitä? sanoi hän hiljemmin, tyynemmällä äänellä. — Kaikki ne, jotka enemmän ovat rakastaneet lähimmäistään kuin itseään, ovat olleet runoilijoita ja jokainen heidän tekonsa on runo.

— Kuinka ihmeellisesti te puhutte tänään!

Katshur hymähti ja hänen kasvonsa kirkastuivat.

— Sanani ja liikkeeni olivat todella suurem-
moisemmat kuin asia. Tarpeetonta traagillisuutta!
Kyynelinen oodi kuolleelle turilalle! Apuopettaja
pahanen vertaa itseään Kristukseen, kun hän, vas-
toin kunnanesimiehen ja kirkkoherran tahtoa, pe-
rustaa lukuseuran. Yhtä naurettava on tässä Pi-
latus-kunnanesimies kuin Vapahtaja-opettaja. Ja
kuitenkin tunsii turilas, josta oodi on sepitetty,

yhtä suuria kuolemantuskia kuin minä kerran tulen tuntemaan. Suokaa minulle siis anteeksi traagillinen keskusteluni. Se oli naurettava, mutta minä puhuin yhtä vakavasti kuin tunsin.

Minka kuunteli mietteissään. Hänen katseensa ei ollut myötätuntoa, ei innostusta eikä sääliä.

— Mutta miksi te kajoatte tuollaisiin asioihin? Eiköhän se vahingoita teitä?

— Tietysti vahingoittaa.

— Miksi siis kajoatte?

Katshur katseli hämillään eteensä, ajatuksiin vaipuneena. Hänestä tuntui siltä kuin joku lapsi olisi kysynyt häneltä: miksikä elät? Eikä hän voinut sille vastata.

— En tiedä miksi. Miksi kaikki on minusta niin lämmintä ja miksi sydämeni on niin rauhaton kun katselen teitä? En tiedä miksi! Miksi antaisin hymyhuulin, valituksetta leikata poikki käteni, jos te käskisitte? En tiedä miksi! Kuinka voisin käskeä sydäntäni? Se tekee mitä sen täytyy tehdä. Se käy omaa tietänsä eikä mikään ajatus voi sitä pysäyttää. Mitä minä olisin, jollei minussa olisi suurta halua hyödyttää toisia, antaa heille se vähä mikä minulla on? Enkö olisi eläintä huonompi, jos tuntisin tieni enkä sitä kävisi, siksi että tienristeyksessä on herra kunnanemies, keppi kädessä; jos tietäisin, että minun pitää mennä oikealle ja menisin vasemmalle sentähden, että minua siellä odottaa suurempi leipäpala. Onhan minulla niin vähän ja onhan tämä elämä niin vähäinen ja vähäarvoinen — enkö siis sitä uhraisi? Sen asian on aivan kuin Raamatussa köyhän lesken rovon: se ei

ole vähemmän arvoinen kuin rikkaan talentit — ja jollei hän antaisi sitä, niin ei hänen syntinsä olisi pienempi kuin rikkaankaan.

Minka katseli pöytään. Katshur huomasi itse, ettei Minka enään häntä kuunnellut, ja harmitteli itseään.

— Pitikö minun nyt tuota puhua? Enhän minä, Minka neiti, ole tullut tänne valittamaan enkä ylistämään köyhyyttäni. Järjetöntä oli puhua sillä lailla eivätkä minun sanani koskaan olisi olleet sellaiset, jollei sydämeni olisi ollut niin likellä teitä. Tulin tänne vain nähdäkseni teitä ja saadakseni kuvanne, jota kannan sydämessäni, entistä elävämmäksi ja kauniimmaksi. Minun täytyi saada teidät tänään nähdä. Kun menen täältä, niin ovat ajatukseni puhtaammat ja voimani on suurempi, ja tänä iltana minä tarvitsen suurta voimaa ja puhdasta sydäntä.

Hän katseli Minkaa suurin, säihkyvin silmin. Hänen huulensa värisivät, hän tahtoi sanoa jotakin, mutta vain taivutti päänsä ja suuteli Minkan käsiä.

Minka hymyili samaa työntä, hiljaista, hiukan ylenkatseellista hymyä ja katseli Katshurin kiharaisia hiuksia, hänen nuoria, melkein paljaita, lapsellisen luottavia kasvojaan.

— Kuinka te olette kummallinen, herra Katshur! Minä olen aina luullut teitä runoilijaksi. Ainoastaan runoilijat puhuvat noin sekavasti ja suutelevat käsiä.

Hän hymyili, mutta Katshur tyrmistyi ja veri nousi hänen kasvoilleen. Hän hymyili kömpelösti, hämillään ja hänen silmänsä vettyivät. Hän oli

kuin lapsi jonka puoleen isoäiti on kumartunut puhumaan: miksi otat vain appelsiinin viipaleet? mikset huoli koko hedelmää? — Hänen kätensä värisivät kun hän pani ne Minkan kaulaan ja suuteli hänen huuliaan.

Hänen silmänsä loistivat syvässä tulessa, hänen kasvonsa muuttuivat, ne olivat kauniit ja uusi valo loisti niistä.

— Minka, en enään koskaan, koskaan päästä sinua.

Hän sammalsi huumauksissaan. Tyttö koetti irtaantua. Hänen kasvonsa eivät punehtuneet, hänen silmänsä olivat iloiset ja kirkkaat ja hänen hymynsä oli tyyni kuin ennenkin.

— Riittää jo, herra Katshur.

Äkkiä hän purskahti nauruun.

— Kuinka kummallinen nimi teillä on! Katshur *) — ja vielä Martin lisäksi! Runoilijalla ei saisi olla sellaista nimeä. Minun äidilläni oli kerran rakastaja, joka oli sangen rikas ja sangen kaunis, mutta äiti ei sitte enään välittänyt hänestä siksi että hänellä oli niin kummallinen nimi. Hänellä oli kovin sopimaton nimi.

Hän nauroi ääneen ja katseli Katshuria kummallisen kypsynein ja kuumiin silmin.

— Mikä hänen nimensä sitte oli? kysyi Katshur mietteissään ja kummastuneena.

Minka hymyili, painoi nenäliinan huulilleen ja hänen silmänsä kyyneltyivät.

— Millainen lapsi te olette, herra Katshur! Pu-

*) Katshur merkitsee sloveniksi „ankerias“.

hutte niin kummallisesti ja viisaasti kuin Raamattu, mutta olette sellainen lapsi, että auta armias!

— Mitä minä sitte olen tehnyt? ajatteli Katshur ymmällä, mutta hän kuuli Minkan naurun ja sydäntä kirveli.

— Ei nyt, pyysi hän. — Älkää naurako nyt! Minun mieleni ei koskaan ole ollut tällaisena. Jos minä ulottuisin tähtien taakse, niin en koskaan saavuttaisi niin paljon onnea.

Hän tarttui Minkan käteen ja katseli häntä vettynein silmin.

— Katsokaa, niin vähän minulla on ja nyt tuntuu siltä kuin minulla olisi paljon, sillä minun rakkauteni on niin suuri ja loppumaton. Ottakaa se vastaan! Sata kertaa suurempi tulee voimani olemaan ja sata kertaa suurempi voittoni, jos teidän rakkautenne minua siunaa.

Minka hymyili ja katseli häntä hyväntahtoisin silmin kuin herttaista lasta.

— Nyt riittää jo, herra Katshur. Antakaa olla nyt!

Katshur katseli häntä ja ihmetteli, että hän oli niin kaunis ja että häntä täytyi rakastaa yhtä suurella rakkaudella ja kaiholla kuin ennenkin.

— Enkö saa mitään muuta sanaa teiltä?

— Mitä sanaa?

— Yhden ainoan sanan haluaisin tänään kuulla, Minka neiti, lämpimän, ystävällisen sanan. En mitään muuta. Ainoan sanan, joka jäisi sydämeeni ikuisiksi ravinnoiksi, sanan jota muistaisin murheen hetkinä. Yhden ainoan sanan...

— No!

Ja hän asetti molemmat kätensä Katshurin olkapäille kuin äiti, katseli häntä silmiin ja hymyili.

— Pidänhän minä teistä.

Katshur suuteli hänen käsiään ja vapisi onnesta.

— Ja nyt riittää, herra Katshur. Te olette unoh-
tanut, että pian on päivällisaika.

Katshur ei voinut käsittää, että hänen täytyisi lähteä puolipäivän aikaan. Ei hän olisi huomannut edes hämyyn taikka yön tuloa.

— Vielä yksi minuutti! Silmänräpäys vain!

Ulkona oli yksinäistä ja surullista.

— Vielä yksi silmänräpäys!

Minka nousi ja painoi hänen kättään.

— Tulettehan te tänne vielä monta kertaa. Miksi te olette niin surullinen?

Katshur hymyili, mutta hänen hymynsä oli tuskaa täynnä.

— Emme siis enään näe toisiamme.

— Miksemme enään näkisi?

— Kun emme enään näe toisiamme samalla lailla kuin tänään. Minä olen aina sydämestäni pitänyt teistä, neiti Minka, enkä koskaan unohda teidän muotoanne.

— Miksi te olette niin surullinen?

— Kun teitä rakastan! Mistä on kotoisin rakkaus ja mistä suru?

— Ne ovat noita samoja sanoja. Niin te ennenkin olette puhunut, naurahti Minka.

— Enkä koskaan enään puhu. Hyvästi, pitkäksi ajaksi hyvästi!

Minka painoi silmänsä kiinni, hänen kasvonsa olivat hymyssä ja hän tarjosi Katshurille huulensa.

Katshurkin painoi silmänsä kiinni, laske kevyesti kätensä Minkan olkapäälle ja suuteli häntä.

Raikas, kostea ilma puhalsi Katshurin kasvoin, kun hän astui tielle, ja ensi silmänräpäyksessä huojuu kaikki hänen silmissään. Hän kävi kiinni otsaansa ja pysähtyi. Jo nyt, hänen vielä ollessaan puolihorroksissa, sekaantui hänen onneensa käsittämätön, ilkeä tunne. Tienkäänteessä hän katsoi taakseen. Ketään ei ollut kynnyksellä, oudosti ja hiljaa katseli häneen valkea talo, ikäänkuin ei hän koskaan olisi astunut sen kynnyksen yli.

Hän tunsi varjon lepäävän sydämellään, mutta ei tietänyt mistä ja miksi se oli tullut.

Päivä oli kolea ja pilvinen, kuten aamukin. Sumun keskeltä välkkyi unelias, punertava valo. Katshurista tuntui tie Zapoljeen sangen pitkältä ja autiolta.

Häntä vastaan tuli naisia ja miehiä, jotka palasivat päivämessusta. Miesten saappaat olivat loassa, naisten hameet käärityt korkealle ylös. Muutamat menivät ohi häneen katsomatta, toiset tervehtivät häntä epäluuloisin ja epäystävällisin katsein.

— Eihän se vielä ole ollut kirkossa, lausui muuan mies ohi astuessaan.

— Mieluumminhan se käy Sitarjilla, kuuluu sieltä naivan, vastasi nainen.

Mies nauroi.

— Sen rangaistuksen minä hänelle soisin.

Katshur kuunteli, ei katsonut ympärilleen, vaan kiirehti askeliaan.

— Mitä minä olen heille tehnyt? noita ihmisiä

en ole vielä koskaan nähnyt, en ole koskaan puhunut heidän kanssaan ja kuitenkin he vihaavat minua.

— Mitä tuo herrastelija täällä maleksii? huusi poika aivan Katshurin lähellä ja pani kätensä kuppeilleen, tönäistäkseen Katshuria kyynärpäillään. Mutta Katshur astui sivulle ja pojat menivät menojaan.

— Älköön vaan liiaksi kulkekokaan tyttöjen perässä! huusi joku hänen jälkeensä.

— Se on sama opettaja, joka ei käy kirkossa.

He puhuivat ja nauroivat, mutta Katshur kiirehti eteenpäin eikä ymmärtänyt heitä vähääkään. Hänen kasvonsa olivat hehkuna ja hän vapisi vihasta, mutta huulet hymyilivät.

— Jos ostaisin pitkävartiset saappaat ja talonpoikaisen takin, niin kaikki olisi hyvin. Silloin ei kukaan enään kysyisi minulta käynkö kirkossa. Omituista on, että Jumala niin oikullisesti vaatii jumalisuutta juuri keikareilta. Miksi tuo tapahtui juuri tänä päivänä, kun minun pitäisi olla iloinen ja auringon tulisi loistaa?

Kun hän tuli kotiin, niin näytti huone hänestä kovin ahtaalta, yksinäiseltä ja köyhältä. Hänen sydämensä käsittämätön, aiheeton, syvä suru täytti sen kokonaan.

— Miksi juuri tänään?

Hän muisteli Minkaa, tunsi huulillaan hänen suutelonsa ja säpsähti. Suru jäi hänen sydämeensä eikä poistunut.

— Mutta oliko se rakkautta? — Oliko se rakkautta, kun hän hymyili ja pani kätensä olkapäälleen, ikäänkuin olisin ollut lapsi?

Hän oli kaukana Minkasta, mutta hän näki Minkan kasvot ja hänen hymynsä entistä selvemmin ja hän pelästyi omia ajatuksiaan.

— Raskas on sydämeni, Jumala ties miksi, ja siksi ovat ajatukseni rumat ja väärät...

Emäntä toi pöytään päivällistä.

— Olitteko te taas Bistrassa, herra Katshur?

— Olin, vastasi Katshur äreästi.

Emäntä jäi pöydän ääreen ja hymähti. Helposti saattoi huomata, että hän mielellään olisi jäänyt juttelemaan.

— Älkää panko pahaksenne, mutta sanotaan että te käytte sen luona...

— Minkä „sen“? sanoi Katshur synkkänä.

— En sano mitään, mutta sanotaan, että molemmat, sekä äiti että tytär pitävät narrina jokaista joka likelle sattuu. Siellä on jo moni polttanut sormensa niin että kauvan on tehnyt kipeää. Nyt siellä käy se insinööri.

— Mikä insinööri? kysyi Katshur pelästyneenä ja vaaleten.

— Se musta. Sanotaan, että se sen ottaa.

— Miksi te minulle sitä kerrotte? Mitä se minun kuuluu? Viekää ruoka pois, minun ei ole nälkä.

Kun emäntä oli sulkenut oven, nousi Katshur pöydän takaa ja astui akkunan luo. Alhaalla oli ahdas, likainen katu. Vastapäätä kohosi harmaa talo, pienine mustine akkunoineen. Katshurista näytti se tuijottavin, epäystävällisin silmin katsovan suoraan häneen.

— Naisten lörpötyksiä! Tietysti pelkkää naisten

panettelua! Sehän se niiden toimi ja tehtävä on. Kummallista vaan, ettei pannut Minkan kaulaan kahta tai kolmea insinööriä ja paria muuta miestä kaupanpäälliseksi.

Hänen sydämensä oli kuin kuumeessa ja päätä särki.

— Kuinka kaunista sentään saattaisi olla! Ja vielä tuo vähäinenkin kauneus, jonka ihminen sa-
laa varastaa, tahritaan lokaan. Katkeraksi käy hänelle tuo vähäisenkin sulon pisara. Ja jokaisesta kauniista silmänräpäyksestä pitää taistella erikseen.

Harmaa marraskuun päivä vaipui nopeaan ja pimeä tuli aikaiseen iltapäivällä.

— Nyt se aika pian tulee, ajatteli Katshur.

— Jos teille joskus tapahtuu jotakin ikävää, niin tulkaa minun luokseni, sanoi lääkäri. Miksen menisi hänen luokseen? En ole sen koommin puhunut hänen kanssaan, mutta minusta tuntuu, että paremmin ymmärrän hänen opetuksensa.

Katshur asteli harmaalla, pimeällä, kostealla kadulla.

Lääkäri istui huoneessa, joka oli savua täynnä. Hänen yllään oli pitkä, kirjava yönuttu, päässä lakki. Hän poltti pitkää, turkkilaista piippua. Kun Katshur astui sisään, ei hän noussut, vaan ojensi istualtaan kätensä.

— Kas, ystäväni, saapa teidät kerran nähdä! Älkää pahastuko etten nouse, olen väsynyt ja laiska. Maritsa, Maritsa!

Huoneeseen tuli lääkärin rouva, yllään samal-
lainen pitkä, kirjava yönuttu. Hän oli pitkä ja tu-

keva ja hänen silmänsä katselivat käskevinä, mutta huulet olivat paksut ja hymyilivät hyväntahtoisesti.

— Rommiteetä, Maritsa, väkevää, kuumaa! Täällä on meidän nuori opettajamme.

— Oletteko tekin samallinen juoppo kuin minun mieheni? kysyi rouva ovelta ja katosi.

Lääkärikin nauroi.

— Ei se ole hullumpi nainen, mutta sitä täytyy totella. No, kertokaappas nyt mikä teidät toi minun luokseni. Ilman syytä te ette ole tullut. Olisittehan te muuten tullut aikaisemminkin.

Katshur koetti iloisesti hymyillä, mutta punehtui.

— Sanoittehan itse, että tulisin luoksenne kun minulle tapahtuu jotakin ikävää.

— Ja nyt on tapahtunut! Hm.

Lääkäri katsoi häntä vakavana kasvoihin, imi voimakkaasti piippuaan ja vaipui paksuun savupilveen.

— No, mitäs sitte on tapahtunut?

— Ei mitään erityistä.

Katshur oli nolona, harmissaan, että oli tänne tullut.

— No, vielä ei ole tapahtunut mitään vällan pahaa ja kaikki voi korjautua. Minä olen nimitäin lääkäri, tohtori Brinar, eikä yksikään juorukka Zapoljessa tiedä niin paljon kuin minä. Siis ensinnä: te aiotte tänä iltana Mantovan ravintolassa perustaa luku- ja sivistysseuran; toiseksi: olette rakastunut Minkaan, jonka näimme silloin, kun yhdessä ajoimme ohi. Ja jos te tahdotte ihmetellä minun terävyyttäni, joka olisi minulle hyvin mieluista, niin minä heti tiesin, että te tulette

rakastumaan Minkaan. Se on kaiken pahan alku ja loppu. Talonpojilla on tapana kutsua minua liian myöhään, mutta te tulitte ajoissa. Siis ensinnä: älkää perustako Mantovan ravintolaan eikä yleensä mihinkään mitään. Ja toiseksi: välttäkää Bistraa ja sen kiusauksia kuin paholaista.

Katshur vastasi vihaisesti:

— En minä ole tullut teiltä kysymään pitääkö ...

Lääkäri naurahti.

— Enhän minäkään puhunut siinä luulossa että te seuraisitte neuvoani. Teidän kohtalonne on jo sinetin takana. Vahinko kyllä! Tuolla pöytälaatikossa on minulla valmiiksi kirjoitettu tutkimus ja sen tutkimuksen tuloksena on vakava ja sangen hyvin perusteltu ehdotus, että hallitus sulkisi hulluinhuoneeseen kaikki idealistit, jotka vahingoittavat ihmiskuntaa enemmän kuin hyödyttävät. Muuttamat hullut meluavat ja tappavat — joka tietysti ei ole oikein. Toinen äärimmäisyys ovat idealistit, jotka tyrkyttävät ihmiskunnalle rakkautta. Sen vain he narrimaisuudellaan saavuttavat, että antavat teeskentelijöille ja silmänkääntäjille tekosyyän päästä piiloittautumaan hullun idealistin naamarin taakse, varastaakseen valheillaan rahaa ja kunniaa.

— Älkää ajatelko noin, lausui Katshur ja hymyili saadakseen lääkärin hymyilemään. Mutta lääkäri pysyi totisena ja katseli miltei ilkkuen Katshuria.

— Niin minä ajattelen.

Rouva toi sisään teetä.

— Se on jo tarpeeksi väkevää, rommia en anna enempää.

— Kuunnelkaa ja oppikaa, sanoi lääkäri surullisen näköisenä iskien silmää Katshurille.

— Tekö se olette se Minkan sulhanen?

— Mitä vielä, mitä vielä, sanoi lääkäri. — Kuka hyvänsä on Minkan sulhanen... viikon päivät.

— Älkää kuunnelko häntä. Ei ole sitä ihmistä josta mieheni sanoisi hyvää sanaa.

— Se on totta — ei olekkaan, myönsi lääkäri.

— Ja Minka on aivan kunniallinen tyttö, hiukan iloinen niinkuin tytöt ovat.

— Iloinen! aivan oikein, todisti lääkäri ja nauroi. — Iloinen sinäkin olit. No, kaadappa nyt teetä.

Rouva kaatoi heidän laseihinsa teetä ja sanoi hyvästi.

— Ehkäpä hän on ollut Minkan kaltainen, ajatteli Katshur ja häntä suututti ajatus, että hän vertasi lääkärin rouvan leveitä, tukevia kasvoja Minkan valkoisiin poskiin. Hän joi teetä ja hänen päänsä kuumeni.

— Tiedättekö miksi tulin luoksenne, tohtori? Olen nyt yhtäkkiä tajunnut miksi. Ennen sitä vain aavistin. Älkää luulko, että olen tästä rommisteestä tullut juovuksiin, mutta toden totta: niin kauniit olivat ajatukseni, että helposti voisin kenelle hyvänsä ne näyttää. En ole niitä kenellekään näyttänyt ja kuitenkin ovat kaikki jotka ovat minut kohdanneet, jotka ovat aavistaneet mitä sydämesäni on, tahranneet niitä lokaan. — Minä olen rakastanut tuota tyttöä ja rakastan häntä nyt entistä enemmän ja vaikka hän olisi itse Messalina, niin kuka voi estää minua häntä rakastamasta ja moitittia rakkauttani, joka on aivan puhdas? Minä en

menisi ystävälleni, kunnialliselle miehelle, sanomaan ettei hänen morsiamensa häntä rakasta. Jos hän rakastaa morsiantansa, niin morsian on pyhitetty ja minun täytyy ajatella morsiamesta samaa mitä ystäväni sanoo hänestä . . .

Katshur vaikenä. Lääkärikin vaikenä ja katseli palavaan pesään. Katshur kaasi itselleen teetä ja joi, tee oli kuumaa ja miltei poltti hänen huuliaan.

— Sitte tuo toinen asia, josta moittitte minua, nimittäin että perustan seuran. Eihän asia ole, jos tarkoin mietin, suuriarvoinen, ja sillä on hyvin vähän merkitystä. Mutta jotakin hyötyä siitä aina on ja jos kaikki tekevät — ja niin on tapahtuva — kuten minä aion tehdä, niin ei meidän kansa enään jää viimeiseksi. Koko, koko onnettomuus tulee, kuten jo monta kertaa olemme saaneet kokea, samasta ainaisesta valheesta, että meillä muka ei ole kulturia. Siksi muka emme ole otolliset käymään toisten kansojen joukkoon ja siksi muka meidän täytyy koota maasta jätteitä, kun toiset ovat syöneet lihamöykkyjä ja kaikellaista voimakasta ruokaa. Mitä on siis tehtävä? Täytyy näyttää, että meillä on kulturi. Vasta nythän olemme saaneet sanotuksi, että *olemme olemassa*. Tämän jälkeen tulee meidän tehdä tiettäväksi *mitä* olemme. Ennen tuli meidän toimia ulospäin ja se oli luullakseni helpompaa, mutta nyt on tullut aika, jolloin pitää toimia tällä puolen rajoja. Ennen taistelimme ulospäin ja koko kansa oli ulkonaisia vihollisiamme vastaan. Jokainen joka puhui kansankokouksissa oli pyhimys. Olin kahdentoista vuotiaana Sveta Trojitsassa ja kuulin Tawtsharin puhuvan. Minä

värisin ja itkin ja nyt minä näen millainen se kansa on, jolle olen valmistettu elämäni uhraamaan. „Sellainen on kansa oleva, jollaiseksi sen itse teet! Sen se tulee tietämään minkä sille opetat“ -- niin ajattelin ja siksi ei ole ainoastaan velvollisuuteni vaan koko elämäni ydin, että toimin tuntoni mukaan.

Lääkäri poltti vahvasti. Koko huone oli savua täynnä.

— Poika parka. No, älkää panko pahaksenne. — Kymmenen, kahdenkymmenen vuoden perästä ovat asiat jo toisella kannalla, mutta sellaista se on, että viisaat miehet aina syntyvät liian aikaiseen. Sentähden, että jolleivät syntyisi liian aikaiseen, eivätkä he enään olisi niin viisaita. Ei ole konsti tuntea kohtalon hetkeä silloin kun se lyö, mutta aavistaa se edeltäpäin, on konsti.

Lääkäri sammutti sormellaan piipun, joi teen loppuun ja riisui yltään yöviitan.

— Jollei teillä ole mitään vastaan, niin lähden kanssanne.

— Mitäs minulla olisi sitä vastaan, sanoi Katshur iloisesti.

He lähtivät yöhön; siellä täällä paloi uninen valo, valaisten vain ahdasta pyörylää tiellä. Tie oli täynnä lätäkköjä ja lokaa. Pimeästä loistivat „Mantovan“ ravintolan akkunat.

— No, Jumalan nimeen siis! sanoi lääkäri ja avasi oven.

— Jumalan nimeen, vastasi Katshur ja naurahti hänkin.

Huone oli täynnä talonpoikia ja työmiehiä ja raskas ilma puski heitä molempia vasten kasvoja.

Lääkäri ja Katshur istuivat pienen, pyöreän pöydän ääreen ja Katshur rupesi tarkastelemaan huonetta. Hänestä tuntui vähän ilkeältä ja kasvoja poltti, kun hän näki kaikkien uteliaitten silmien tähtäävän itseensä. Hän tunsu heti, ettei noissa kasvoissa, silmissä ja puheissa, huolimatta uteliaasta odotuksesta, ole innostusta; muutamissa katseissa ja huu-dahduksissa päinvastoin uhmaa ja ilkkua. Pitkän pöydän päässä istui vanhanpuoleinen, tanakka, pitkä talonpoika, jolla oli sileiksi ajetut, iloiset kasvat. Hän katseli alituisen Katshuriin ja iski hänelle silmää. Eri pöydässä istuivat työmiehet, nahkurit; Katshur luuli siellä näkevänsä vakavuutta ja luottamusta. Talonpojat ja nuorukaiset puhuivat hyvin äänekkäästi ja jyskyttelivät lasejaan pöytää vastaan niin että viini valui yli laitain.

— Tämä ei tiedä hyvää, tuumi Katshur.

Samassa silmänräpäyksessä kun hän nousi ja avasi suunsa, ilmestyi ovensuuhun punakasvoinen kappalainen. Hän jäi kynnykselle seisomaan ja katseli tyynesti hymyillen huoneeseen. Hänen katseensa pani Katshurin hämilleen ja hän lausui ensimmäiset sanansa epäröivällä, änkyttävällä äänellä.

— Talonpojat, työmiehet, olemme tänä iltana kokoontuneet päättämään tärkeästä asiasta . . .

— Frantska, litra viiniä lisää! huusi nuori talonpoika ja koko pöytäkunta räjähti nauramaan.

— Kuka on antanut hänelle puhevallan? Kuka on antanut puheenvuoron opettajalle? kysyi kappalainen ystävällisellä äänellä, hymyilevin kasvoin, kynnykseltä.

— Aivan niin, kuka on antanut sille keikarille pu-

heenvuoron? huusi juopunut talonpoika ja löi tyhjällä litranmitalla pöytään.

— Ei kukaan ole sitä antanut, vastasi lääkäri yhtä ystävällisellä äänellä ja hymyilevin kasvoin. — Eihän täällä ole mikään kokous eikä puheenjohtaja eikä santarmeja. Tämä on ravintola ja ravintolassa puhuu joka vaan tahtoo.

— Puhukoon! sanoi nahkuri. — Kuunnelkaamme mitä hän aikoo sanoa.

— No, puhukoon vaan, nyökytti pitkä talonpoika päättään ja vilkutti silmää Katshurille.

— Paljon ei minulla olekkaan teille sanottavaa, mutta se mitä tahdon sanoa on perin tärkeää ja pankoon sen mieleensä jokainen jolla on rehellinen sydän. Tänä iltana, nyt, kun olen kuullut kaikellaista puhetta, sekä ääneen että hiljaa lausuttuna, olen entistä selvemmin tullut vakuutetuksi siitä, että yksi ennen kaikkia on tarpeellinen —

— Usko, keskeytti kappalainen hiljaa ja hymyillen.

— Niin on, usko! huudahti talonpoika.

— Antakaa sen nyt puhua! sanoi työmies.

— Kuka minua täällä komentaa! huusi talonpoika ja tarttui lasiinsa.

Työmies vaikeni, talonpoika katseli verkalleen ympärilleen, siirsi katsettaan kasvoista kasvoihin ja istuutui.

— Yksi on ennen kaikkia tarpeellinen: oppi ja sivistys. Minä olen sitä mieltä eikä kukaan saa minua horjumaan siinä uskossa, että kaiken onnettomuutemme syy on tietämättömyys, järjettömyys,

eläimellinen typeryys ja raakuus. Siksi ei mikään kansa olekkaan niin onneton kuin slovenin kansa.

— Mitä hän sanoi? huudahti nuori talonpoika kiiluvin silmin ja nousi pöydän takaa. — Sanokoon sen vielä kerran, että hänet ymmärrämme.

— Ottakaa sananne takaisin, vaati kappalainen ja astui askeleen eteenpäin.

— Puhukoon loppuun! huusivat työmiehet.

Lääkäri sytytti sikaarin ja kääntyi likemmä Katshuria.

— Ei niin, jos vähänkin pidätte lukua terveydestänne.

Katshurissa kiehui pettymys, harmi ja kiukku.

— En ota mitään takaisin. Jos tahdotte, niin kuunnelkaa eteenpäin. Jollette tahdo, niin olkaa kuuntelematta. Joka arvelee, etten puhu hänen mielikseen, ajatelkoon myöskin, etten ensinkään puhu hänelle.

— Siis loppuun asti! lausui kappalainen.

— Loppuun! huudahti Katshur vapisevin äänin.

— Minä olen tänä iltana kutsunut tänne ravintolaan rehellisesti ajattelevia ihmisiä ja olin aikonut keskustella heidän kanssaan eräästä asiasta, joka on keskustelun arvoinen. — Eikö ole häpeä, että tämä kansa, joka hallituksen käskystä oppii lukemaan, ei lue muuta kuin rukouskirjoja, jollei kirkossa nuku? Eihän sille voi puhua muuta kuin saarnastuolista! Eikö se juuri siksi, ettei se lue muuta kuin rukouskirjoja, että se nukkuu saarnan ajan tai polttaa sikaariaan kirkon edustalla, ole niin tietämätön ja raaka kuin se tuskin oli talonpoikaiskapinan aikana?

— Miksi hän on tullut meitä haukkumaan? huu-
dahti talonpoika.

— No, kuunnelkaamme nyt häntä, sanoi kappala-
lainen hymyillen.

— Yksi on ennen kaikkia tarpeellinen: oppi . . .

— Oppikoon itse, nauroi talonpoika.

— Ei kädellä luoda onnea, vaan järjellä. Sen-
tähden olen tänä iltana kutsunut teidät keskustelee-
maan seurasta, joka tilaisi kirjoja ja aikakauslehtiä
ja kokoontuisi lukemaan viisaiden miesten neuvoja
kaikista hyödyllisistä asioista. Se oli minun re-
hellinen tarkoitukseni.

Lääkäri kääntyi uudestaan hänen puoleensa.

— Koettakaa puhua ilman suuttumusta ja kiukkua!

— . . . minun rehellinen tarkoitukseni oli sel-
lainen, mutta tänä iltana emme voi keskustella siitä
asiasta . . . Minä kutsuin teitä tänne, mutta kutsut-
tujen joukkoon on tullut henkilöjä, jotka eivät ole
kutsun arvoisia ja jotka saivat jäädä eläintensä
joukkoon navettaan.

Lääkäri tarttui voimakkaasti hänen käteensä.
Nahkurit taputtivat käsiään, talonpojat nousivat me-
luten pöydästä, juomalasi lensi Katshurin pöydälle
ja viiniä pärskyi hänen kasvoilleen ja takilleen.

— Ketä sinä tarkoitat, keikari? Ketä sinä hau-
kuit, räkänokka?

Pitkä talonpoika nousi pöydän päästä, nyökytti
päättään, kompastui Katshurin pöytää vastaan ja
putosi kontilleen.

— Ei sillä tavalla, ei sillä tavalla!

Hän katsoi olkansa takaa Katshuria ja vilkutti
silmiään.

Työmiehet nousivat ja kävivät kiinni tuoleihinsa.

Nyt rohkeasti kiinni, pojat! huusi nuori talonpoika, riisui kiireesti takkinsa ja heitti sen permannolle.

Tuoli lensi kattoa kohti, viskautui pöytään ja lasit helisivät. Keskelle huonetta pakkautui joukko kirkuvia ihmisiä. Katshur näki hehkuvia kasvoja, pullistuneita otsasuonia ja kokoonpuserrettuja nyrkkejä.

Seiniä pitkin kiersi ravintolan isäntä lääkärin luo ja painoi hänen käteensä avaimen.

— Menkää tuon kautta! Tuosta!

Lääkäri tarttui Katshurin käsivarteen, avasi pienen sivuoven ja he astuivat molemmat pimeään puutarhaan.

— Tuonne noin!

Hän kuljetti Katshuria kuin lasta. Katshur ei ollut juonut mitään, mutta kompasteli.

— Miksi me tänne menemme? Miksi, herra tohtori?

Lääkäri naurahti iloisesti.

— Kuinka te luulitte käyvän? Ette tietysti näin. Siksi lähdinkin mukaanne. Tiesinhän minä jo edeltäpäin: idealisti ei kelpaa mihinkään ja kaikista vähemmin pelastamaan kansaa. Siinä nyt saitte, idealisti, lapsellisuutenne palkan. Luulitteko te heidän olevan hiljaa, kun te haukuite heitä tyhmyreiksi. Teeskentelijä, jolla on makeus kielellä, mutta sydämessään omat laskelmansa, olisi voinut heille sanoa vieläkin pahempia asioita, jos olisi sanonut toisella tavalla. Ei, ystäväni, te ette pysty sellaisiin. Ylevät ajatukset ovat kylläkin kauniit; onnellistut-

tavat aatteet ovat niitakin paremmat, mutta, katso-
kaas, ihmisessä pitää olla veijaria!

Katshur istuutui hänen viereensä alla päin, va-
visten ja väristen.

— Ei teidän ole hyvä olla, ei sydämenne eikä
rumiinne puolesta. Tulkaa minun luokseni, niin
juomme pari lasia teetä, väkevää, kuumaa rommi-
teetä ja unohdamme koko hullutuksen.

Lääkäri tarttui hänen käteensä ja johti hänet
omaan huoneeseensa.

— Maritsa, oikein väkevää! Katsoppas eikö tämä
nyt ole kipeä?

— Mitä on tapahtunut?

Katshur oli kalpea ja punaiset täplät paloivat
hänen poskillaan.

— Ei ole tapahtunut mitään, hymyili hän, mutta
hänen silmänsä olivat kosteat.

— Heti!

Rouva toi teetä, lääkäri sytytti piipun ja taputti
Katshuria olkapäälle.

— Pois surulliset ajatukset, pois! Mitä tuo nyt
sitte oli — vähäpätöinen asia! Sellaisia tapahtuu
ihmiselle elämässä miltei joka päivä. Pettymys!
Mutta mitä elämä muuta on kuin ainaista petty-
mystä. Viheltäkää iloisesti ja ajatelkaa: piru vieköön
koko roskajoukon!

— Minä en voi niin ajatella, sanoi Katshur su-
rullisesti hymyillen.

Lääkäri painui tupakinsavuun ja oli kauvan vaiti.
Vihdoin hän kädellään hajoitti savupilvet, kääntyi
Katshurin puoleen ja hänen kasvojensa ilme oli
vakava.

— Tiedätkö, että tänä iltana olette turmellut elämäenne loppuun asti? Luuletteko te, ettei opettaja uusien asetuksien mukaan enään ole palvelija? Hän on yhä palvelija ja orja ja vielä enemmän ikeenalainen ja kahlehdittu kuin suurtilallisen vähäpätöisinkin renki. Mutta mitäs siitä! Pääasia on, että olette ollut kohtaloonne tuomittu alusta asti, syntymästä saakka. Teidän ajatuksenne mielessä on ihmisen mahdoton elää. Sentähden en minä eikä kukaan ihminen maailmassa voi teitä auttaa.

Katshur kulki omaan huoneeseensa, pani maata ja nukkui; ja hän näki unta, että hänen edessään pienessä, siistissä ravintolassa seisoo mustasilmäinen ja valkohipiäinen Minka neiti, kädet vyötäisillä, huulet hymyssä, silmät häneen tehdätyinä.

Hän heräsi väristen ja pelästyksissään, sytytti kynttilän ja sitte paperossin.

III.

Katshur asteli koulun opettajahuoneelle. Hänen toverinsa, opettaja Ferjan, kulki hänen perässään ylös portaita ja tarttui hänen takkinsa liepeeseen.

— Odotappa hiukan! Jollet tahdo kokonaan taittaa niskaasi, niin kuuntele minun neuvoani: ole nöyrä, kumarra ja sano „kyllä“, vaikka sinulle tarjottaisiin nuoraa ja hirsipuuta. Konnat kärsivät kaikkea muuta paitsi vastustusta ja uljasta itsepäisyyttä. Ole nöyrä, ystävällinen ja hymyile — silloin saat vaikka jo tänä iltana Zapoljen nousemaan puolestasi kapinaan, jos sitä välttämättömästi kapi-

naan tahdot. Minusta sanotaan, että olen juoppo — siihen on syynä punainen nenäni — ja huono opettaja ja muutenkin joka suhteessa kelvoton mies. Mutta minä ylenen kuitenkin, koska annan kukon pitää harjansa ja ankan sulkansa! —

Katshur pudisti päätään, kävi nopeasti ylös portaita ja koputti oveen.

— Herein!

Huoneessa oli pääopettaja ja kirkkoherra. He istuivat pitkän pöydän ääressä, joka oli täynnä papereja ja kirjoja. Pääopettaja katseli makean surullisin, miltei säälivin ja soimaavin silmin Katshuria. Kirkkoherran silmäykset olivat paremmin myrkylliset kuin vihaiset.

— Hullusti ovat asiat! huohti pääopettaja. — Kuinka te olette voineet siihen määrään unohtaa asemanne, herra Katshur?

— Kenelle minun tulee vastata ja mistä? kysyi Katshur, kasvot punassa.

Kirkkoherra kohotti päätään.

— Minulle, pääopettajalle ja herra kirkkoherralle, paikkakunnan kouluneuvoston esimiehelle.

— Sanokaa minulle mitä minä olen tehnyt ja minä vastaan heti.

— Niin ei puhuta pääopettajan kanssa, lausui kirkkoherra ja mittaili Katshuria kylmin, ivallisin katsein.

— Mistä on sitte kysymys? kirkui Katshur, jota kirkkoherran katse vimmastutti.

Pääopettaja ja kirkkoherra katsahtivat toisiaan ja pääopettaja huohti syvään.

— Herra Katshur, ehkä muistatte — otin teidät

vastaan toverina ja ystävänä. Nyt näen suureksi surukseni, ettette ole toveri ettekä ystävä. Ystävällisesti ja hyvántahtoisesti on Zapoljen väestö ottanut teidät vastaan, vakuutettuna, että tulette sen nuorison esikuvaksi ja kasvattajaksi. Mutta sangen lyhyessä ajassa kävi, Jumala paratkoon, ilmi, että olette huono esikuva ja huono opettaja, että viettelette nuorisoa huonoihin tekoihin ja kylvätte riitaa ja eripuraisuutta ihmisten joukkoon.

— Mitä teillä on sanomista? kysyi kirkkoherra. Katshur vapisi.

— Olenko minä syytetty, jo edeltäpäin tuomittu, seisoessani tässä teidän edessä? Mitä tarkoittaa tämä saarna? Selittäkää minulle, esittäkää pahat tekoni ja minä puolustan itseäni.

— Mitä tapahtui sunnuntaina Mantovan ravintolassa? kysyi kirkkoherra kylmästi.

— Kysykää sitä pikemmin herra kappalaiselta.

— Minä olen kysynyt ja hän sanoi minulle, että te herätitte pahennusta uskon asioissa.

— Hän on valehdellut. Minä vaakuutan tässä, että hän on valehdellut.

Pääopettaja pudisti päätään ja katsoi Katshuriin, kuten syntiseen, joka jo on langennut sangen syvälle, mutta joka kuitenkin vielä ansaitsee sääliä.

— Ei saa puhua sillä tavalla, herra Katshur, — ei sillä tavalla.

— Mistä siis on kysymys? sanoi Katshur väristen. — Mistä minua syytetään? Minä tahdon, että kaikki tapahtuu järjestyksessä ja asetusten mukaan. Minä en huoli saarnoista enkä opetuksista, minä en jää tänne pitkäksi aikaa.

— Ette jää pitkäksi aikaa! sanoi kirkkoherra ja nousi verkalleen. — Luulen, herra pääopettaja, että olemme valmiit. Tämän herran kanssa ei paljon kannata puhua.

Hän painoi pääopettajan kättä ja meni. Pääopettaja syventyi papereihinsa.

— Herra pääopettaja!

Pääopettaja katsahti Katshuriin samalla tavalla kuin äskenkin ja hänen kasvonsa olivat makeat ja hymyilevät.

— Hyvästi herra Katshur, hyvästi. Minulla on paljon tekemistä, sangen paljon tekemistä. Hyvästi.

Koulun edustalla tuli Ferjan ääneen nauraen häntä vastaan.

— Aivan punaisena! Näen jo! Hyvin ne ovat sinua löylyttäneet! Kuinka pidit puoliasi?

-- Pian saamme sanoa toisillemme hyvästi, hyvä ystävä, vastasi Katshur väkinäisesti hymyillen.

— Kuinka kävi näin hullusti, mikset kumartanut, mikset suudellut kirkkoherran kättä?

— Mitä kaikkea!

— Niin, niin kyllä minä jo näen mitä sinä olet tehnyt. Vahinko, vahinko! Minä olen sinusta pitänyt. Olen sellainen, että pidän vain itseäni paremmista ihmisistä. Sinä olet parempi, se on tosi. Mutta minä olen järkevämpi. Juokaamme jäähyväisiksi — ethän sitä minulta kiellä.

— Juodaan vaan.

Kun Katshur tuli huoneeseensa näki hän pöydällä kirjeen. Kunnanesimies kirjoitti, että hän mielellään puhuisi hänen kanssaan.

— Yksi saarna lisää! naurahti Katshur. — Miksen lähtisi kuulemaan? Olenhan jo ihmisten ja lakien ulkopuolella. Nyt on helpompi kuunnella, helpompi puhua ja helpompi nauraa!

Syötyään hän lähti kunnanesimiehen luo. Talon portti oli kiinni, hän meni sentähden esimiehen kauppapuotiin ja näki ohutsäärisen kunnanesimiehen yhtäkkiä katoavan ja mennessään viittaavan häntä luokseen. Kauppapuodissa oli kaksi talonpoikaa. Ne joivat viinaa ja tupakoivat.

Kunnanesimies ilmestyi lasisen oven taa, joka johti etehiseen, koputti hiljaa oveen ja viittasi Katshuria tulemaan.

— Mikä hänen nyt on? ihmetteli Katshur, avasi lasioven ja astui etehiseen. Esimies kävi hänen käteensä ja johti hänet huoneeseen. Taas oli pöydällä kaksi lasia ja pullo.

— Enhän minä tahdo ihmisten edessä . . . ymmärrättehän . . . en ihmisten edessä. Luulisivat vielä . . . no, Jumala ties mitä luulisivatkaan. Juokaa!

Hän sulki huolellisesti oven, astui Katshurin luo, taputti häntä olkapäälle ja nauroi iloisesti.

— Minkäs sopan te keititte sunnuntaina, häh? Aika veitikka te olettekin! Sellaisia asioita! Jokos kirkkoherra on teitä ripittänyt ja ripittänyt perinpohjin? Joko?

— Hän odotti rippituolissaan, mutta minä en tullut, sanoi Katshur hymyillen.

— Ette tullut! Hm.

Ja kunnanesimiehen ilme kävi yhtäkkiä vakavaksi.

— Te tiedätte, että nuorisoa pitää kasvattaa us-

konnollisessa ja keisarillisessa hengessä, pitää antaa esikuva, ymmärrättehän. No, malttakaas nyt vähän! minne nyt . . . minne nyt?

Katshur nousi.

— Älkää nyt. Olenko loukannut teitä? Olkaa hyvä, juokaa edes tämä lasi! Mitään muuta minä en ole aikonutkaan kysyä teiltä . . . vain hiljaa . . .

Hän kääntyi äkkiä pois Katshurista, astuskeli pitkän huonetta nopein, hyppivin askelin, kädet selän takana. Vihdoin hän pysähtyi ja iski viekkaasti silmää.

— Oletteko te todella ajatellut . . . tuona . . . sunnuntaina . . . Sanokaa minulle ja minä olen teille hyvin kiitollinen: luuletteko te todellakin, että ihmiset kääntyvät, tai sanokaamme edes suurin osa ihmisiä, pois . . . korkeasti kunnioitettavasta papis-
tosta? Tahtoisin mielelläni tietää mitä te arvelette siitä!

Katshur ihmetteli eikä vastannut mitään.

— Minä olen näet kansallismielinen, riensi kunnanesimies sanomaan. — Älkää ymmärtäkö minua väärin. Nyt ei enään ole vaaraa että saksalais-pahukset saisivat käsiinsä kunnan ohjokset, mutta kymmenkunta vuotta sitte ne olivat niiden käsissä. Minä olin siihen aikaan kunnallisneuvoston jäsen.

Hän katsoi Katshuria suoraan silmiin, vaikeni ja puhkesi sydämensä pohjasta nauramaan.

— No, ja nyt on taas uusia ikävyyksiä. Ihan uusia! ja ihminen on pahemmassa kuin pulassa. Ennen olivat olot yksinkertaiset: olet joko saksalaismielinen tai kansallismielinen. — Ja saksalaisesta saattoi minä hetkenä hyvänsä tulla kansallismielinen

ja häntä kunnioitettiin, mutta nyt jakaantuvat ihmiset niin kummallisella tavalla, ettei heistä saa selvää silmälaseillakaan. Noin hiljaisuudessa, salaa. Se on ilkeää, kovin ilkeää.

Hän maiskutti kieltänsä, huitaisi kädellään ja asteli kiivaasti edestakaisin huoneessa.

— Mutta mitä te tahdoitte minulta kysyä, herra kunnan esimies?

— Heti, heti! Mikä kiire? No mitäs te ajattelette?

— Mistä?

— Kuinka tämä kaikki päättyy? Voittavatko vanhat vaiko nuoret?

— Jumala ties. Minä en tiedä.

— Kyllä te sen tiedätte, mutta te olette viisas. Ette te muuten olisi uskaltanut noin julkisesti . . . Onko lääkärikin nuorten puolella?

— En ole kysynyt häneltä.

— Ei tahdo sanoa mitään . . . senkin veitikka.

— Te siis arvelette, että vastaiseksi on paras, ettei kallistu kummallekaan puolelle.

— Kunkin on menetteleminen vakaumuksensa mukaan.

— No kaikkia tässä, sanoi esimies hymyillen ja laski kätensä hänen olalleen. — No kaikkea tässä, olemmehan me kahdenkesken. — Vakaumus, sehän aina muuttuu, mutta ihminen pysyy sinä mikä on. Vai paistaako nyt aurinko?

— On pilvessä.

— No, nähkääs nyt! ja tunnin perästä paistaa taas aurinko. Ja tulette syöneeksi sanan, jonka juuri olette antanut. Se on vakaumusta! Sanokaa minulle vielä: mikä on sitten ero nuorien ja vanhojen

välillä? Vanhat ovat uskon puolella, nuoret ovat sitä vastaan, eikö niin?

— Ei ole kysymys uskosta.

— Mutta mistä sitte on kysymys?

— Edistyksestä.

— Hm. Minä olen myöskin edistyksen puolella.

Se on hyvä asia se edistys . . . Mutta minkälaisesta edistyksestä on kysymys?

Katshur tuijotti häntä silmiin eikä osannut vastata.

— No, minä tiedän. On kysymys edistyksestä yleensä. — Mitä vanhat ovat, mitä he tahtovat?

— He ovat vanhoillisia.

— Vanhoillisia . . . Se on hyvä asia. Hm, minä olen myöskin vanhoillinen . . . Odottakaappas: millä kannalla ovat saksalaismieliset?

— Ei kummallakaan.

Kunnanesimies nousi seisomaan ja rupesi kii-reesti astelemaan edestakaisin.

— Ei kummallakaan! — vai niin, ei kummallakaan! Järkevää väkeä! Jaa-a, hyvät ajat ovat olleet ja menneet.

Hän juoksenteli pitkin huonetta, kädet selän takana, pää riipuksissa. Äkkiä hän pysähtyi Katshurin eteen.

— No niin, olettehan te vielä täällä!

Hän katsahti Katshuriin vakavasti ja pudisteli päätään.

— Ette tehnyt hyvin, herra opettaja, ette tehnyt oikein sunnuntaina. Ei sellainen sovi, eikö niin?

Katshur nousi ja otti hattunsa.

— No, miksi minä teitä moittisin! Olette vielä nuori ettekä tarkoin tunne velvollisuuksianne . . .

Pyhää säätyä . . . ja niin ollen, tiedättehän . . . Jumalan haltuun! . . . Puodin kautta, olkaa hyvä, puodin kautta. Ihmiset eivät saa luulla . . . no, Jumalan haltuun!

Katshur meni puodin kautta ja astui kadulle, mutta kunnanesimies katosi pimeään etehiseen.

— Konna! mietti Katshur ja kiiruhti eteenpäin lokaista tietä. — Konna se on, konna!

Oli jo pimeä kun hän kulki Bistraan päin. Sumu vaappui seudun päällä ja sumun keskeltä loisti täysikuu, vielä korkealla, kukkulan yläpuolella.

Katshur seisahtui keskelle tietä.

— Mitä minä siellä teen? Eikö kaikki mitä minulle on kerrottu, ole totta? Enkö tuota kaikkea itsekin aavistanut jo ensi silmänräpäyksessä? Kun minulla on ollut huono onni kaikessa muussa, niin mitä minä sieltäkään hakisin?

Surullisena aikoi hän kääntyä takaisin, mutta unohti sen samassa, kiiruhti askeleitaan ja riensi eteenpäin, sydän yhä voimakkaammin sykkien.

— Alku onnistui huonosti. Vähät siitä! Pitäisikö minun joutua epätoivoon siksi että ensi askeleella kompastuin? Olin kömpelö, siksi sain kärsiä. — Minä kerron Minkalle mitä on tapahtunut ja kun olen hänelle kertonut, muuttuu koko asia äkkiä hauskaksi ja minä nauran ja Minkakin nauraa. Totta totisesti, maailmassa ei vielä ole ollut tällaista kummallista vapahtajaa eikä näin noloa lunastusta. — Mutta ei tuo komedia sittenkään näy tapahtuneen turhaan. Ehkä jotakin jää ihmisiin, jollei muuta, niin ainakin lämpöä ja lämpö on aina hyvä. Ehkä taistelukin jää ja syntyy todellinen vastustus ja vas-

tustus on aina hedelmällinen. Ei se sittenkään ollut turhaa! ja totta on, että pieninkin lahja, jonka ihminen omaksi vahingokseen antaa lähimmäisen hyväksi, tulee runsaasti maksetuksi.

Hänen ajatuksensa tulivat iloisemmiksi ja iloisemmiksi myöskin hänen hehkuvat kasvonsa.

— Miksi vahingoksi itselleen? sanoi hän hymyillen. — Minut siirretään toiseen paikkaan, siinä koko surkeus. Olen oppinut tuntemaan zapoljelaiset ja tunnen heidät perinpohjin. Huomenna opin ehkä tuntemaan zagorjelaiset ja ylihuomenna zaplanjelaiset. Niin saan pussi selässä ja sauva kädessä vaeltaa halki koko kauniin kotimaani eikä silloin ole sitä kansallismielistä joka tuntisi kansansa paremmin kuin minä. Olen hartaasti halunnut kulkea halki kotimaani, nurkasta nurkkaan. Nyt saan kulkea! Valtion kustannuksella. Eihän minulla ole vaimoa eikä lapsia. Olen vapaa poika.

Ja samassa silmänräpäyksessä vilahti hänen kasvojensa ohii varjo.

Hän ei ollut vielä koskaan ollut ajatellut Minkaa kuin punapuseroisena tyttönä, posket valkoisina, silmät mustina, rikkaan ravintoloitsijan kauniina tyttärenä; kuinka he kahden istuvat huoneessa ja kuinka hän suutelee Minkan pieniä, pyöryläisiä käsiä ja puhuu hänelle rakastuneen puheita. Hänen mieleensä ei vielä koskaan ollut juolahtanut, että voisi käydä toisinkin, että hän ehkä kerran mustassa puvussaan, punastuen, pelästyneenä ja vavisten astuisi paksun herra Sitarjin eteen.

Hän heilautti kättään karkoittaakseen vastenmielisen ajatuksen.

— Tyhmyyttä! Onhan hän vielä lapsi ja minä
— mitä muuta minä sitten olen? Se on alhainen
ajatus, itse paholainen on sen minulle lähettänyt,
viedäkseen minua harhaan . . .

Kynnyksellä seisoi rouva.

— Minka on puistossa, tervehti hän hymyillen.

— Puistossa? nyt? sumussa ja pimeässä?

— Niin hän sanoi. Mutta ehkei hän olekkaan
puistossa. Menkää katsomaan — mutta mitä te
viime aikoina olette toimittanut Zapoljessa?

— En mitään erityistä, hyvä rouva.

— Vai ette mitään! nauroi rouva. Kaikki sano-
vat, että teidät ajetaan sieltä pois. Hirveitähän te
siellä teettekin.

— Ah, vai sitä te tarkoitate! No niin, tappeli-
vat kapakassa ja minä, joka en tapellut sain kärsiä
rangaistuksen. Mitään muuta ei ole tapahtunut.

Rouva uhkasi sormellaan.

— Teistä kerrotaan vielä kaikellaisia asioita.
Enpä minä koskaan olisi uskonut, että te voitte
olla sellainen, kun näytätte niin viattomalta.

— Mitä minä sitte olen tehnyt?

Rouva nauroi ääneen.

— Kuinka kauniisti te kysyitte! Ihan kuin tyttö.
No, menkää nyt hakemaan Minkaa, tulettehan sitte
sisään juomaan lasin viiniä. Onhan teidän jano.

Hän nauroi entistä enemmän.

Katshur pelästyi hänen nauruaan eikä ymmär-
tänyt häntä.

— Tulen.

Puistossa oli hiljaista ja yksinäistä. Yhä ma-
talammalle laskeutui sumu paljaiden, mustien, kos-

teiden puiden päälle; hiekka sekaantui lokaan ja tunkeutui maahan.

— Mitä minä häntä täältä etsin, ajatteli Katshur ja käveli ristiin rastiin hiekkaisia käytäviä. Huvi-majan likellä, aitaa vasten hän näki varjon ja valkean hahmon. Varjo likeni häntä nopeasti, seisah-tui kolmen askeleen päähän, katseli häntä vasten kasvoja ja nauroi.

— Martin Katshur!

— Niin, vastasi Katshur, veri nousi hänen kasvoilleen ja hän säpsähti.

— Kuinka te löysitte tänne?

— Rouva sanoi teidän olevan puistossa.

— Miksette jäänyt äidin luo, lämpöiseen huoneeseen? Täällähän on pimeä ja kylmä.

Katshuria todella paleli. Hän katseli Minkaa ja Minkan kasvot olivat kokonaan muuttuneet: kylmät, oudot, ja ylenkatsetta täynnä.

Katshur kääntyi verkalleen pois, kaikki häälyi hänen silmissään.

— Hyvästi.

— Minne nyt? Miksi te sitte tulitte? Enhän minä aja teitä mihinkään. Viipykää vielä hiukan.

Minka astui hänen luokseen ja tarttui hänen käteensä.

— Kuinka te olette kummallinen! Ihan kuin lapsi!

Hän painautui Katshuria vastaan ja tarjosi hänelle huulensa. Katshur pani molemmat kömpelöt kätensä hänen ympärilleen, pusersi häntä lujasti rintaansa vastaan ja suuteli hänen huuliaan ja kasvojaan. Hänen päässään suhisi ja hän hengitti raskaasti.

Minka irroittihe verkalleen hänen käsistään.

— Kuinka te olette kuuma! Minä pidän teistä, kun te olette niin kovin ymmärtämätön.

Katshur seiso i hänen edessään ja tuijotti häneen vaieten. Minka nauroi.

— Ihan totta, kun te olette niin kovin ymmärtämätön! Teidän joka sananne on sellainen, että kun niitä muistelen, täytyy minun nauraa niin että kyyneleet tippuvat silmistä.

— Älkää naurako, älkää olko iloinen! rukoili Katshur. — Minun sydämeni ei iloitse kun teillä on hymy huulilla. Tänä iltana, Minka, tänä iltana ette saa olla iloinen! Näen teidät viimeisen kerran — nyt tiedän sydämessäni, ikäänkuin Jumala olisi sen minulle ilmoittanut . . .

— Kuinka en minä nauraisi, kun te puhutte niin kummallisia! Ja te tahdotte etten nauraisi — onko se oikein?

Minka rypisti kulmakarvojaan ja pusersi kokoon huulensa. Hänen kasvonsa vetäytyivät vakaviin ryppyihin ja hän purskahti äänekkääseen nauruun.

— Kuka voisi pysyä totisena seisoessaan teidän edessänne?

Katshur tarttui Minkan käteen ja hymyili itsekin, mutta hänen hymyssään ei ollut iloa.

— Minä rakastan teitä enemmän kuin minun pitäisi. Minun rakkauteni on ylen suuri ja siksi se on naurettava. Mutta naurakaa! Teidän kasvonne ovat ihanat kun ne ovat iloiset eivätkä teidän silmänne koskaan niin välky kuin . . .

Minkan kasvot kävivät äkkiä totisiksi.

— Miksi te puhutte niin viisaasti, niin hitaasti ja juhlallisesti kuin aave puoliyön aikaan? Se ei ole kaunista, vaan naurettavaa. Yhden kerran se on kaunista, niinkuin laulu on kaunis kun sen kerran lukee, mutta aina: buu . . . buu . . . buu . . . mitä se on? Ihminen syleilee, suutelee, nauraa — Ja siihen se loppuu.

— Älkää olko minulle pahoillanne. Sanoinhan, että rakastan teitä liian paljon. Unohtakaa tuo „liian paljon“ ja ajatelkaa vain, että teitä rakastan.

Katshur vapisi. Hänen silmänsä olivat kosteat ja täynnä rukousta.

Minka oli ajatuksissaan. Hänen katseensa ei ollut iloinen eikä ynseäkään.

— Milloin te aiotte lähteä sieltä?

— Mistä? kysyi Katshur pelästyneenä.

— No, Zapoljesta. Tehän jouduitte sieltä pois, sanovat ihmiset.

— En vielä tiedä, mutta pian saanen tietää.

— No, minne lähdetekin, niin älkää ajatelko paha minusta. Tulettehan vielä meille?

Hän tarjosi Katshurille kätensä.

— Ovatko nämä jäähyväiset, Minka? huudahti Katshur.

— Mitäs muuta sitte? sanoi Minka ihmeissään ja rupesi nauramaan.

Hän pani kädet vyötäisilleen, kohotti päätään ja tarjosi Katshurille huulensa.

— No?

Katshur suuteli häntä ja jäi vavisten hänen eteensä seisomaan.

— Tähänpö kaikki loppuu, Minka?

— Mitä sitte pitäisi seurata? Kuinka te olette ikävä. Siis vielä kerran!

— Ei mitään enään?

Hän katseli Minkan kasvoja syvin, aroin katsein ja kääntyi verkalleen pois.

— Hyvästi, Minka.

— Hyvästi.

— Tämä on mahdotonta, mahdotonta! ajatteli Katshur, pysähtyi ja katsoi ympärilleen.

Minka nosti hameensa helmoja ja asteli lokaista tietä huvimajaan päin.

— Hoi, Minka neiti! huusi Katshur, — ettekö odota ketään?

— Tietysti, vastasi Minka, nauroi heleästi ja heilutteli kättään. Hänen valkoiset kasvonsa loisivat, näkymättömän säteen valaisemina, pimeästä.

Katshur heilautti kättään, päästi huokauksen ja riensi pois puistosta. Hänessä ei liikkunut mitään, hänellä ei ollut ajatusta eikä tunnetta. Hän tuli lokaiselle valtatielle. Hän kiiruhti niska kumarassa eteenpäin ja hiki valui hänen kasvoiltaan.

— Tuolla — mikä paikka tuo tuolla onkaan?

Hän tuli Zapoljeen. Kapakoissa paloi vielä tuli, niissä istui vieraita, lämpimässä, valossa ja ilossa. He nauroivat, keskustelivat eivätkä tietäneet surusta mitään.

Hän avasi oven. Ravintolahuoneessa, valkoisella liinalla katetun pöydän ääressä istui vain kolme vierasta: opettajatar, nuori, pyöreä nainen, jolla oli vilkkaat, veitikkamaiset silmät ja kaunis leuka, unelias, kömpelö ja parroittunut veronkantopraktikantti ja opettaja Ferjan.

— Mistä sinä tulet? kysyi Ferjan, hypähtäen ylös pöydän takaa. Hänen punaiset kasvonsa paistoivat ja silmät säihkyivät. — Minkä näköinen sinä olet? Oletko sairas? Ihanhan sinä olet kalman kalpea ja loassa. Mistä sinä tulet?

Hän painoi Katshurin kättä ja veti hänet pöydän ääreen.

— Minne minä olen tullut? kysyi Katshur.
Ferjan nauraa hohotti.

— Hän on juovuksissa, ystävät, hän on juovuksissa! Minnekö olet tullut? Mantovaan sinä olet tullut, maineesi ja kunniasi maahan. No, istuudu nyt, idealisti! — Mitä? Minne nyt?

Katshur kääntyi lähteäkseen pois.

— Ei minnekään! Sinun pitää juoda minun kanssani. Olethan luvannut, että juomme yhdessä ennenkuin lähdet!! — No, uninen praktikantti siinä, tämä on Katshur, tehän ette vielä tunne toisianne. Sama se tunnetteko vaiko ette, nuku sinä vaan edelleen.

Katshur riisui päällystakkinsa ja istuutui pöytään.

— Minä jään nyt tänne, koska sinä niin tahdot, Ferjan. Muuten kyllä tänä iltana mieluummin olisin kotona.

Katshur katseli pöytään ja nojasi pään käsiinsä.

— Onhan se todella joutavaa! lausui opettajatar. — Sellaisen pienen asian takia ei pitäisi karakoittaa ketään. Minustakin tuntuu ilkeältä.

— Tämä kaikki on kaunista ja tuottaa sinulle kunniaa, Matilda neiti, sanoi Ferjan juhmallisesti, — mutta virka-asioita ei arvostella kapakassa. Minä

tunnen sinut, Katshur. Tuo komedia ei ole sinua hermostuttanut — mikä sinut sitte on hermostuttanut?

Katshur katseli häntä tyynin, syvin katsein eikä vastannut.

— No, jätetään se sikseen! Emme kajoa siihen mikä on tutkimuksen alaisena. Jokaisella on oma pyhäkkönsä, jossa ei toisilla ole mitään tekemistä. Minullakin on omani.

Opettajatar katseli hymyillen Katshuria.

— Sanotaan että te piditte Minkasta Bistrassa.

— Olen pitänyt hänestä.

— Entä pidättekö vielä?

— Pidän hänestä vieläkin.

— Se on miehen sana! huudahti Ferjan ja iski nyrkkinsä pöytään.

— Nythän sillä on se insinööri? sanoi opettajatar.

— En tiedä, vastasi Katshur ja hänen huulensa vapisivat. — Onhan hyvä jos he pitävät toisistaan. Minä pidän hänestä kuten ennenkin.

Ferjan joi yhdessä hengenvedossa puolen lasia ja vimmastui.

— Matilda, senkin akka! Jollet sinä heti jätä häntä rauhaan, niin minä viskaan sinut pihalle! Mitä sinuun kuuluu kenestä hän pitää ja kenestä ei. Vai itsellesikö sinä häntä katselet — häh? Itsekö sinä hänet tahtoisit? Eihän hän edes katso sinuun, hän on ihan liian viisas sellaisiin.

Praktikantti heräsi ja ojensi kätensä pöydän yli.

— Hän on viisas, viisas.

Ferjan vimmastui heti praktikanttiinkin.

— Oletkos hiljaa, kun ei kukaan sinulta kysy mitään! Nuku!

Praktikantti nukkui.

— Frantska! huusi Ferjan, — sulje ovi, etteivät kaikki räkänokat kuule mitä herrat tekevät.

— Minä lähden pois, Ferjan, sanoi Katshur ja nousi.

Ferjanin kasvot muuttuivat äkkiä. Hän kävi tutunomaiseksi ja melkein araksi, tarttui Katshurin käteen ja painoi hänet viereensä istumaan.

— Sinä! Sinä! luuletko sinä olevasi ainoa? Luuletko sinä, etten minäkin joskus ole ollut sellainen kuin sinä tänä iltana ja viime sunnuntaina? Tiedä, että minä kyllä olen juoppo — minä valehtelin sinulle, että minun nenäni — mutta usko minua, että sinä olisit voinut puhua niinkuin sunnuntaina puhuit, jollei minua olisi ollut maailmassa. Sinä luulet parantavasi maailman yhdellä iskulla, mutta minä juon ja annan vain silloin tällöin jonkun homeopatisen pulverin, milloin toiselle, milloin toiselle. Kun sen ottaa, niin ei vielä tiedä mitä on saanut. Tämä ei ole minun metodini, ei — niin, metodini! Se on luontoa. Minä en kärsi että kukaan häiritsee minua, kun juon. Ja kapakoita en minä myöskään vaihda, en käytä alakrainilaista, tai vipavilaista, tai ehkä vielä steiermarkilaistakin — ei, minä en kelpaa sellaisiin...

— No, mihin sitte? kysyi Katshur kummissaan.

— Se on todella tarpeetonta...

Ferjan kumartui alemma ja päästi päänsä Katshurin olalle.

— Minä aion sanoa sinulle jotakin ihan toista,

mutta unohdin sen kokonaan. — No, tahtoisitko mielelläsi rahaa?

— Mitä?

— No, minä juon sen sitte suuhuni. Äh, minä olen juovuksissa.

Ferjan katseli opettajatarta sumuisin silmin.

— Miten sinun on?

— Senkin juoppo!

— Jumala rankaisee sinua vielä niin että tulet minun vaimokseni.

Katshur kumartui pöytää vastaan ja peitti kasvot käsiinsä.

— Kuinka rumaa, kuinka rumaa tämä kaikki on!

— Mikä on rumaa? tiedusteli Ferjan.

Katshur nousi ja otti nopeasti päällystakin ylleen.

— Älä suutu, Ferjan. Katso, minä olen kipeä. Hyvää yötä.

Hän läksi kiireesti, vaappuen, tuli kotiin, laskeutui vuoteelle eikä sammuttanut tulta. Hänen silmänsä hehkuivat kuin kuumeessa.

Hän unohti kokonaan, että oli istunut ravintolassa, juonut ja puhunut. Hän näki vaan edessään valkeat kasvot, jotka hymyilivät ja hänestä tuntui siltä kuin hän olisi tullut sieltä suoraa päätä, ihan juuri, ja että hän ehkä vielä palaa sinne.

— Onhan kaikki mennyttä, ainiaaksi!

Hän ajatteli hullunkurista menettelyään ja nauroi ääneen.

— Miksi siihen piti puuttua, miksi? Miksi piti minun, köyhän, jolla ei ole minne päänsä kallistaa, jolla ei ole ketään ihmistä maailmassa, siihen puut-

tua? Minä tahdoin köyhyydestäni lahjoittaa toisille. En ole vielä nauttinut tippaakaan rakkautta ja toisille olisin kaatanut kokonaiset astiat täyteen. Oi, auta itseäsi, sanottiin Kristukselle. Hyvä Jumala!

Hän nukkui vihdoin, kuorsasi ja huusi unessa.

Toinen osa.

I.

Katshurin onneksi ja slovenilaisen moraalin ja yksimielisyyden eduksi oli Blatni-Dolissa pitkästä ajasta, helmikuussa, kuollut opettaja, ja Katshur siirtyi kimpsuineen kampsuineen sinne.

Kylä oli pitkä ja laaja, mutta niin pimeä ja likainen, ettei Katshur vielä iässään ollut nähnyt vertaa. Blatni-Dolin kaduilla valui loka leveinä jokina, kun aurinko loi niukkaa valoaan kylään. Kylä oli näet syvässä kattilassa, kaikilta tahoilta vartioi sitä kukkulat, jotka kasvoivat matalaa pensaikkaa, ja pensaikko oli yhtä pimeää ja kolkkoa kuin kylä itse.

— Kenen päähän pisti asettua tähän erämaahan? Varmaan salakuljettajien, sotaväestä karkaajien, salametsästäjien ja maankulkijain!

Astellessaan tietä huomasi hän miehen luomassa lantaa kirkon takana. Mies oli tanakka vanhus, hänellä oli leveät, päivettyneet kasvot, tuuheat, harmaat kulmakarvat ja harmaa parta pitkällä sängellä. Hänen yllään oli pellavainen, likainen mekko ja karkeasta verasta tehdyt liivit. Housunsa hän oli kääriinyt polviin asti ja jalkojen ympärillä oli

säkkikangasta. Katshur huomasi ukolla papinkauluksen ja ihmetteli.

— Kukas te olette? sanoi ukko ja kääntyi.

— Minä olen opettaja. Tulin eilen illalla.

— Ja minä olen kirkkoherra.

Hän jatkoi lannan luontiaan eikä välittänyt Katshurista sen enempää. Katshur jatkoi kummissaan matkaansa.

— Eikös huomenna ole sunnuntai? huusi kirkkoherra.

— On.

— Tulkaa puolenpäivän aikaan minun luokseni.

Katshur oli asettunut asumaan koululle, joka oli ikävä, olkikattoinen talonpoikaismökki likellä kirkkoa. Etehisessä, hänen huoneessaan ja kouluhuoneessa haisi kuin navetassa. Tullessaan etehiseen, näki hän pitkän, laihan naisen, liepeet korkealle käärittyinä, koivunvitsa kädessä ajavan takaa pörrötukkaista poikaa. Yhtäkkiä katosivat molemmat navetan ovesta ja Katshur kuuli vielä kauvan huutoa ja haukkumista.

Hän katsahti kouluhuoneeseen ja pelästyi. Keskellä pitkää, matalaa huonetta oli pari madonsyö-mää, veitsellä viillelytä ja musteella tahrittua penkkiä, niiden edessä karkeatekoinen pöytä, jonka yksi jalka oli lyhyt ja kolme pitkää. Pöydän takana oli tuoli, joka kerran oli ollut hyvinkin herraskainen, mutta nyt näkyi istuimen toppauksesta olkitörrö. Seinät olivat mustat ja kosteat. Pöydän yläpuolella riippui keisarin kuva, mutta kun uuni talvella oli savuttanut, oli kuva käynyt niin

mustaksi ja nokiseksi, että sen alle suurilla kirjaimilla oli täytynyt kirjoittaa „Frans Josef I:sen kuva“.

Kun hän tuli asuinhuoneeseensa, niin teki se yhtä ilkeän vaikutuksen. Se oli nimittäin melkein yhtä musta ja tyhjä kuin kouluhuone, sillä eroituksella vain, että oli kovin ahdas ja kapea, ikäänkuin joksikin talon vanhusten nurkaksi aiottu, ja että siinä oli sänky.

Etehisestä kuului taasen huutoa. Nainen oli palannut, koivunvitsa yhä kourassa. Hän meni Katshurin ohi, suoraa päätä hänen huoneeseensa ja sieltä kouluhuoneeseen.

— Hoi, eukko, kuka te olette? Oletteko siivoojatar?

Nainen ei katsonut ympärilleen eikä vastannut.

— Häh, ettekö kuule?

Etehiseen ilmestyi poika, ääneen nauraen.

— Mitäs sille huudatte, kun ei se kuule mitään! Se on kuuro. Vaikka sen korvaan huutaisitte, ei se kuule.

— Kukas sinä olet? kysyi Katshur pojalta.

Poika katsoi häneen vähän aikaa tarkkaavaisesti, mutta näytti sitte pitkää nenää ja juoksi tiehensä.

— Ryövärejä ja maankulkijoita nämä ovat eivätkä mitään muuta, tuumi Katshur, meni naisen luo ja huusi täyttää kurkkua hänen korvaansa:

— Minä olen opettaja. Opettaja — ymmärrätekö?

Nainen pudotti luutansa, tarttui molemmin käsin päähänsä ja huusi vielä lujemmin:

- Jeesus Maaria, kun peloititte minut!
- Oletteko te emännöitsijä? kysyi Katshur.
- Mitä?
- Oletteko te emännöitsijä?
- Lakaisen minä.

— Piru teidät viekөөn, huusi Katshur, kääntyi ja meni ulos huoneesta. — Eikö nyt, Jumalan nimessä, tässä ryöväripesässä ole ainoaakaan kristittyä sielua? Nyt en ihmettele sinua, virkaveli raukani, että toimitit itsellesi niin surullisen lopun.

Hän meni kapakkaan, joka oli paras talo kylässä. Se oli miltei korkeampi kirkkoa tapuleineen päivineen, ja paremmin maalattu kuin pappila. Kapakan isäntä oli kunnanesimies, hän oli paksu ja iloinen, kasvot pöhöttyneet ja otsa niin matala, että hiukset yhtyivät kulmakarvoihin.

— Ehkä minä kuukautista maksoa vastaan saisin teillä syödä päivällistä ja illallista?

— Te olette kai meidän opettaja?

— Niin olen.

— Tietysti saatte meiltä päivällisen ja illallisen. Täällä se edellinenkin söi, mutta kuoli. Teki itselleen jumalattoman lopun.

— Kuinka jumalattoman?

— No, liikkui niinkuin varjo, ei puhunut enään kenenkään kanssa. Koulussakaan ei enään sanonut halkaistua sanaa, paitsi että joskus vielä antoi pojille selkään, kunnes ne karkasivat akkunasta. Sitte hän sulkeutui huoneeseensa ja oli siellä seitsemän päivää ja kahdeksantena hirtti itsensä.

— Eipä kummaa! tuumi Katshur surullisena.

— Kuinka ei kummaa? Eihän hänen ollut

paha olla, sai tarpeekseen syödä, sai tarpeekseen juoda, eihän ihminen muuta tarvitsekaan.

Katshur ei vastannut.

— Voimakkaan, ajatuksista rikkaan ja korkealla yli maailman täytyy olla ihmisen, joka voi elää täällä, ajatteli hän. — Minä en ole erittäin voimakas, ajatusteni rikkaus ei ole erittäin suuri ja maailmaan olen kahlehdittu, en ole päässyt sen yläpuolelle.

— Työtä teillä ei tule olemaan paljon, sanoi kunnanesimies. — Välistä on koulu ihan tyhjä, varsinkin kesällä. Silloin saatte loikoa varjossa ja nukkua, sensijaan että turhanpäiten tappelisitte poikien kanssa. Talvella niitä on enemmän, mutta ne ovat enimmäkseen loisten lapsia, joiden on vilu kotona ja jotka tulevat kouluun lämmittelemään. Mutta mitäs ne räkänokat opetusta tarvitsevat? Tehkөөt työtä. Osaan minäkin lukea, mutta mitä hyötyä minulla siitä on? Saksaa osaan kanssa lukea, sotaväessä ollessani senkin opin. Mutta meidän puustavimme eivät ole kirjoitetut saksaksi eikä saksalaisia myöskään osaa lukea, kun ne ovat kirjoitetut sellaisella kielellä, että piru ottakoon hänestä selvän. Kasarmissa me puhuimme ihan toisella tavalla.

— Entä kuinkas sitte käy kun tulee kirje esivallalta? kysyi Katshur.

Kunnanesimies nosti vaieten kätensä ja osoitti peukalollaan olkansa taa. Katshur kääntyi katsomaan ja näki pimeässä nurkassa kuivan, pitkän miehen, joka ei ollut nuori eikä vanha. Mies katseli Katshuria ja kunnanesimiestä tavattoman ylen-

katseellisesti ja ivallisesti. Hänen suippea partansa oli pitkinä, punaisina suortuvina. Hänen vetiset silmänsä hymyilivät ja vilkkuivat. Hänen vaatteensa olivat huononpuoleiset, takki vanhanaikainen, nukkavieru sortuukki, housut olivat lyhyet ja ahtaat.

— Tuo puhuu saksaa, sanoi kunnanesimies hiljaa ja nyökäytti päätään. Senjälkeen kääntyi hän verkalleen ja tuoli narisi hänen allaan.

— Tule vähän tänne, Graishar.

Sihteeri tyhjänsi nopeasti lasinsa, astui pöydän luo ja kumarsi.

— Hyvää päivää, herra.

Liukkaasta puheesta tunsu Katshur hänet heti laibachilaiseksi.

— Tässä on meidän opettaja, selitteli kunnanesimies, — ja tämä on sihteerini.

Sihteeri istuutui. Katshur katseli hänen kasvojaan eikä voinut arvata oliko hän kahdenkymmenen vaiko neljänkymmenen vanha.

— Luulen että tulemme hyvin ymmärtämään toisemme. Minä olen, näettekös, intelligenssinä tässä siunatussa maassa, tokaisi sihteeri, vilkutti silmää Katshurille ja nyökäytteli päätään kunnanesimiestä kohden.

— Mitä sinä sanoit? kysyi esimies. — Tarkoitko hyvää vai pahaa?

— Sanoin että olen intelligenssinä näillä seuduin.

— Mitä se on?

— Intelligenssi merkitsee sloveninkielellä kunnan sihteeri. Hänestä näet asiat alkavat ja advokaattiin loppuvat.

— Mitä kummallisia sanoja se kaivaa esiin, hymähteli kunnanesimies. — Joka silmänräpäyksessä tulee hänelle joku uusi sana mieleen! Tässä viimeinkin hän kolme kuukautta veti esivaltaa nenästä! Kirjoitti vaan italiaa, sanoi, että meillä on kunnanesimies joka osaa vain italiaa. Viimein minä suljin hänet koppiin, kunnes taas perehtyi saksankieleen.

— Kuinka te kirjoitatte saksalaisia kirjeitä Blatni-Dolista? kysyi Katshur.

— Mikäs tässä muu auttaa, kun tuo sanoo, ettei hän enään osaa kirjoittaa sloveniksi. Vielä viime vuonna se kirjoitti sloveninkieltä, mutta sanoo että sitä aivon puolta on kohdannut halpaus, jossa slovenilainen kirjoitus on.

— Mitä tämä oikein merkitsee? ihmetteli Katshur ja katseli sihteeriä. Hän näki hänen kasvojensa niin vääntyvän tuskasta, että hämmästyi.

— Mikä teidän on?

— Ei mikään, halpaus vaan.

Kunnanesimies nauroi sydämensä pohjasta.

— Sellainen hän aina on, katsokaa vaan! Kun hän on laiska ja makaa ja nukkuu ja syö ja juo koko päivän, niin hän sanoo saaneensa halpauksen. Ehkä saan tarjota jotakin juotavaa? Mitsa!

Tyttö toi pöytään litran viiniä ja heti kirkastuivat sihteerin kasvot. —

Hämärsi jo. Katshur joi lasinsa pohjaan ja nousi.

— Joko nyt? kysyi kunnanesimies. — No, tulkaa nyt joka päivä. Maksosta me aina sovimme.

Katshur läksi ja sihteeri kiiruhti hänen peränsään kadulle.

— Herra opettaja, luuletteko te todella, että minä olen sellainen hölmö?

— En minä sitä luule.

— Minä vakuutan teille, että jollei ihminen itse valmistaisi itselleen huvia, niin hän menehtyisi täällä. Uskotteko että minä välistä seison peilin edessä kertomassa itselleni hullutuksia? — Hyvää yötä.

Sihteeri riensi takaisin kapakkaan.

— Niin sitä pitää, ajatteli Katshur.

Hänen oli vilu kun hän astui huoneeseensa. Mustat seinät katselivat häntä kummallisista, kuolleiden katsein. Katshurista tuntui siltä kuin hänet olisi suljettu vankilaan ja hänen sydämensä pelkäsi ja vapisi.

Kun hän sammutti kynttilän ja pani maata, ilmestyivät hänen eteensä hänen virkaveljensä kasvot ihkasen selvästi, tuon virkaveljen, joka oli lopettanut itsensä epä kristillisesti. Hän oli kalpea, hänellä oli pitkä, ohut parta ja silmät olivat syvissä kuopissa.

— Kerran olin minäkin samallinen kuin sinä tänä iltana. Sinäkin tulet kerran samallaiseksi kuin minä olin salvatessani itseni huoneeseeni. Pilviä kohti kävivät ajatukseni, iloisina, valoisina kuin aurinko, ja ne kuolivat lokaan. Älä luulekkaan, että koskaan saat pyrintöjäsä alullekaan, ei aatteistasi jää jällelle varjoa eikä edes muistoakaan. Pian olet tunteva painajaisen rinnallasi, kurkussasi. Se imee ja juo verta sinun lämpimistä suonistasi, suoraan sydäimestäsi ja sinun heikot, verettömät kätesi tulevat vaipumaan etkä sinä voi millään

torjua sitä luotasi. Niin juo elämä sinut loppuun, niin sinut viimeiseen tippaan asti tyhjentää painajainen, kunnes telkeät itsesi huoneeseen, niinkuin minä telkesin.

— Päästä minut! huusi Katshur ja hyppäsi pelästyneenä vuoteeltaan. Hän sulki oven, hapuili seinää myöten takaisin ja heittäytyi vuoteeseensa. Hiki valui pitkin ruumista.

Seuraava aamu meni häneltä surullisissa haaveiluissa. Messukellot soivat ja hän suuntasi askeleensa kirkkoon, kun ei tietänyt minne muuallekaan olisi mennyt. Kirkko oli sisältä vieläkin köyhempi ja tyhjempi kuin ulkoa. Kuvat seinissä ja katossa olivat mustuneet ja täynnä leveitä, kosteita täpliä. Alttarit olivat rappeutuneet, puiset kynttiläjalat holskuivat ja horjuivat kun joku astui alttarin eteen. Puinen saarnatuoli oli kuin tavattoman suuri, tyhjä pikari kömpelön patsaan neässä.

Kirkko oli jo täynnä naisia, ihan pääalttariin asti; ilma oli kostea ja ummehtunut. Ihmiset yskivät ja syljeskelivät. Naisten liepeet kahisivat. Ovensuussa riiteli ääneen kaksi poikaa, lopuksi joutuen tukkanuottasille. Saarnatuolin juuressa nureskeli poikaviikari, vanha mies tarttui hänen korviinsa ja talutti hänet kirkosta.

Katshur seisoj sakariston edessä ja katseli ihmisiä. Hänestä tuntui, että heidän kasvoillaankin lepää Blatni-Dolin, sen tyhjen, lätäköisten teiden, harmaiden talojen, vieläpä hänen oman pimeän, yksinäisen huoneensa likainen, ilkeä varjo. Alttarin edessä seisovien naisten joukossa näki hän

reheväkasvuisen tytön, jolla oli punainen silkki-huivi päässä, yllä vihreäliepeinen, helakanpunainen hame, hänen kasvoistaan pulppusi mehukas elämä ja tuskin saattoi hänen täyteläisillä, hiukan ilkkuvilla huulillaan ja hänen tyynissä, ruskeissa, ilmeettömissä silmissään huomata Blatni-Dolin varjoa. Katshur katseli häntä eikä huomannut katseensa pysähtyneen katselemaan tyttöä, kunnes lukkari soitti ja kunnanesimies astui alttarin eteen.

Messukin tuntui Katshurista sangen kummalliselta, vaikka hän kyllä ymmärsi, ettei Blatni-Dolissa voinut olla niinkuin muualla. Tässä kirkossa ja tuolla alttarilla ei suitsunut eikä tuoksunut kuin muualla eikä kynttilät loistaneet niin juhlallisina kuin muualla. Kaikki oli jokapäiväistä, tyhjää, maallista. Kirkkoherra käveli alttarin edessä tukevin, raskain askelin kuin pellolla auran kurjessa ja avasi tabernakelin känsäisin, karkein käsin, ikäänkuin olisi avannut riihen ovea. Messu-uhrin jälkeen astui hän sakaristoon, riisui viittansa ja nousi saarnatuoliin. Siunattuaan ja rukoiltuaan niisti hän nenäänsä suureen, viheriään nenäliinaan ja Katshur huomasi hämmästykseseen, että kaikki miehet ja naiset samassa silmänräpäyksessä vetivät esiin nenäliinansa. Vanha talonpoika joka seisoi oven takana, niisti kädellään ja sylkäisi. Sitte alkoi kirkkoherra saarnansa.

„Kristityt! Blatni-Doliin on tullut uusi opettaja, tuo nuori herra, joka seisoo tuolla sakastin seinällä.“

Kaikki kääntyivät katsomaan Katshuria.

„Kohdelkaa häntä hyvin. Muuten joudutte tekemisiin minun kanssani! — Mitä se poikakloppi siellä nauraa — sinä, joka seisot vieressä, tukista sitä, anna aika lailla! — Älkää te kohdelko tätä opettajaa niinkuin edellistä, jonka te, ryövärit, ajoitte suoraa päätä helvettiin. Jos vaan jokukin häneen koskee, tai katselee häntä karsaasti, niin minä annan häntä niin kauheasti korville, että hän sen elämänsä ajan muistaa ja jos hän tahtoo synninpäästöä, niin menköön hakemaan sitä muilta pappeilta — minulta ei hän sitä saa. Mutta lähettäkää te lapsenne kouluun niin paljon kuin voitte. Jollei heitä tarvita työssä pellolla, niin älkööt jääkö laiskottelemaan älköötikä käykö linnunpesiä hävittämässä eivätkä palloa lyömässä. Katsokaa vaan, ettei minun tarvitse nähdä sellaista räkänokkaa tielläni. Armottomasti minä silloin tulen hänet löylyyttämään ja lähetän hänen isänsä luo santarmin. Vai luuletteko te että opettajalle turhanpäiten maksetaan palkkaa. Meiltähän se varastaisi rahaa, jos seisoi koulussa keppi kädessä eikä olisi ketään likellä. En minä teille silloin enään tule lukemaan ainoakaan messua enkä ripitä teitä enkä anna teille Herran ehtoollista, vaan kokoan aamusta iltaan saataviani, niin että kili-kali, kili-kali. Mutta opettajallekin pitää minun sanoa, että hän ahkeraan käyttää poikia kirkossa. Löylyyttäköön heitä vaan aika lailla, antakoon kepin paukua, kun niin tarvitaan — ja sitä tarvitaan aina, eihän ne muuten mitään opi, tyhmiä kun ovat, mutta pelkääväthän edes keppiä. Mutta pitää minun muutakin teille tänään sanoa, nimittäin: älkää

varastako, älkää tapelko kapakoissa, ja jättäkööt ukot akat ja akat ukot rauhaan, sillä voi teitä, muuten! Amen.“

Tämän hämmästyttävän saarnan ja messun toisen osan välillä loi Katshur hetkiseksi silmänsä punahuiviseen tyttöön, mutta hän näki hänet aina, niinkuin valoisa kuva jää silmään, vaikka silmä-lauta sulkeutuikin. Hän näki hänet kirkosta lähtiessään ja mennessään pappilaan. Kummallisimmalta tuntui hänestä, että tyttö, punaisesta puserostaan huolimatta, ei ollut ollenkaan Minkan näköinen. Hänen kasvonsa eivät olleet valkoiset — niissä oli kuumennetun raudan valkoisuus. Hänen silmänsä eivät olleet mustat eivätkä välkkyneet, hänen huulensa eivät hymyilleet, ja kuitenkin Katshurin sydän likeni häntä vapisten ja vasten tahtoaankin ja hänen verensä oli kuuma, vaikka ajatukset vielä olivatkin kylmät.

Kirkkoherra tervehti häntä iloisesti. Hän istuutui pöytään ilman messupaitaa ja kaulusta ja kaasi viinaa Katshurille ja itselleen.

— Sellaista saarnaa en ole vielä koskaan kuulunut, sanoi Katshur hymyillen.

— Eikö se sitte ollut hyvä? huomautti kirkkoherra, totisena kääntyen hänen puoleensa. — Kuinkas te sitte saarnaisitte näille pölkkipäille ja ryöväreille?

Katshur ymmärsi että kirkkoherra on oikeassa, eikä vastannut. He aterioitsivat nopeasti. Paksu, rasvaposkinen nainen kantoi heille ruokaa ja katseli Katshuria vihaisin silmin. Kirkkoherra osoitti häntä sormellaan.

— Vaikeampi on ravistaa päältään sellaisia naisia kuin aviovaimoja, vai luuletteko sen auttavan, jos minä ajan hänet tiehensä? Hän haukkuu minua eikä paljon puutu ettei minun täydy lähteä tieheni pappilasta. Kylläpä se taas on liiaksi kärventänyt.

— Jumala tietäköön mitä tässä on liiaksi kärvennetty, vastasi nainen, katseli halveksien molempiin ja paiskasi oven kiinni.

— Tiedättekö mistä hän on niin vimmoissaan? Kun en minä jo eilen illalla tuonut teitä mukaani tänne ja kun en pyytänyt häntä istumaan pöytään meidän kanssa. Hän pitää nuorista pojista.

Kirkkoherra lasi käden vatsalleen ja nauroi ääneen.

— No viis niistä! Aiotteko kauvankin olla Blatni-Dolissa?

— Minä en vielä tiedä siitä mitään. En aikoinut tulla tänne enkä myöskään tiedä auttaisiko jos haluaisin pois. Niin kuitenkin luulen, etten jää tänne pitkäksi aikaa, koska minun muuten ehkä täytyisi kuolla yhtä surullisesti kuin edeltäjäni ja virkaveljeni.

— Pitää tottua! siinä se kaikki on. Minäkin olen tottunut. Nyt en halua pois täältä ja vaikka haluaisinkin, niin en pääsisi. Ja minne minä nyt sitte menisin? Olen elänyt täällä kaksikymmentä vuotta ja tullut talonpojaksi. Kuinka minä voisin elää muuten? Muullaista elämää täällä ei ole. Maassa maan tavalla taikka maasta pois! Ja nyt minä en tahdo minnekään muualle. Minne minä?

Joka paikassa minulle naurettaisiin ja minä olisin kömpelö kuin yölepakko auringon valossa.

— Rangaistiinko teitäkin lähettämällä teidät tänne?

— Tietysti. Kukapa vapaaehtoisesti rientäisi Blatni-Doliin. Mutta mistä minua rangaistiin, sitä en enään itsekään tarkoin tiedä. Kun ihminen tottuu vankilaan, niin hän unohtaa syntinsä. Tekin, nuori mies, tekin tulette vielä luomaan lantaa.

— Eikö ole mitään muuta keinoa? Onhan ihmisellä omat ajatuksensa, kirjat...

— Ei. Katsokaa kirjastoani. Siinä on käsi-kirja eikä mitään muuta. Olihan siellä kerran muutamia kirjoja, mutta tuo nainen taisi sytytellä niillä pesää enkä minä ole siitä hänelle suutuksissani. Ajatukset, kirjat — ne tekevät ihmisen tyytymättömäksi, tekevät hänet heikoksi ja kipeäksi. Mutta jos teette työtä pellolla tai häärräätte eläinten kanssa, niin eivät ajatukset kiusaa teitä ja te pääsette korkeaan ikään. Minä olen jo seitsemänkymmenen seitsemän ikäinen ja vielä minä kantaisin teidät tuohon lattialle niinkuin pienen pöjan. Kyllä minä vielä pääsen sataan vuoteen.

— Miksi?

— No, nähkääs nyt mitä teidän ajatuksenne tekevät? Ne saattavat ihmisen katkeraksi ja happamaksi. Miksi ihminen sitte elää? Minä olen joka kesä huolissani sadosta, karjasta ja palkastani ja ennenkuin huomaakaan on mennyt kevät, syksy ja talvi, mutta te istutte kirjojenne ääressä ja voivottelette: millaista tämä elämä sentään on! Minä olen jo kuullut puhuttavan ihmisistä jotka

itse ovat päättäneet päivänsä. Ne ovat juuri niitä jotka vaivaavat päätänsä kirjoilla. Ei yksikään talonpoika vielä ole hirttänyt itseänsä. Enkä myöskään vielä ole kuullut rukiin tähästä, että se olisi tehnyt itsestään lopun.

Katshur oli kuin lyöty. Hänen sydämessään vallitsi kuollut, murtunut tunne.

— Mikä siis eroittaa ihmisen eläimestä?

— Usko.

Katshur painoi päänsä alas.

— Mutta, kirkkoherra, eiväthän nuo kaksikymmentä vuotta ole koko elämä. Olihan elämää ennenkin . . . ennen tuota teidän syntiänne. Niinkuin minäkin olen saanut kokea . . .

Kirkkoherra käänsi päänsä syrjään ja katseli eteensä silmät puoliummessa, ikäänkuin etäiseen kaukaisuuteen.

— Oli kyllä, mutta mitäs niistä. Mitäs niistä muistoista! . . .

Hän hymyili ja ihmeellinen, pehmeä kirkkaus valui hänen kasvoilleen.

— Minä olin silloin „kansanvillitsijä“. Siitä on jo pitkä aika. Minä tulin liian aikaiseen kansallismieliseksi. Nyt saattaa joka kappalainen huolehti olla kansallismielinen, mutta ennen oli toisin. No, minä olin nuori ja ymmärtämätön. Kun ihminen on nuori, niin hän luulee koko maailman kieppuvan oman itsensä ympärillä. Hänellä on suuria velvollisuuksia, jalo kutsumus, juhallinen tehtävä ja jollei hän saa sitä suoritetuksi, niin voi kansaa! Mutta itse asiassa hänellä on vaan liian paljon verta — minullakin oli sitä liian paljon. Minä opetin poi-

kia laulamaan noita kototekoisia lauluja, joita joka mies juovuksissa olessaan laulaa, ja Koseskin*) aatteihin olin innostunut ja Tomaniin *) niinikään . . . Vieläkö se Toman elää?

— Hän on jo kuollut.

— No, Jumala antakoon hänelle levon ja rauhan. Mutta mikäs teidän kutsumuksenne ja tehtävänne on?

Katshur punehtui eikä voinut vastata.

— Jotakin sellaista se kai on kuin muittenkin. Rehitte kansan kanssa — eikö niin?

Kirkkoherra katseli akkunaan ja nousi pöydän takaa seisalleen.

— Pahuksen kakara, sinä! Eivätkö ne nyt talveksikaan jätä minun puutarhaani rauhaan. Odota sinä vaan, täitakki, että päärynät kypsyvät! Kyllä minä sinut tunnen.

Hän poistui akkunasta tulipunaisena ja vimmois-
saan.

— Pelkästä ilkeydestä menevät leikkelemään ympypäysoksia! . . . Älkää te koskaan huoliko rehkiä sen kansan kanssa. Kyllä se jo itse parhaiten tietää mitä se tarvitsee: syö, juo, kuolee. Mitä se muuta tarvitsee? Vain ne rehkivät sen kanssa, jotka ovat vieraantuneet siitä. He ovat itse toisellaisia, vieraita, ja he luulevat, että koko kansankin pitää olla toisellinen! Minä, nähkääs, olen jo eläytynyt siihen kiinni ja olen jo elänyt sen kanssa yhdessä kolmattakymmentä vuotta, enkä minä voi saada

*) Koseski ja Toman olivat runoilijoita ja innokkaita slovenilaisen kansallisuuden herättäjiä.

päähäni, että se tahtoi päästä pois loastaan, joihinkin korkeuksiin. Jääköön se sinne missä se on. Heinäsirkka pellolle, paarma hevosen nahkaan ja kärpänen kapakkaan.

Kirkkoherra nousi pöydän takaa ja Katshur jätti hyvästi.

— Tulkaa silloin tällöin luokseni, mutta älkää tulko liian usein. Minulla on paljon työtä, mutta älkää koulusta laittako itsellenne liian paljon huolta ja vaivaa. Ettehän te sillä lailla saa mitään aikaan. Jumalan haltuun.

Katshur meni eikä tietänyt minne kulkea. Huonettansa hän pelkäsi, tie oli autio ja surullinen, paljaat, likaiset vuorenrinteet nuokkuivat kattilalaakson yläpuolella, silmät eivät vapaasti päässeet mihinkään, eikä sydänkään. Kylän päässä, kukkulan juurella, oli pitkä, matala, sangen likaisen ja surullisen näköinen talo, portin päällä riippui höylänlastukimppu. Sisältä ei kuulunut ääntä ja akkunatkin olivat niin likaiset, ettei nähnyt tupaan eikä tuvasta ulos.

Etehisessä seisoivat vanhanpuoleinen, lihava nainen pesemässä juomalaseja.

— Onko tämä todella ravintola? kysyi Katshur.

— Tietysti.

Katshur meni huoneeseen, pysähtyi ovensuuhun ja pelästyi enemmän kuin ihastui: pöydän takana, yksinään, istui tyttö vihreäliepeisessä, punaisessa hameessa.

Tyttö katseli häneen ja nousi verkalleen seisomaan.

— Mitä saan luvan tuoda herralle?

— Viiniä.

Tyttö astui hänen ohitseensa ruumistaan heilutellen ja upeat huulet hymyilivät.

— En ikinä enään tule tänne, oli Katshurin ensimmäinen ajatus.

Käsittämätön pelko oli hänet vallannut, hän tarttui hattuunsa, mutta istuutui ja jäi istumaan.

Tyttö toi viiniä, asetti pullon hänen eteensä, katsoi häntä silmiin ja hymyili. Sitte hän istuutui ja nojasi kyynänpäänsä pöytään; Katshur näki kuoppaset hänen pyöreissä, voimakkaissa käsissään ja pingoitettun puseron täyteläisten käsivarsien ja poven päällä.

— Herra ei vielä ole ollut täällä kauvan? Vasta tänään näin minä teidät kirkossa. Ikävä teidän tulee Blatni-Dolissa.

— Ikävä. Jo eilen illalla minun oli ikävä. Siksi tulen käymään täällä usein.

Tuskin hän oli sen sanonut, kun hän häpesi omia sanojaan. Tyttö hymyili, hänen poskilleen tuli kuoppasia ja kirkkaan valkoiset hampaat näkyivät.

— Miksen juttelisi hänen kanssaan, ajatteli Katshur. — Miksen hiukan leikkisi hänen kanssaan?

Silloin laskeutui hänen sydämelleen ensimmäinen, pian haihtuva, tuskin näkyvä varjo Blatni-Dolista. Ja silloin hän vasta puoleksi tajutussa pelossa aavisti, että hän on tahraantunut.

— Missä te olitte tätä ennen?

— Zapoljessa.

— Olen minäkin ollut Zapoljessa. Siellä on kaunis kirkko.

— Kaunis kirkko, toisti Katshur vähän kummas-
tuen ja katseli tyttöä silmiin.

Ja kun hän katseli hänen silmiinsä hymyili tyttö uudelleen ja laski kätensä Katshurin kädelle. Lämmin tunne värähti Katshurissa eikä hän vetänyt pois kättään.

— Kuinka herra on kummallinen! Kun te puhutte tai kun katselen teitä, niin täytyy minun nauraa, ja kuinka teillä on pienet kädet, paljon pienemmät kuin minulla, ja ihan valkoiset.

Katshurin kasvot hehkuivat ja hänen silmänsä sumenivat. Hän tarttui tytön käteen ja pusersi sitä.

— Enhän minä ole vielä kysynyt mikä teidän nimenne on. Meistä tulee ystävä. Siksi tulen aina puhuttelemaan teitä nimeltä.

— Minun nimeni on Tontshka. Minusta olisi niin hauskaa jos meistä tulisi ystävä.

— Antakaa minulle kätenne, Tontshka! Ei, huulet!

Hän suuteli tytön huulia, täyteläisiä, hehkuvia poskia, kaulaa ja puseroa.

— Kuinka herra osaa suudella! Sen on herra varmaan oppinut kaupungissa. Blatni-Dolissa ei olla niin kohteliaita ja herraslaakaisia. Tulettehan te joka päivä.

— Joka päivä.

— Tulkaa vaan. Kun olin kirkossa, niin ajattelin: ehkä hän tulee meillekin; olisi hauskaa, kun hän tulisi!

— Tyhjää teillä on täällä Blatni-Dolissa, pelkkää lokaa ja pimeyttä.

— Ei niin kovin tyhjää. Välistä tulee sentään

joku herra ja minusta on hauskaa puhua herrasväen kanssa. Niillä on ihan toisellaisia sanoja, he ovat siistit ja niin sileät. Ei heillä edes aina tarvitse olla hienoa takkia eikä kaulusta; minä tunnistin heti teidän kasvoistanne, että te olette herra.

— Kuinka sinä olet lapsellinen, Tontshka, sanoi Katshur hymyillen.

Tyttö nyrpisti huuliaan ja katseli kummastellen Katshuria.

— Kuinka niin?

— Älä suutu, Tontshka! Se kaunistaa sinua niin. Odotappas, nyt minä tiedän, että sinun nimesi on Tontshka ja että sinä olet kaunis ja että minä pidän sinusta. Mutta sano minulle onko kapakoitsija sinun isäsi vaiko isäntäsi?

— Ei kumpaakaan . . . Minä olen kasvattitytär talossa, me olemme sukua. Täti on ilkeä ja setä on juoppo — pian hän on juonut loppuun kaiken omaisuutensa. Pienet myötäjäiset hän minulle antaa, mutta ei mitään muuta.

— Aiotko mennä naimisiin, Tontshka?

— Kyllä minä mielelläni menisin, mutta vaan jonkun herran kanssa. Sellaisen kanssa minä mielelläni menisin kuin te olette.

Katshur ällistyi ja nauroi ääneen.

— Ai sinua, Tontshka!

— Mitä te nauratte?

— Kun minulla on niin sydämellisen hauskaa. Minä kuuntelen niin mielelläni kun sinä puhut niin totisena, ja katselen sinua kernaasti kun sinä olet niin hullunaikaisen totinen. Eihän ihminen voi si-

nun läheisyydessäsi olla surullinen. Ei voi olla sydämessä muuta kuin rakkautta ja kaihoa.

— Kuinka herra puhuu kauniisti!

Oli jo hämärä. He istuivat syvässä varjossa, sylitysten. Katshurin kasvoilla paloi veri, hän värisi ja painoi Tontshkaa vastaan.

— Tontshka, minä tulen tänä iltana luoksesi.

— Tule!

— Kun kapakka on suljettu, kun tulee yö.

— Tule!

Sitte he eivät puhuneet enempää. Tontshka sytytti kynttilän ja hänenkin kasvonsa hehkuivat.

Kun Katshur palasi kapakasta häilyi kaikki hänen silmissään. Hänen kasvojaan ja huuliaan poltti ja hänen otsansa oli hiessä. Hän tunsi, ikäänkuin silmänräpäyksessä olisi välähtänyt valo pimeydessä, että kaikki Blatni-Dolin raskaat, likaiset varjot olivat laskeutuneet hänen sydämelleen ja jonkinlainen kauhu lensi hänen lävitseen.

— Minä en lähde! Minä olin juovuksissa, noiduttu!

Kosteasta maasta ja pellosta huokui aikainen kevät. Ilma oli täynnä raskasta, juovuttavaa lemua. Maa heräsi ja sen ensimmäinen henkäys huohotti lämmintä huurua. Siinä oli vielä hekumallista unta, tuuli joka tuli tunturien toiselta puolen sekaantui Blatni-Dolin ilmaan ja mataliin sumuihin. Se oli houkuttelevan lämmin kuin epäpuhdas syleily.

— Minä lähden! Mitä muuta Blatni-Dolissa sitte olisi? Miksi en eläisi?

Eikä hän enään nähnyt kuinka kaunis muistelma upposi ja kuinka raskaat yön varjot kietoutuivat koko Blatni-Dolin ja hänen ympärilleen.

II.

Katshur istui pimeässä kapakassa. Hänen kasvonsa olivat kalpeat, sisäänpainuneet, hän oli kovin vanhentunut. Keskellä huonetta retkutteli juopunut isäntä, iski nyrkkiä pöytään ja huusi.

— Kuinka minun talossani on tapahtunut sellaista! Minun taloni on kunniallinen talo. Hiuksista minä raahaan pihalle sen letukan ja tuon kiroton roikaleen hänen kanssaan!

Paksu emäntä seisoj ovensuussa, kädet kupeilla.

— Mitä sinä siinä kiljut? Onhan se jo sanonut että aikoo naida tytön. Jätä hänet jo rauhaan.

Kapakoitsija vaikenj ja katseli vaimoiaan verestävin, typerin silmin.

— Mitä hän sanoi?

— No voi sinua, juoppo! Vannoihan hän juuri että ottaa tytön sellaisenaan, ilman myötäjäisiä ja perintöjä.

Kapakoitsija hoiperteli ja leveä hymy nousi hänen ahavoituneille, parroittuneille kasvoilleen. Hän astui lähemmä, ojensi kätensä pöydän yli ja kaatoi kumoon juomalasin.

— Jos asia on niin, niin olkoon menneeksi!

— Olkoon! vastasi Katshur kähein äänin ja kosketti kapakoitsijan kosteaa kättä, otti hattunsa ja nousi.

— Minne nyt? Litra viiniä pöytään, muija!

— Ei minulla ole aikaa, sanoi Katshur, heilautti kättään ja läksi huoneesta hyvästi sanomatta.

Etehisessä hän tapasi itkettyneen Tontshkan. Hän aikoi vaieten mennä hänen ohitsensa, mutta kääntyi ja tarttui Tontshkan käteen.

— Tontshka!

Katshur tahtoi puhua, muttei löytänyt sanoja. Hänen huulensa vapisivat mielenliikutuksesta.

— Katsos, ehkä se oli liian aikaista, . . . pikaista . . . liian satunnaista . . . Ehk'ei se ollut oikein, mutta tapahtukoon Jumalan tahto, me olemme sidotut toisiimme iäksi.

— Kuinka sinä puhut vakavasti, niin että minua miltei peloittaa. Etkö enään pidäkkään minusta? Etkö enään ollenkaan?

Ja Tontshkan silmissä oli kuin uhmaa ja soimausta. Sellaista katsetta ei Katshur ennen ollut nähnyt ja se koski häneen kipeästi.

— Minä pidän sinusta, mutta toisin nyt kuin ennen. Minä olen vannonut etten hylkää sinua, että aina jään luoksesi, minä pysyn sanassani, jonka annoin kun tulin tänne ensi iltana, ensi yönä. Minä tiedän että jotakin on meidän välillämme — tuskin itsekään tiedän mitä — se on ikäänkuin varjo, ikäänkuin kuilu, mutta minä luulen, Tontshka, että me pääsemme tuon kuilun yli, kun lujasti pidämme kiinni toistemme käsistä. Emmehän nyt puhu viimeistä kertaa. Jumalan haltuun.

Hän suuteli Tontshkan kasvoja ja asteli tietä myöten hiljaa, pää alas painuneena, väsyneenä ja sairaana.

Hän tunsi syvästi, että hänen elämänsä lyhyessä ajassa oli täydellisesti ja perinpohjin muuttunut, että hän itse oli muuttunut sen mukana. Ja jota selvemmin hän tuon muutoksen tunsi ja tajusi, sitä selvemmin hän näki menneisyyden ja tulevaisuuden. Hän oli joutunut syvemmälle ja painunut sinne lujemmin kuin koskaan ennen, paino oli pudonnut hänen hartioilleen ja taakan kanssa kasvoi voima.

Hän sulkeutui huoneeseensa eikä sytyttänyt kynttilää. Hän istuutui vuoteelle, nojasi kyynärpäätänsä polvia vastaan ja painoi otsan kämmeensä. Menneiden päivien kuvat nousivat hänen eteensä eikä yksikään niistä ollut valoisa. Ajatukset riuhtaisivat itsensä irti tulevien päivien pimeydestä eikä yksikään niistä ollut suloinen.

— . . . Eihän vielä ole kahta päivääkään, paria askeltakaan siitä hetkestä jolloin olin voimakas ja iloinen ja valmistauduin taisteluun koko maailmaa vastaan. Tuskin oli auringon valo kadonnut ja katso se oli kadonnut iäksi eikä enään ikinä palaa. Eihän se ole mahdollista! Niin lyhyt ei ole päivä, niin nopeasti ei kulu nuoruus!

. . . Jos hänet nyt näkisi joku noista heikoista ryömijöistä, noista ansiontavoittelijoista, joita hän ennen oli katsellut halveksien ja inhoten! Koska ennen? Jumala varjelkoon, vielä eilen! Kuinka hän punastuisi ja säpsähtäisi nähdessään jonkun heistä. . . Kuinka makeasti ryömijä nyt vasten kasvoja nauraisi häntä. „Valistatko sinä kansaa? Vieläkö sinä sitä vapautat? Vieläkö toimit, uhmaten salamaa ja ukkosta, kouluhallitusta vastaan?

Joko sinä näin pian olet kulunut loppuun? Minä en jumaliste, vielä niin pian ole kulunut!...“ Mitä hän vastaisi hänelle? Painaisi alas päänsä ja vaikenisi.

Kaikki hänessä riehui ja nousi kapinaan.

Olisiko kunnian tie jo loppuun kuljettu? Näinkö vähän hän on lähennyt ylevää päämääräänsä? Kuka näin äkkiä on muuttanut hänen sydämensä? Kuka näin arvaamatta on kääntänyt hänen ajatuksensa toiseen suuntaan, jyrkältä rinteeltä kolkkoon laaksoon? Milloin ja miksi tämä on tapahtunut? —

— Olenko minä vielä minä, jollaiseksi äiti minut synnytti, vai istuuko joku toinen minun sijassani ja ajattelee minun sijassani, puhuu ja toimii minun sijassani ja minua vastoin?...

Hänen ajatuksensa tekivät vaivaloisesti työtä, häntä poltti, hän myrskysi, mutta vältti taitavasti jotakin pimeää ja ilkeää, joka oli aivan likellä häntä. Hän katseli kuten katsoa tuijottaa ihminen, joka ei näe eikä tahdo nähdä mitään. Ikäänkuin varjossa, ikäänkuin tuolla nurkassa, oven takana, seisoi Tontshka; hän seisoi ihan tyynenä, mutta Katshur käänsi päänsä syrjään ja katsoa tuijotti muualle, jottei näkisi Tontshkaa. Hän katsoi muualle ja näki siellä tyhjän huoneen ja huoneessa itsensä ja Tontshkan, ja Tontshka joutui hänen elämäänsä ja kotiutui sinne kimpsuineen kampsuineen ja pani kahleisiin hänen ruumiinsa ja sielunsa ja kaikki hänen ajatuksensa. Ennen hän oli ollut yksin, mutta nyt ei enään ole omia ajatuksia, ei omia haluja, ja lopuksi vierii vielä tuo kurja,

kiusattu, huolien, inhon ja suuttumuksen kuivaksi pusertama ruumis likaan...

Hän huokasi. Tällä hetkellä hän toivoi itselleen ystävää.

— Ketä huutaisin luokseni, kenelle valittaisin suruani?

Hänen mieleensä johtui lääkäri. Häntä hävetti mennä hänen eteensä nöyrytyneenä ja surkeana, mutta yhtäkkiä astui pimeästä hänen silmiensä eteen hänen toverinsa, iloinen, juoppo, hyvätahainen Ferjan.

Katshur hymähti ja kirjoitti Ferjanille pitkän kirjeen.

— Tiedän että hän tulee.

Samassa astui kirkkoherran lihava palvelijatar huoneeseen.

— Opettaja, huusi hän äreästi, — kirkkoherra käski sanoa, että pian tulisitte hänen luoksensa.

— Minun täytyy mennä kouluun.

— Pian vaan kirkkoherran luo. Mitä te koulussa teette?

Ja palvelijatar paiskasi oven kiinni.

Katshur lähti kirkkoherran luo. Hän oli juuri tullut kirkosta ja muuttanut ylleen toiset vaatteet, lähteäkseen pellolle.

— Pyhä jumalan-äiti! huusi kirkkoherra nähdessään Katshurin, — oletteko tullut hulluksi?

— Miksi? kysyi Katshur, mutta hänen hymynsä oli väkinäinen ja melkein surullinen.

Kirkkoherra löi jalkaa permantoon.

— Miksi? huusi hän vimmoissaan ja hänen otsasuonensa pullistuivat. — Kysyy miksi hän

muka on tullut hulluksi. Naitteko vai ettekö — sanokaa heti?

— Nain.

Kirkkoherra veti saappaita jalkaansa, hänen vatsansa oli taipunut syvälle, hän piti molemmin käsin kiinni saapasta, joka juuri oli puolessa jalassa, mutta pää oli pystyssä ja hän tuijotti vaieten Katshuriin. Sitte hän taas katsoi saappaaseensa ja veti sen jalkaansa.

— Miksi en naisi tyttöä? kysyi Katshur hiukan häpeillään.

— Vai niin, tietysti, hymyili kirkkoherra ja nyökkytteli päätään. — Ja aiotte myöskin saada lapsia, vai mitä? Paljon lapsia?

— Ehkä, sanoi Katshur punastuen.

— Ehkä! Vai niin. Ehkä elän, ehkä en. Ehkä tulee muutamia lapsia, ehkei tule ollenkaan. Ehkä jäävät eloon, ehkä kuolevat. Oi sinä kirottu kakara, sinä piimäsuu! Jos minä ottaisin tämän saappaan ja löisin sinua päähän!

Kirkkoheiran kädet tärisivät ja hänen hengityksensä kulki vihasta raskaana.

— Eikö se kelvoton poikakloppi ole tullut hulluksi! Ja aikoo nyt vielä ottaa tuon naisen, joka ei tule kirkkoon rukoilemaan, vaan näyttämään korkeaa rintaansa ja sokerinaamaansa. Jumala sinua hänestä varjelkoon! kyllä minä pidän teille sellaisen saarnan, ettei maailma vielä ole moista kuullut. Millä te aiotte elää — rakkaudellako? Pi-pi-pi-pi? Jos renkipoika nai, niin naikoon vaan, kun kerran on tyttöä pahasti pidellyt, mutta opettaja on huonommassa asemassa kuin renkipoika:

herrasväen tavoin hän ei saata elää ja eläimen tavoin hän ei tahdo elää. Siis: ei ollenkaan naimisiin!

Katshur kääntyi ovea kohti.

— Minne? huusi kirkkoherra.

— Eikö saarna vielä ole lopussa?

Kirkkoherra jatkoi hiljemmin:

— Menkää Jumalan nimeen ja tehkää niinkuin tahdotte, mutta sen minä teille vaan sanon, että armahtakaa minua.

Kirkkoherra pukeutui vaieten, kiireesti. Katshur pysähtyi kynnykselle ja läksi sitte.

— Talonpoika hän on, ajatteli hän, suutuksissaan astellessaan pois pappilasta ja hänen mielensä oli katkera ja raskas ja yhä raskaammaksi se kävi.

— Jumala ties, ehkä hän ajattelikin oikein. Ehkäpä hänen sanoissaan olikin totuuden varjoa. — Kunpa tuo kaikki pian tulisi tehdyksi, kerta kaikkiaan! Sitte kyllä Jumala auttaa eteenpäin.

Parin päivän perästä, lauantai-iltana saapui Ferjan. Iloisesti hymyillen hän tervehti Katshuria ja painoi hänen kättään. Katshurista tuntui siltä kuin ei hänen hymynsä enään olisi ollut niin avoimielinen ja kuin hänen kasvonsa jonkun verran olisivat painuneet sisään.

— Voi idealisti! sinä olet siis joutunut paulaan. Paljon sanoja oli sinun kirjeessäsi, mutta lopulta minä ymmärsin, että sinä olet ajanut pahasti karrille ja että surussasi tai ehkä onnettomuudessasi mielelläsi näkisit jonkun kristillisen hahmon. Kuinka sinä sitte teit tuon tyhmyyden?

Katshur kohautti olkapäitään.

— No, ymmärränhän minä kuinka se tapahtui. Kirottu kapine tuo tyhjä huone! Ihan siellä voisi itkeä silmänsä maalle. Lähdetään kapakkaan.

He menivät kunnanesimiehen luo ja Ferjan jut-teli ahkerasti sekä tiellä että kapakassa.

— Sinä olet alakuloinen, sen näkee jo si-nun muodostasi. Mutta tiedätkö totta puhuen: miksi sinä olet alakuloinen? Tähän asti sinä olet elänyt yksin, omana miehenäsi, vapaana. Mutta kuinka sinä olet elänyt? Surkeasti niin että Ju-mala armahtakoon! Minkä arvoinen itsenäisyytesi ja vapautesi sinulle oli? Nautitko sinä siitä? Per-hanoita kanssa! minä luulen, että ihmiselle on pal-jon pahempi yksin riippua hirsipuussa kuin jos hänellä on toveri. Katselettehan toisianne ja se merkitsee paljon. Siis, kristinsielu, lohdu! Mutta kuka tuo pitkäkoipi tuolla on? sanoi hän, osoit-taen pitkää sihteeriä, joka heti kiirehti pöydän luo ja kumarsi.

— Karl Graishar, kunnan sihteeri.

— Mitä, ihmetteli Ferjan, — onko Blatni-Do-lissa kunnan sihteeri? Jos niin on, niin selittäkää minulle miksi tässä kirotussa kattilassa vallitsee synkkyys ja pimeys ja lika, kun muuta maailmaa lämmittää aurinko?

— Aurinko? kysyi kulmakarvojaan kohottaen sihteeri. — Minä en vielä koskaan ole sitä nähnyt.

— Kun hän aina on juovuksissa, mörähti kun-nanesimiehen paksu ääni viereisestä pöydästä.

— No hyvästi, nopeakoipinen Akilles! Mutta jatkakaamme sinun asiaasi, Katshur. Koska sinä

kutsuit minua surusi parantajaksi, niin minä kysyn sinulta: pidätkö sinä siitä työstä vai etkö pidä?

Katshur katsahti häntä suoraan kasvoihin eikä heti vastannut.

— Ähhäh! heilutti päätään Ferjan. — Suru on suru.

— Pidän minä hänestä, sanoi Katshur ja tuijotti ajatuksissaan pöytään. — Se on varma, etten minä jättäisi häntä kenellekään toiselle ja että surulla ja kaipauksella ajattelin häntä koko elämäni ajan. En tiedä millainen tuo rakkaus on, en ole sitä tarkoin ajatellut enkä huoli ajatella, onko hän madonna vaiko tavallinen tyttö. Se on minulle yhdentekevä. Sen vain tiedän, että rauhaa, iloa, aurinkoa ei tuossa rakkaudessa ole juuri ensinkään. Ja kuitenkin se on suuri enkä tule sitä koskaan voittamaan.

Ferjan veti kasvonsa kummallisiin, äreihin rypyihin ja vilkaisi syrjästä Katshuriin.

— Miten Minkan laita on?

— Älä koske siihen, sanoi Katshur ja katsoi häneen synkästi.

— Siinä on pyhäkkö.

— Pyhäkkö todella, hymähti Katshur surullisesti.

— Mutta minä luulen, Katshur, että tämä tyttö on vielä parempi kuin todellinen rakkaus, nimittäin se rakkaus joka käy aurinkoa kohti. Jos siihen kytkisi itsensä, niin siitä tulisi helvetti ja kuolema. Tämän sinä kestät helpommin, pysyt tynempänä eivätkä hänen kyyneleensä polta sinua niin paljon, ja sinun kärsimyksesi tulevat helpommiksi sentäh-

den, että katselet tätä naista tyynemmin silmin. Miksi sinä hymyilet noin katkerasti? Tarkoitukseni oli sinua lohduttaa.

Hän joi kiireesti, hänen kasvonsa olivat sangen vakavat ja hänen silmänsä sameat.

— Vähän lohdutusta minulla siitä on, että tahottomattasi olet tullut paljastaneeksi minulle oman onnettomuutesi. Nämä viime päivät ovat kehittäneet minun silmäni valppaiksi... Kuinka Matildan laita on? Onko hän jo morsiamesi?

Ferjanin ilme oli puoleksi surullinen, puoleksi hullunkurinen.

— Tiedätkö, minun asiassani ei ole traagillisuutta niin paljon kuin todellista Jumalan rangaisusta. Minulla tulee olemaan saatana rinnallani, niin se on. Tulen saamaan selkääni kun juon. Entä sitte! Minä olen ennenkin välistä saanut selkääni ja seuraavana aamuna tunsin kuinka teki kipeää, mutta en tietänyt kuka minua oli nipistänyt. Mutta nythän aina tulen tietämään kuka löi. Ajattelleppas, viimein koetti hän saada erästä nuorta tohtoria pauloihinsa. Minä olin kiukuissani ja sydämeni pohjasta surullinenkin, niin että tuskin itse kuulin tai näin, mutta sanoin vaan: ottakoon tohtorin! Mutta hän ei ottanut häntä. Minä olin kiukuissani Matildalle ja hän tohtorille ja niin me jouduimme kihloihin. No minä olen ottanut ristin selkääni ja kannan sitä kuten tähän saakka olen kulkenut vapaana. Sinä et vielä tiedä kuinka tukevat hartiani ovat, mutta toista on sinun. En minä sinua moiti, tiedäthän itse miten asia on, tiedät myöskin miksi sinun laitasi on toisin.

Katshur vaikenä.

— No, sanoi Ferjan heiluttaen kättään, — nämä ovat surullisia keskusteluja. Minä en mielelläni itke. Kuule, oletko sinä jo täällä Blatni-Dolissakin selittänyt evankeliumiasi?

— En ole selittänyt mitään.

— Et mitään etkä luultavasti enään tulekkaan selittämään.

— Vaikka itse Kristus tulisi Blatni-Doliin, niin hän vaikenisi. Tällaisia ihmisiä en vielä milloinkaan ole nähnyt maailmassa. Yö on niin pimeä, ettei satakaan aurinkoa tunge sen läpi. Minä olen katsellut talonpoikia pellolla, kun he laiskoin, raskain askelin, kömpelösti vaappuen ovat astelleet juhtansa vieressä, ja heidän kasvoillansa, usko minua, on ollut tylsä, tyyni ilme, yhtä ajatukseton ja tunteeton kuin eläimen suurissa silmissä. Niissä on ollut sama raskas, ummehtunut kosteus, joka pulppuaa tästä maasta. Niissä on ollut samat varjot, jotka alituisesti lepäävät tämän maan päällä.

— Ennen sinä olisit valaissut tällaistaakin yötä, hymyili Ferjan.

Katshur ymmärsi moitteen. Hän muisti: sellaisena tulee heikkosydäminen kiipeejä seisomaan edessäsi ja nauramaan sinua vasten kasvoja! Ja veri syöksyi hänen poskilleen.

— Minä en ole ollut uskollinen itselleni enkä päämäärälleni! huusi hän vavisten. — Mutta vielä en ole salannut mitään, vielä en ole mitään laiminlyönyt. Myöhemmin... kun —

— Jatka vaan, naurahti Ferjan. — Myöhemmin,

kun menet naimisiin! Sitte. niin sitte sinä selität evankeliumia! Sitte — olethan tehnyt itsellesi sen lupauksen — sitte vasta sina rupeat palvelemaan kansaa, opettamaan sitä ja johtamaan sitä menestyksen ja edistyksen tielle — ja tällainen hulluus päässä sinä aiot mennä naimisiin!

Katshur pyyhkäisi kädellään otsaansa ja katsoi tyynemmin Ferjaniin.

— Tapahtukoon Jumalan tahto. Kävi huonosti tai hyvin — itse olen kaikkeen syypää. Se vain on varma, että eläimen tavoin en tule elämään, en siksi etten huolisi niin elää, vaan siksi etten voi.

— Siksipä ei sinun laitasi olekkaan kuin muiden. Oletko jo ajatellut muitakin asioita?

— Mitä asioita?

— Arvasinhan minä sen. Tarvitsethan sinä rahoja, paljon rahoja — mistä ne otat?

— Sitä en ole ajatellut.

— Tietysti et. No, saadaanpa nähdä saatko niitä mistään. Minulla on kokemusta. Entäs taloustarpeet? Onkos työllä omaisuutta?

— Ei hänellä ole mitään, ei ainakaan paljoa.

— Pyhä Jumalan äiti, kylläpä sinä olet aika lailla hullutellut! Ja nyt sinun vielä pitäisi selitellä evankeliumiasi.

Kun he seuraavana aamuna sanoivat hyvästi toisilleen, olivat he toisiaan lähempänä kuin koskaan ennen, katselivat toisiaan silmiin ja ymmärsivät toisensa sanoitta.

— Sinä olet jo astunut tuolle surulliselle tielle, mutta minä en koskaan tule sille astumaan, mietti Katshur.

— Minä olen jo astunut tuolle surulliselle tieleni ja sinäkin tulet sille astumaan, mietti Ferjan.

Jota lähemmä häiden hetki tuli, sitä vieraamalta tuntui Katshurista morsian. He loittonivat loittonemistaan toisistaan, vähitellen, mutta lakkaamatta ja Katshuria kauhistutti. Hän katseli morsiantaan toisin silmin kuin ennen, kylmemmin ja tyynemmin. Siksi morsiankin muuttui hänen edessään. Kun ihminen liian likeltä katselee muotoa, jonka hän on tuntenut ja josta hän on pitänyt, niin hän keksii pieniä, tuskin huomattavia pilkkuja, pieniä rypyjä ja rumia viivoja. Tontshka oli tullut Katshurin elämään suoraa päätä raskain askelin, tunkeutunut hänen hiljaiseen huoneeseensa, hänen sieluunsa, eikä enään koskaan jättänyt häntä yksin. Katshur oli vasta tulleena, yksinään ja murheellisena, syleillyt häntä, mutta nyt hän yhä enemmän kauhistui häntä, ja yhä enemmän hän tunsu, että tyttö ei tuo hänelle mitään onnea, vaan aikoo lisäksi vallata hänet kokonaan, viedä koko hänen sielunsa.

Tontshka katseli välistä Katshuria niin kauvan, että Katshur painoi silmänsä kiinni. Hän aavisti mitä Katshurin sielussa liikkui ja hänet valtasi vimma.

— Hän ei enään pidä minusta, hän oli minun luonani, pureutui huuliini ja minä olin hänelle hyvä, mutta nyt hän ei pidä minusta, hän on juonut tarpeekseen ja lähtisi mielellään toisen luo.

Ja niinkuin hän aavisti Katshurin ajatukset, aavisti Katshurkin hänen ajatuksensa. He puhuivat vähän, kylmästi ja ynseästi. Kun he suutelivat

toisiaan, heräsi entinen intohimo ja kasvot hehkui-
vat; hetkeksi.

Ainoa joka talossa oli iloinen, oli juoppo kapakoitsija. Välistä hän huusi, että sellaista paria ei vielä ole nähty yhdeksässä pitäjässä; välistä, kun ei enään pysynyt pystyssä, vaan nojasi pöytään, hän itki ratketakseen ja päivitteli itseään ja yksinäistä elämäänsä. Katshuria inhoitti ja hän väistyi häntä kauhulla, kun hän verettynein silmin, huulet märkinä ja kädet levällään astui hänen eteensä.

Kaikki tapahtumat ennen vihkimistä ja häitä olivat Katshurista sanomattoman vastenmieliset. Ompelija tuli kapakoitsijan taloon ja Tontshkan kasvot kirkastuivat. Hänen käyntinsä kävi reippaammaksi, hänen kasvonsa hehkuiivat ja huulet hymyilivät. Katshur ei välittänyt tuosta kirkastumisesta, ei vaikka Tontshka nyt oli kauniimpi kuin ennen.

— Kas tuosta hän ilostui, ompelijatar teki hänet iloiseksi, hänen ajatuksensa ovat kuin tupakan tuhka pöydällä: kun sitä puhallat, ei sitä enään ole missään. Tuossa on silkkiä — hyvästi nyt sekä menneisyys että tulevaisuus!

— Miksi hankitaan noita herrasmaisia kapi-neita? kysyi hän ylseästi.

— Suo nyt minulle edes se ilo. Pitäisikö minun ehkä piikatytön lailla astua rinnallasi kirkkoon?

— Ei sulhasella ole mitään tekemistä näiden asioiden kanssa, sanoi kapakoitsijan emäntä. — Menkää te vaan omaan työhönne.

Katshurin huoneessa revittiin seinä alas, jotta nuorelle parille saataisiin suurempi asunto, ja Katshurin täytyi asua kunnanesimiehen luona. Kun esimies näki Katshurin, nyökytteli hän päätään.

— Aijai!

Mitään muuta hän ei sanonut. Graisharkin vaikenä ja veti kasvonsa sängen kummallisiin, puoleksi hullunkurisiin, puoleksi synkkiin ryppyihin ja vilkutteli lakkaamatta vetisiä silmiään.

Välistä kääntyi kunnanesimies Katshurin puoleen ja nyökytteli vaieten päätään; melkein yhtä vaieten nyökytteli päätään pitkä sihteeri. Kun Katshur astui tietä, tervehtivät talonpojat häntä paljon vähemmän kohteliaasti kuin ennen, heidän tervehdyksensä oli miltei halveksiva ja pojat nauruskelivat hänelle ja katselivat hänen jälkeensä.

Katshurista tuntui yhä ahtaammalta. Kummallinen ajatus kolkutti hänen sydäntään eikä hän enään voinut puolustaa itseään. Kun hän illalla läksi kapakasta ja etehisessä sanoi hyvästi morsiamelleen, astui hän häntä lähemmä ja lausui hiljaisella, epäröivällä äänellä, joka vapisi:

— Tontshka, älä suutu, en minä kysy sinulta mitään, mutta ihmiset katselevat minua niin kummallisesti — tietysti ne ovat typeriä, mutta minun täytyy sinulta kysyä, rauhani vuoksi . . .

Hän vaikenä. Tontshkakin seisoi vaieten hänen edessään ja hänen katseensa oli täynnä hämmästyttä. Katshur kumartui likemmä, melkein Tontshkan korvan juureen.

— Ethän sinä ole pitänyt kenestäkään . . . ennen . . . ennen minua?

Tontshka peräytyi askeleen seinään päin, peitti kasvonsa ja purskahti itkuun.

— Alatko sinä nyt jo tuolla tavalla?

Katshur ymmärsi mitä oli tehnyt ja häntä hävetti, mutta hänellä ei ollut voimaa ottaa Tontshkan kättä ja pyytää häneltä anteeksi. Jokin kumma voima, ikäänkuin pimeä ajatus, pimeä varjo, pidätti häntä.

— No, Jumalan haltuun.

Hän poistui nopeasti. Oli lämmin, raskas ilta. Taivas oli kirkas, mutta tähdet uinailivat etäisessä kaukaisuudessa ja silmä saattoi niitä tuskin erottaa.

— Tietysti minä tein hänelle väärin, mutta voi kuinka inhoittavaksi ja alhaiseksi tuo inhoittava ja alhainen elämä tekee ihmisen! —

Suurissa vankkureissa tuotiin huonekaluja, joita Katshur oli tilannut.

— No, sanoi hän morsiamelle, kun vankkurit olivat jyryyttäneet kylän läpi, kapakan sivu, — mene nyt ja laita mielesi mukaan. Minulle on yhdentekevää.

— Mutta sinun asiasihan se on.

Tontshka satoi nopeasti huivin kaulaansa.

— Olisipa hauska tietää . . . menepäs nyt katsomaan tuleeko renki yksin toimeen.

— En viitsi. En näe siellä muuta kuin suuren velan ja raskaan, kahden sylen korkuisen verokuorman.

Hän kaatoi lasinsa täyteen ja joi. Tontshka meni ulos.

Hän ilostui huonekaluista, jotka olivat ihan kau-

punkilaiset, hän ilostui puvusta ja suuresta, pitseillä koristetusta liinavaatteiden läjästä, hän iloitsi vihki-
jäisistä ja häistä ja kyyneleet pyrkivät silmiin.

— Hän ei enään pidä minusta, hän on suuttunut ja aivan muuttunut!

Eikä Tontshka aavistanut, että hänenkin rak-
kautensa oli aivan toisellinen kuin ensin ja että hän tuskin vielä kaukaakaan oli koskettanut sitä miestä, joka oli hänen sulhasensa.

Kun sitte tuli se kaunis kesäinen päivä, heräsi Katshurinkin sydämeen odottamaton ilo.

— Onko aurinko vihdoin ensi kerran loistanut surulliseen yöhön? ihmetteli hän ja katseli ulos akkunasta.

Maantiellä kävelivät ihmiset juhlavaatteissa, talonpoikien kasvot näyttivät hänestä valoisemmilta ja ystävällisemmiltä. Heidän äänensä ei enään ollut kirkuva ja käheä eivätkä heidän liikkeensä niin kuolleet ja raskaat kuin ennen.

— Minä olen sanonut: mitä tuosta kansasta tulee? Tuokin kansa on sentään paremman elämän arvoinen! Omenapuuta pitää vain ympätä, niin se tuottaa jalon hedelmän.

Akkunan alle ilmestyi Ferjan, morsiamen nuodemies, herraskaisessa mustassa takissa, ja huusi Katshurille ikkunaan:

— Joko sinä lähdet pesästäsi vai etkö?

— Heti, heti, sanoi Katshur hymyillen.

Kun hän tuli ulos tielle, kun hän näki ihmiset likeltä, kun hän huomasi heidän uteliaat katseensa ja kun hän astui kapakkaan, pusersi puolittujen ihmisten kättä, vastaili kysymyksiin joita ei ym-

märtänyt, kuunteli naurua ja lasien helinää, laskeutui taasen kuin varjo hänen sydämelleen.

— Älä nyt ole noin! moitti häntä Ferjan.

— No, anna nyt olla!

Aurinko paistoi kuumasti laaksoon, mutta Katshurista tuntui siltä kuin ei aurinko olisi ollut kirkas, kuin varjot, joita laakso on täynnä, olisivat polttaneet. Hänen silmissään oli tomuinen, polttava pimeys. Rattaat rytisivät, valkoiset, kirjavat puvut loistivat ja tomuisesta ilmasta erottautui leveähymyisiä kasvoja; kirkon edessä kihisi jo kirjava joukko.

— Se on sittenkin polttanut sormensa! huusi joku ihan likellä ja kaikki nauroivat ääneen.

Kirkkoherra astui alttarin eteen, suoritti menot hyvin nopeasti, katsoi sitte synkästi morsiusparia ja sanoi:

— Mutta sen minä sanon teille molemmille —

Kirkko oli täynnä ja ovensuussa naurahti joku. Kirkkoherra heilautti kättään ja kääntyi pois päin.

— Sen minä sanon sinulle sakastissa.

Ja sakastissa kirkkoherra pani molemmat käntensä Katshurin olkapäille ja katsoi häneen synkästi, harmaiden kulmakarvojensa alta.

— Minä olen teidät vihkinyt, mutta siunausta siitä ei lähde, sen minä vaan sanon. Häihin minä kyllä tulen, ettette sanoisi mitään. Se mikä sitte seuraa, on teidän ja Jumalan asia.

Hän kääntyi pois päin ja läksi.

Kirkosta ajoi Katshur morsiamensa, nuoren vaimonsa kanssa. Hän katseli häntä sivulta päin.

Tontshkan kasvot olivat punaiset, täynnä iloa, ja hänen silmänsä loistivat.

— Hän on onnellinen, ajatteli Katshur ja hänen sydämessään tuntui katkeralta.

Likellä kapakkaa seisoi poika, hän otti sikarin suustaan ja huusi vaunujen perässä:

— Vai piti mokomallekin räkänokalle laittaa niin herraskaiset häät! Olisin minäkin saanut sen Tontshkan, jos olisin huolinut.

— Se ei ole totta! sanoi nuori vaimo säpsähtäen ja katsoi Katshuriin pelästynein silmin.

— Mitä se minuun kuuluu! vastasi Katshur ynseänä ja astui etehiseen.

Tuvassa, pitkän, katetun pöydän ääressä, edessä täydet pullot, näki hän iloisia, meluavia häävieraita ja inho hänen sydämessään kasvoi.

— Kuinka minä olen joutunut näiden joukkoon! ihmetteli hän.

Tavallisia, itserakkaita, raakoja kasvoja ja laiskoja, juopuneita katseita. Ei olisi kirkkoherraakaan eroittanut heidän joukostaan, jollei hänellä olisi ollut papin kaulusta.

— Tuskin on tullut noiden joukkoon, kun jo on tähkänä tähkäpellossa . . . Sellaiseksi ehkä minäkin kerran tulen, kirveli hänen sydäntänsä.

Hän katseli vieraita ja hautoi ilkeitä ajatuksia ja huomasi äkkiä ihmeekseen, että Ferjan seisoo pöydän takana ja puhuu ja katselee häneen . . .

— . . . Antakoon siis Jumala paljon onnea evan keliumin saarnaajalle ja hänen vaimolleen ja antakoon Jumala heille paljon lapsia, jota enempi, sitä parempi . . .

Hän katsahti Ferjaniin ja sitte vaimoonsa ja näki kuinka Tontshka katsoa tuijotti iloista juttelijaa säihkyvin silmin ja puoleksi avonaisin, palavin huulin. Katshuria hävetti, hän tarttui lasiinsa ja tyhjensi sen yhdessä siemauksessa . . .

— . . . Siis: Jumala varjelkoon morsianta ja sulhasta! huusi puhuja.

Sitte nousi muuan talonpoika ja kertoi maljapuheen asemasta karkeanpuoleisen jutun. Häävieraat nauraa hohottivat, Tontshka punastui ja nauroi heleästi.

Ferjan kumartui Katshurin puoleen.

— No, puhu nyt sinä!

— Mitä vielä, sanoi Katshur vihaisesti.

— Olen minä ennenkin häissä ollut, mutta tuolaista sulhasta, totta vie, en ole nähnyt.

Katshur nousi.

— Minä kiitän teitä kaikista ystävällisistä sanoistanne. Minä luulen, että minä ja vaimoni tulemme elämään Jumalan tahdon mukaan ja teille toivotan, ettei teidän elämänne olisi sen hullumpaa. Nuodemiehen, morsiuustyttöjen, sulhaspoikien ja häävieraisten malja!

Häävieraat nauroivat iloisesti, nousivat ja kilistelivät sulhasen ja morsiamen kanssa. Ferjan joi paljon ja hänen katseensa kävi sameaksi.

— Kuule . . . tarkoittiko sinä totta . . . oletko sinä iloinen?

— Tarkoitin minä totta.

— Odotappas, minä sanon sinulle jotakin: minä en menekkään naimisiin.

— Sinä olet siis muuttanut mielesi.

— En minä, vaan hän.

— Mitä?

— Niin, näetkös, uskoisitkos: minä olen surullinen, minä olisin mieluummin suonut että hän olisi antanut minua selkään. Hän on lähtenyt erään upseerin, pitkäkoiven, matkassa Jumala ties minne . . . ehkä hän palaa.

Katshur nousi.

— Mihin sinä menet? pelästyi morsian. — Emmekö me tanssikkaan?

— Minä en tanssi. Minun on uni. Tanssi sinä.

— Mikä sinun on? Tänä yönä . . .

— Asia on kun onkin niin. Jää sinä vaan, Tontshka, tänne! Ferjan saattaa sinut kyllä kotiin ja hän kyllä tansittaakin sinua. Hyvästi nyt, Ferjan.

— Mitä sinulle on tapahtunut? kummasteli Ferjan.

Katshur oli kalpea ja hänen ruumiinsa lamassa. Hän nojasi Ferjanin olkapäähän kuin juopunut ja sammalsi:

— Nyt vasta tiedän, ystävä . . .

— Mitä tiedät?

— Että olen tappanut itseni.

Hän viittasi kädellään kaulaansa kohti.

— Että itse olen pannut paulan kaulaani ja itse vetänyt sen kiinni.

Hän läksi eikä ainoakaan häävieraista nähnyt häntä.

Kynttilä paloi vielä hänen huoneessaan kun hän ikkunansa alta kuuli juopuneita ääniä, jotka iloisesti

laulaa hoilottivat. Hän eroitti niiden joukosta ainoastaan Ferjanin ja oman vaimonsa äänen.

— Hoi! huusi Ferjan käheästi, — joko sinä nukut, veitikka? Nukkuu häälitanaan ja jättää vaimonsa tielle.

Katshur aukaisi ikkunan.

— Martin, miksi läksit pois? huusi hänen vaimonsa makealla, puolipäihtyneellä äänellä. — Hyvä yötä, Ferjan.

Katshur sulki ikkunan. Ovi narahti. Kaukaa kuului juopuneiden laulua.

III.

Oli syksy. Blatni-Dol lepäsi pimeässä ja pakkasessa. Harmaa, epäystävällinen säde paistoi huoneeseen.

Kehdossa makasi lapsi. Sen kasvot olivat täyteläiset, kirkkaat ja tyynet.

— Älä huuda, kun lapsi nukkuu, kuiskasi Katshur. — Odota kunnes herää, huuda sitte niin paljon kuin tahdot.

Vaimon kasvot olivat punaiset ja itkettyneet.

— Miksen minä huutaisi! Minä muutan lapsen vaatteet, kapaloitsen sen ja nousen yöllä sitä hoitamaan, mutta mitä sinä teet? Et mitään! Ja nyt sinun taas vielä piti saada aikaan se juttu, niin että kaikki joudumme maantielle. Pitikö sinun nyt ruveta sellaisiin, kun sinulla on vaimo ja lapsi!

Katshur katsoi häntä ynseästi silmiin, otti lakkinsa ja läksi.

— Mene vaan, mene! huusi vaimo hänen perässään ja purskahti ääneen itkemään. Lapsikin heräsi ja rupesi itkemään.

Katshur riensi eteenpäin rapakoista tietä.

— Tuleppas nyt, Ferjan, katsomaan minua! Nyt vasta saat pilkata evankelistaa.

Oli jo tulossa ilta. Katshur näki miehen likaisena, lakitta päin, kompastelevan seiniin ja vihdoin kaatuvan.

— Kas vaan, appiukkoni! hämmästeli hän ja aikoi rientää ohi, mutta kapakoitsija huomasi hänet ja hoiperteli levein askelin, kädet harallaan, tien poikki.

— Kas vaan, Martin! Ota minua käsikynkästä kiinni. Minun on vähän raskas käydä. Lähdetään yhdessä juomaan, otetaan litra viiniä. Äh, Martin, minä olen vanha, vanha . . .

— Menkää maata, isä! huusi Katshur ja koetti ravistaa häntä.

— Maata! Mitä varten?

Hän katseli Katshuria vihaisin, verestävin silmin ja kompastui.

— Kun olette juovuksissa.

— Kuka tässä on juovuksissa? Minä olen selvempi kuin sinä. — Katsos vaan, mokomaakin herraa, kun tahtoo halventaa minua . . .

— Menkää maata! sanoi Katshur ravistellen häntä ja yritti lähteä.

Kapakoitsija tarttui hänen käteensä.

— Älä sinä nyt herrastele, senkin nälkäkurki. Vai aiot sinä nousta meidän hartioillemme, meidän kaikkien kustannuksella? Tahtoisit meitä opettaa . . .

Hän tönäisi Katshuria juopuneen voimalla niin, että Katshur kaatui.

— Mene vaan, luuletko sinä ettemme me tiedä, etteivät housutkaan jalassasi ole omasi.

Katshur riensi eteenpäin. Kapakoitsija rupesi nauramaan, yritti astua levein askelin, mutta kaatui lokaan. Joku näki hänet akkunasta, nauroi ja katsoi Katshurin jälkeen. Kulmauksessa seisoi talonpoika, sytytti piippuaan ja vilkutteli ilkkuen silmiään.

— Noinko se nyt tahtoisii maailman kääntää?

Eihän sille kelpaa meidän kyntömme ja kylvömme ja eläintemme hoito. Noin vaan! lukemaan tahtoisii meitä opettaa. Noin vaan! Katso koon nyt itse!

Katshur astui kunnanesimiehen kapakkaan. Hänen kasvoillaan oli veri ja silmät olivat kyyneleissä.

Kunnanesimies istua kyyrötti pöydän ääressä käsivarsiensa varassa. Hän imi piipunnysää ja katseli, silmiään sirittäen, pitkän aikaa Katshuria. Viimein otti hän verkalleen piipun suustaan ja sylki lattiaan.

— Mitäs opettajalle kuuluu?

— Mitäs minulle.

Kunnanesimies hymähti leveästi, puoleksi ylenkatseellisesti, puoleksi ilkkuen

— No, nythän te nuorten lisäksi aiotte opettaa vanhojakin. Ehkä alatte minusta, kuinka minun pitäisi laskea viiniä tynnöristä. Tehän opetatte talonpoikia viljelemään maata, vielä kai opetatte minuakin, onhan minullakin maata, ja paljon maata onkin.

Hän nauroi niin, että kasvot loistivat.

Sihteeri irvisteli nurkassa, silitteli pitkää, ohutta partaansa ja vilkutteli viekkaasti silmiään.

— Herra kunnanesimies, huusi hän äkkiä.

Kunnanesimies käänsihe pöydän äärestä.

— Herra kunnanesimies. Te olisitte kovasti opin tarpeessa! Oppia ja keppiä!

— Mitä? vimmastui kunnanesimies ja nousi pöydän takaa.

— Parlez-vous français? sanoi sihteeri ja silitti partaansa.

— Mitä sinä sanoit?

— Parlez-vous français?

Kunnanesimies ällistyi ja katsoi Katshuriin.

— Hän puhuu nyt ranskaa. Hän ei enään osaa mitään muuta kieltä, naurahi Katshur.

— Voi sinä kirottu saivar! — Mitsa, tuo sille vielä puoli litraa!

Sitte hän kääntyi Katshurin puoleen ja veti kasvonsa vakaviin ryppyihin. Hiukset riippuivat silmissä asti ja hän väänteli suutaan leuvan tasalle.

— En minä sano mitään teille, opettaja. Te olette kyllä järkevä mies, mutta...

Hän iski nyrkillä reiteensä.

— ... Tähän asti olemme eläneet sovussa ja voisimme elää vielä tämänkin jälkeen. Mitä minä sitte olen teille tehnyt? Enkö ole jättänyt teitä rauhaan? vastasi Katshur.

— Kaikkia kanssa, ette te jätä minua rauhaan, vimmaili kunnanesimies. — Mitä te oikein hää-

räätte ihmisten kanssa, minun tietämättäni? Kysittekö te minulta lupaa, ennenkuin kutsuite heidät kokoon koululle? Tiedänhän minä, että Samotorets on keittänyt tämän sopan.

— Mikä Samotorets?

— Hän tahtoi mielellään päästä kunnanemiesmieheksi, tokaisi sihteeri nurkasta.

— Mutta muistakaa te molemmat, te opettaja ja te senkin pitkäkinttu, joka olette pitänyt opettajan puolta... ette te minua niin äkkiä nujerra. Teidät molemmat minä helposti ostan sillä mikä minulla tällä hetkellä on kukkarossani.

Ja hän löi taskuaan jotta helähti.

Katshur oli sekä ihmeissään että vihoissaan.

— Kuka tässä on ajatellut mitään sellaista? Ei yksikään sielu! Minä en edes tiedä oliko Samotorets siellä mukana. Ehkä hän oli, mutta eihän siellä ollut kysymys politiikasta eikä kunnanemiesmiehen vaalista, siitä vaan oli kysymys että ihmiset oppisivat jotakin, että heidän järkensä selvenisi, että he katselisivat vähän kauemmaksi noiden kukkuloiden taakse; siitä oli kysymys että he hankkisivat itselleen kirjoja ja aikakauslehtiä ja että opettajat jotka kulkevat opettamassa ihmisiä pitkin maata, tulisivat Blatni-Doliinkin antamaan opetusta maanviljelyksessä. Siitä me olemme puhuneet emmekä mistään muusta.

Kunnanemies katseli häneen epäillen.

— Kirjoittakaa se heti muistoonne, opettaja: älkää te työskennelkö minua vastaan. Minä tiedän jo mitä tuo puhe tarkoittaa, te olette alkanut mökkiläisistä ja loisista — mitä ne lukemisella teke-

vät? Mitä loisista, joilla ei ole peltoa, paitsi korkeintain joku sarantilkku vuokralla, mitä heidän tarvitsee tietää, kuinka maata viljellään? Minä tulin hyvin toimeen, kun vielä myin palttinaa ja tulen nytkin yhtä hyvin toimeen; en minä välitä mistään muutoksesta, en kirjoista enkä lehdistä enkä koulumestareista; en, en välitä sellaisista eikä kukaan muukaan Blatni-Dolissa, jolla on hiukankin maata, mutta mökkiläisille ja maankulkijoille, joilla ei vielä ole mökkiäkään, ovat sellaiset asiat mieleen. Tänne tuli kaksi vuotta sitte muistaakseni mies, joka oli työssä sepällä. Hän osasi saksaa — mistä hän tuli, sitä emme kysyneet ja jos me olisimme kysyneetkin, niin hän olisi valehdellut, ja hän ei yksin opettanut mökkiläisiä ja loisia, vaan selitti heille vielä lisäksi, että maa ei ole ainoastaan meidän, joilla on talo, vaan kaikkien ihmisten maailmassa ja että joka ihminen on samanarvoinen, oli hänellä sitte pussissaan rahaa tai ei, ja että se on väärin kun minulla on sianlihaa pöydällä, loisella vaan perunoita. Niin hän opetti ja tiedättekö kuinka hänen lopuksi kävi? Onnettomuus karkasi hänen kimppuunsa. Hän keikahti tien viereen ja pää oli halki. Se tapahtui kirkkojuhlan aikana ja silloin on aina liikkeellä paljon maankiertäjiä, eivätkä santarmitkaan paljon välittäneet siitä kuka häntä niin armottomasti oli pidellyt. Mitäs siihen sanotte?

Katshur loi julmistuneen katseen kunnanesimieheen ja hänen silmissään oli uhkaa. Kunnanesimies naurahteli, mutta alaleuka tärisi ja silmät olivat ihan piiloutuneet lihaviin kasvoihin.

— Niin se niille opetti ja siksi niille ovat sellaiset opetukset mieleen ja siksi oli koulu täynnä niitä teidän kutsumianne mökkiläisiä ja loisia ja Samotorets, päämökkiläinen, oli muassa. Tiedättehän te itse, että hän oli muassa.

Katshur nousi seisomaan, hän oli kalpea ja vapisi.

— Mitä te siis olette tahtonut sanoa? Oleteko siis tahtonut sanoa, että minutkin löydetään pää halki, makaamasta tien vieressä?

Kunnanesimies hymyili yhä entiseen tapaan, hiljaa ja tyytyväisenä. Leuka tärisi ja silmät olivat piilossa.

— Mitä? En minä ole tahtonut sanoa mitään. Ja milloin vasta tulee kirkkojuhla?

Katshur läksi ja hänestä tuntui siltä kuin hän olisi nähnyt pahaa, kauheaa unta. Sihteeri riensi pitkin askelin hänen jälkeensä, veti häntä takinliepeestä ja kuiskasi hänen korvaansa:

— Jättäkää hänet rauhaan! Hän on paha mies. Hänessä on jotakin... minä kauhistun sitä miestä.

— Ymmärsittekö te mitä hän aikoi sanoa?

— Minä? En. Mutta menkäämme tuonne varjoon, tuolla on joku ikkunassa — että ymmärsinkö? En. Mutta minä tulin Blatni-Doliin juuri samana päivänä kun seppä löydettiin, pää halki, tienvierestä... Kuka sen teki? Ties Jumala. Seppä on kuollut, miksi toiset hänen tähtensä kärsisivät? — Jättäkää te kunnanesimies rauhaan, älkää suuttutako häntä. Se on pahempi kuin jos suuttuttaisitte kaikki kirkolliset ja maalliset esivallat ja vielä keisarin kaupanpäälliseksi. Hän kiertää helposti

ihmiseltä kaulan nurin, tavalla tai toisella. Eihän sitä tarvitse luulla, että seppä... että seppä olisi itse tehnyt lopun itsestään... ja mitä on elämä? Kahmalollinen ilmaa, ei mitään muuta! Siis.. mitä minä sanoinkaan? En minä sanonut mitään, en ollenkaan mitään. Hyvästi.

— Pysähtykää!

Katshur tarttui hänen käteensä.

— Te tiedätte miten tuon... tuon sepän laita oli. Puhukaa suunne puhtaaksi! minä en päästä teitä.

— Mitä? ihmetteli sihteeri ja kohotti kulmakarvojaan. — Mistä minä tietäisin — mistä sepästä?

Katshur mietti.

— No, jos niin on, niin miksi te olette Blatni-Dolissa? Miksi ette mene muualle? Olettehan vapaa.

Hän näki pimeässä että sihteerin kasvot kummallisesti vääntyivät.

— Das sind Dinge, über welche um des eigenen Ansehens willen nicht gesprochen werden kann. — — Se on äidinkielellä sanottuna: minua etsitään. Hyvää yötä, opettaja.

Pitkä sihteeri hävisi yöhön.

Katshur palasi kotiin. Vaimo toi illallista pöytään. Tontshkan silmät punoittivat ja hänen kasvoillaankin oli punaisia täpliä. Katshur söi kii-reesti ja astui sitte lapsen luo, joka makasi keh-dossa, ja katseli sitä suurin, kirkkain silmin.

Hän otti lapsen syliinsä. Helpommaksi ja pehmeämmäksi kävi hänen sydämensä. Hän katsoi

vaimoonsa ikäänkuin etsiäkseen hänenkin kasvoiltaan ystävällistä, pehmeää hymyä.

Vaimo korjasi pöydän. Hänen päänsä oli painuksissa ja kyyneleet valuivat alas poskia. Tyytymättömänä laski Katshur lapsen kehtoon.

— Jumalan tähden, vaimo, mikä sinun on? Sano minulle suoraan mitä olen sinulle tehnyt?

— No tuolla on jo taas kirjelmä.

Katshur astui pöydän luo ja avasi kirjeen. Se kiihdytti häntä, mutta hän koetti näyttää rauhalliselta.

— No, entäs sitte — jos hakemukseni on hylätty; saman viran voi saada vain yksi ja hakijoita on kymmenen. Toisella kertaa käy paremmin.

— Sinä olet hakenut ainakin kymmenen kertaa.

— Odottakaamme. Mikäs meidän on hätänä. Voihan sitä ... paremman puutteessa ... elää Blatni-Dollissakin.

Veri syöksyi hänen kasvoihinsa. Häntä hävetti, että hän oli alentunut vaimonsa silmissä ja ettei hän ollut puhunut tuntonsa mukaan. Hän tunsi sen syvällä sydämessään, tunsi katkerasti: täällä ei saata elää! Ennen saattaisi elää vaikka vankeudessa ja maanpaossa. Pois täältä, vaikka pitäisi elää ilman leipää ja virkaa! Kyllä sen saa. Pois pimeydestä sinne missä on aurinkoa!

— Saattaisihan täällä elää, saattaisi! huusi vaimo. — Saattaisihan täällä elää, jos sinä olisit niinkuin muut. Enhän minä enään uskalla mennä uloskaan kun kaikki katsovat minuun niinkuin olisin varkaan tai ryövärin vaimo. Kyllä ne totta puhuivat, kun sanoivat että minä vielä saan katua,

että minä saan tarpeekseni. Miksi sinä rakennat riitaa ihmisten kesken? Miksi sinä seurustelet renkien ja mökkiläisten kanssa ja kutsut heitä kokoon keskustelemaan ja päättämään ikäänkuin varasten seuraan, joka pelkää päivänvaloa? „Hävettää sitä“, sanoi Kolarin vaimo, ja Jalovratshev sanoi, ettet sinä koskaan sunnuntaisin näyttäydy kapakassa. Voisinhan minä rouvana käydä kirkossakin, mutta nyt minä käyn kuin spitaalinen, jota kaikki välttelevät.

Tontshkan puhe kävi yhä nopeammaksi ja äänekkäämmäksi. Lapsi tuijotti häneen kehdestä ja rupesi huutamaan.

Katshur tuli vaimonsa luo ja tarttui lujasti hänen käteensä.

— Tontshka, kuule, älä puhu noin! Ovathan ne itse sinulle sanoneet kuinka ne minua vihaavat, kuinka välttävät minua, kuinka sylkevät minua sekä salaa että julkisesti. Ja nyt moitit vielä sinä minua, sinä, josta minä pidän ja joka tunnet minut. Tiedätkö sinä miksi ne ovat minulle suuttuneet? Kun minä tarkoitan heidän parastaan, kun minä tahdon että he eläisivät paremmin kuin tähän asti ovat eläneet ja olisivat enemmän ihmiksi. Nyt he ovat minulle kiukuissaan, pilkkaavat ja häpäisevät minua kuin varasta ja ahdistavat minua kuin murhanpolttajaa, mutta pian muuttuu kaikki, pian tulee aika jolloin he ovat minulle kiittollisia ja pitävät minusta! — Siksi kun niin käy, pidä ainakin sinä, Tontshka, minusta! Ethän sinä ajattele minusta pahaa? Jos ihminen jota tuskin tunnen, vihaa ja moittii minua, niin ei minun vielä

ole kovin paha ollakseni; minä vältän häntä, kun en ole häneen sidottu, mutta me kaksi olemme iäksi sidotut toisiimme ja minun täytyisi tuskasta ja kauhusta joutua epätoivoon, jos vielä sinä minua vihaisit, jos sinun kasvosi aina ovat noin itkettyneet, jollen sinun suustasi enään kuulisi ystävällistä sanaa; kun me kaksi kerran olemme sidotut toisiimme, niin riipu minussa kiinni!

Hänen kasvonsa hehkuivat, mutta Tontshkan katse jäi kylmäksi ja tyyneksi.

— Ne ovat vain sanoja. Tietysti minä pidän sinusta, olethan sinä mieheni, mutta miksi sinä pidät huolta muista ihmisistä, mitä sinulla on tekemistä noiden renkipoikien kanssa? Miksi he ovat sinua kutsuneet — kyllä minä tiedän, he ovat sen minulle sanoneet! Sinä toimitat ihmiset riitaan keskenään, sentähden et pääse parempaan paikkaan ja sentähden sinä alkuaan olet lähetettykin tänne Blatni-Doliin. Ja sitä et sinä sanonut minulle ennen... ennen vihkiäisiämme. Sinä salasit sellaiset asiat minulta.

Katshurin sydän kiehui niin että hän oli käymäisillään Tontshkan kimppuun ja lyömäisillään häntä nyrkillä kasvoihin. Hän vapisi, hänen silmänsä olivat sameat ja kiukku salamoii niissä.

— Ole vaiti! huusi hän.

Tontshka katsoi häneen.

— Ole vaiti, toisti Katshur hiljemmin, kokoon puserrettujen hampaiden välitse.

— Joko ne taas ovat toistensa tukassa, nauroi joku akkunan alta.

Katshur meni toiseen huoneeseen, paiskasi oven

kiinni eikä näyttäytynyt ennen seuraavaa aamua. Myöhään yöhön asti kuunteli hän vaimon nyyhkystystä ja kehdon anturoiden narinaa. Väsyneenä laski hän kätensä pöydälle, painoi pään käsien päälle ja meni uneen. Vielä puolivalveilla ajatteli hän seppää, joka makasi tienvieressä pää halki... Hän ei maannut, hän seiso i keskellä tietä pitkänä, sädekehän ympäröimänä. Kalpeat ja vakavat olivat hänen kasvonsa, mutta otsasta tippui verta, ohuena säikeenä yli silmän. Katshur astui häntä kohti ja sepän kasvot kävivät yhä totisemmiksi, pimeämmiksi ja synkemmiksi ja silloin huomasi Katshur, ettei seppä ollutkaan yksin: hänen takanaan seiso i kuin varjoja, toinen toisen vieressä, pitkässä, pitkässä rivissä. Kaikki ne olivat kalpeita ja kaikkien otsalta valui verta silmän yli. „Minne sinä?“ kysyi seppä. „Sinun luoksesi“, vastasi Katshur. „Sinun ja seuralaistes i luokse!“ — „Älä tule minun luokses i — tuolla on sinun rivisi“. — Katshur katsahti ja näki tien ohessa kummallisen, naurettavan juhlakulkueen: edessä kulki hänen ap-pensa juopuneena ja repaleisena, ja Ferjan, päässä silinterihattu. He astelivat käsikoukussa ja hoiper-telivat. Heidän jälessään kulki pitkässä, huoju-vassa rivissä, toinen toisensa perässä, laskijais-naamarit silmillä, varjoja, pitkiä, laihoja, luisevia haamuja. Katshur kirkaisi kauhuissaan — hän kulki itse niiden joukossa, hän katsoi itse omiin, verestäviin, tylsiin silmiinsä.

— Olen nukkunut huonosti, siitä nuo joutavat unet.

Hän paneutui vuoteelle, mutta hänen päätänsä

särki eikä hän pitkään aikaan voinut nukkua... Ja kun hän nukkui, näki hän yhtäkkiä maakunnan koulujen ylitarkastajan, jota hän ei vielä koskaan ollut nähnyt. Hän oli suuri ja komea herra, hänen partansa oli niin pitkä, että se ulottui vyötärele asti. Katshur ilmestyi hänen eteensä kummallisissa vaatteissa, hänestä näytti nimittäin tarpeelliselta etehisessä riisua jalastaan kengät ja kääriä housunlahkeet polviin asti, ja hän ryömi vaivalloisesti ja verkalleen, paljain polvin portaita ylös ja sitte pitkän käytäviä. Sellaisena hän seisoj ylitarkastajan edessä, uudessa mustassa takissaan, silinterihattu kädessä, paljasjalkaisena, ylöskäärytin housunlahkein ja haavoitetuin polvin. Tarkastaja katsoi häneen ja teki valkealla kädellään pienen liikkeen. Katshur polvistui ja odotti. Tarkastaja veti toistamiseen esiin kätensä ja ojensi hänelle asiapaperin, joka oli hyvin valkoinen ja hyvin suuri. Katshur läheni, polvillaan ryömien, suuteli tarkastajan kättä ja otti paperin. Siinä oli kirjoitettuna, että Martin Katshur oli nimitetty opettajaksi Zapoljeen, sillä ehdolla kuitenkin, että hän joka päivä päivällisen ja illallisen jälkeen hammastikulla sohrii puhtaaksi kirkkoherran, kunnanesimiehen ja muiden paikkakunnan kouluneuvoston jäsenten hampaat.

Katshur heräsi vihaisena ja katsoi akkunaan. Aamuaurinko näkyi jo kukkuloiden takaa.

Vaimo toi hänelle kahvia.

— Mene yksin kirkkoon, sinun ei tarvitse tulla minun kanssani.

Katshur katsoi häneen ja vaiken.

— Sinulla ei siis ole sellaista päähinettä että kehtaisit kävellä minun kanssani, hymyili Katshur, — ja minä luulin vielä eilen, että sinä olisit lohduttajani ja . . . suojelusenkelini.

Hän nauroi vielä äänekkäämmin, meni toiseen huoneeseen, silitti lapsen poskea ja läksi kirkkoon.

Kun hän tiellä kohtasi ihmisiä ja kun hän seisoi sakastin ovella ja katseli kirkkoon, tunsi hän pimeiden, halveksivien katseiden tähtäävän itseensä: tuokos se kylväisi riitaa ihmisten joukkoon, senkin piimäparta! Tuoko meitä opettaisi ja mestaroisi, senkin nälkäkurki, joka syö meidän leipäämme!

Katshur ei painanut silmiään maahan, mutta hänen poskiaan poltti ja hän tunsi jalkojensa vapi-sevan, ei pelosta, vaan vihasta.

Messun päätyttyä nyökäytti kirkkoherra hänelle päätänsä ja asteli nopeasti hänen edellään pappilaan.

— Hän kai ei tule moittimaan minua mistään . . . hän joka kerran opetti minua laulamaan, ajatteli Katshur kulkiessaan pappilaa kohti. Kun hän näki edessään tuon kömpelön, talonpoikaisen miehen nukka-vierussa takissaan ja muisti kuinka hän kerran oli nähnyt hänet paljaskätisenä, housut korkealle käärittynä ja jalat säkkikankaaseen kiedottuina luomassa lantaa, niin hänestä tuntui pikemmin naurtavalta kuin nöyryyttävältä kulkea hänen perässään kuin mikäkin kirkonpalvelija ja ehkä kuulla hänen suustaan viisaita ja yleviä nuhdesanoja.

— No, onhan kunnanesimieskin . . . mokomakin kanalja saarnannut minulle, naurahti hän.

Kirkkoherra riisui takkinsa ja kääntyi Katshurin puoleen.

— Tiedättekö, opettaja, siitä minä en pidä.

Katshur katsahti häneen kysyvin, kummastelevin silmin.

— Minä en pidä siitä, sanoi kirkkoherra äänekäämmin. — Niin kauvan kuin minä elän, en salli sitä. Tehkää sitte niinkuin tahdotte. Olettehan nainut mies, onhan teillä lapsi — eikö ole? Eikö se riitä?

Kirkkoherra hörppi seisoaltaan kahvia, jonka lihava palvelijatar oli tuonut pöydälle, ja katseli kätensä ylitse Katshuria synkin, äkäisin katsein.

— Puhukaamme nyt suumme puhtaaksi. Mikä paholainen on pakoittanut teitä sohrimaan ihmisten asioita, joiden joukkoon te ette sovi? Jättäkää heidät rauhaan, he ovat minun väkeäni — ymmärättekö? Blatni-Dol kuuluu *minulle* . . .

— En minä aio sitä teiltä riistää. —

— Hiljaa, malttakaa mielenne!

Kirkkoherra oli kiihtynyt, hänen silmänsä säihkyivät harmaiden kulmakarvojen alta ja otsasuonet olivat pullollaan. Hän joi kahvia ja kääntyi pois-päin.

Kun hän taas kääntyi Katshuriin päin, olivat känen kasvonsa tynemmät ja hän puhui hiljemmin.

— Istukaa, niin meidän on mukavampi puhua!

— Minä sanoin että Blatni-Dol on minun, mutta se oli vain puoli totuutta: minäkin kuulun sille!

— Minä olen talonpoikaistunut, puoleksi eläimistynyt, elääkseni niin kuin on mahdollista elää tässä maailmassa, näiden ihmisten joukossa. Se on tapah-

tunut vähitellen. Minä astuin heidän joukkoonsa puoleksi väkisin, puoleksi ehdoin tahdoin, mutta minä astuin niin perinpohjaisesti, etten enään voi kääntyä takaisin. En koskaan enään. Ja jos minä silloin olisin ponnistellut vastaan, niin mitä hyötyä siitä olisi ollut? En seisoi pellolla, vaan olisin jo kauvan sitte lahonnut maassa eikä jälkeeni jäisi kaunista muistoa, niinkuin nyt jää, kun kerran kuolen! — Niin ovat nyt asiat, he ovat minussa ja minä heissä. Minä annan heille messut ja he minulle palkkani. Minä haukun heitä niin paljon kuin tahdon, kun vaan jätän heidän tapansa ja typeryytensä rauhaan. Minä olen heidän kaltaisensa toimissani ja toimittomuudessani, niinkuin hekään, en välitä maailmasta, pysyn vanhassa kiinni ja vihaan vierasta: siksi he pitävät minusta ja tulevat itkemään kuoltuani. — Mutta sitte tulitte te, nuori, vieras mies, ja olitte jo sentakia kaikille vastenmielinen. Ja nyt te vielä sekaannutte ihmisten asioihin, alatte heille opettaa Jumala ties mitä, tilata aikakauskirjoja, joissa on ties mitä, ja yllyttää mökkiläisiä tilallisia vastaan ja loisia talonpoikia vastaan. Ei, ei, lakatkaa! Minä en tahdo sitä, en tahdo . . .

Hän kiihtyi niin että kädet vapisivat.

— Ajatelkaa tarkoin mitä te teette; minä olen elänyt rauhassa kaksikymmentä pitkää vuotta ja te aloitte läiskiiä tyyntä vettä — ja minne vievät nyt aallot teidät, minne minut? Te olette nuori — äh, te pääsette maailmalle, mutta mihin joudun minä, vanhus, kun Blatni-Dol muuttuu minun silmiäni edessä, ihan yhtenä yönä; mitä on minulla

tekemistä tässä vieraassa maassa? Eihän minulla enään olisi kotia! — Ajatelkaa tarkoin asiaa ja muistakaa, etten minä ole mikään hyvä mies. Hyvästi.

— Ei hän olekkaan hyvä mies, ajatteli Katshur kun hänen mieleensä tuli kirkkoherran viimeinen katse.

Hän käveli edestakaisin huoneessa, pää kumarrassa, käsivarret ristissä rinnan päällä.

— Kirkkoherrankin edessä vapisivat jalkani, sen minä hyvin tunsin; sitä ei tehnyt suuttumus — sen teki pelko. Minne minun pitäisi mennä näkemään kuinka syvälle jo olen vajonnut? Millaiset ovatkaan varjot täällä, kun minusta näyttää siltä kuin Zapoljessa olisi loistanut taivaan aurinko? Kuinka tyhjää onkaan sydämessäni, kun minä kaipaen Minkaa ja hänen mustia silmiään, joissa ei koskaan ollut rakkautta? Voi kurjuutta!

Hän astui akkunan luo masentuneena ja ajatuksiinsa vaipuneena, pää raskaana ja otsa kuumana. Talonpoika asteli tietä, katsoi akkunaan kylmin, ynsein katsein ja jatkoi tervehtimättä matkaansa. Katshur kääntyi alakuloisena pois.

— En ole tarkoittanut pahaa — mitä tämä merkitsee? Enkä ole mitään suurtakaan tehnyt — jospa olisinkin tehnyt jotakin suurta, jonka edestä todella kannattaisi kärsiä ja nähdä tuskaa! Helposti silloin astuisi esiin ja osoittaisi vapaata ottaansa: lyö! Ja nyt on ihan kuin ihminen tuomittaisiin kuolemaan siitä että on aivastanut. Miksi sitte pitää aivastaa, kun ei ole pakkoa?

Hän pysähtyi keskelle huonetta ja naurahti kopeasti ja ylenkatseellisesti, ikäänkuin yhtäkkiä olisi nähnyt varkaan, jonka on tuntenut kauvan sitte. Hänen mieleensä johtui uni: herra ylitarkastaja ja hänen omat paljaat polvensa, ja hän nauroi ääneen. Niin, niin, kun ihminen on pelkuri, niin hän helposti todistaa kuinka tarpeellinen, luonnollinen ja järkevä pelko on, ja lopulta ei enään olekkaan pelkoa; hän selittää kaikki ihan tarkalleen, laskee sormillaan ja painostaa tarpeen mukaan. Tänään siis, jo tällä hetkellä, pitää minun johtaa sivistysseuran perustavaa kokousta! Onko se tärkeä asia vai eikö? Ei se ole tärkeä! Ei yksikään ihminen koko avarassa maailmassa välitä siitä, ei yksikään sanomalehti tule siitä kertomaan, ei yksikään runoilija siitä laulamaan. Onko se hyödyllinen ja kenelle? Siitä voi olla eri mieltä. Minä esimerkiksi arvelen, että se on hyödyllinen, kunnanesimies sanoo ettei, ja kirkkoherra on hänkin samaa mieltä. Talonpojat eivät sano sitä eivätkä tätä, sen näyttää vasta tulevaisuus. Onko se vahingollinen? On! Minulle! Minä suututan vaimoni, suututan kirkkoherran, suututan kunnanesimiehen, suututan kaikki, jotka ovat toista mieltä kuin minä. Parempaa paikkaa en myöskään saisi ja ehkäpä makaisin kerran tien vieressä pää halki. Tämä on ryöväripesä ja kunnanesimies on paha ihminen ja kirkkoherrakaan ei anna hyvää todistusta itsestään. Vielä on jäljellä kysymys: onko minun velvollisuuteni mennä sinne ja perustaa seura? Ei! Onko joku minua kutsunut? Ei kukaan! — Pitääkö minun siis mennä? Ei!

Hän istuutui pöydän ääreen ja peitti kasvot käsiinsä.

— Hyvä Jumala, ja tässä mädäntyneessä lihassa oli kerran sielu!

Hänen silmiänsä särki ja punoitti. Ne eivät synnyttäneet kyyneliä. Hänen poskensa painuivat kuopille, hänen hahmonsa oli lamassa, se oli pitkä ja laiha kuin keuhkotautisella.

— Tapahtukoon niin! Minulla ei ole oikeutta . . . Pojastani tulee toisellinen . . .

Tuskin oli ajatus että pojasta tulee toisellinen, välähtänyt hänen silmiensä ohi, kun hän säpsähti ja häntä hävetti.

Hän nousi äkkiä, puki ylleen ja läksi huoneesta.

— Minne sinä? kysyi vaimo punastuen ja säihkyvin, uhmaavin silmin.

Katshur pysähtyi hänen eteensä, ei uskaltanut mennä kauvemmas, hymyili kuin lapsi ja huulet vapisivat.

— Arveletko sinäkin . . . ettei pidä . . .

— Pysy sinä vaan kotona, vastasi vaimo karkealla, vihaisella äänellä. — Mutta koska sinä arvelet, että . . . no niin, tuossa on ovi: lähde! Mutta minäkin lähden lapsineni — jonnekin.

Katshur palasi huoneeseen.

— Nyt on hetki tullut, ajatteli hän. — Nyt se on päätetty. Juuri nyt olisi minun pitänyt avata ovi ja astua heidän joukkoonsa. Ehkä Samotretskin on siellä, tuo sama josta kunnanesimies sanoi, että hän silloin oli mukana, kun minä olin

heidät kutsunut . . . ja tuo talonpoikakin, tuo huonosti puettu talonpoika, joka tuli niin iloiseksi, kun hänen piti saada oppia lukemaan . . . vielä vanhoilla päivillään . . . Ja tuo renkipoika, joka ei pelkää saksalaista isäntäänsä ja joka mielellään tahtoi saada kirjoja minulta . . .

Hän riisui verkalleen takkinsa ja paneutui vuoteelle.

— Nyt on hetki jo lyönyt . . . Nyt he odottavat . . . katselevat eikö jo kuulu . . . „Kun hän sanoi tulevansa“ . . .

Hän kohoutui vuoteeltaan.

— Ehkä joskus toiste . . . myöhemmin . . . Voinhan minä sanoa, etten ehtinyt . . . että olin kipeä . . . Niin . . . kipeä . . . kuoleman kipeä . . .

Hän kuuli ääniä akkunan alta; talonpoikia meni ohitse eikä hän vielä koskaan ollut kuunnellut niin tarkasti.

— Pelkäsi!

— Älköön meitä enään toista kertaa pitäkö pilkkanaan. Silloin voisi käydä hullusti . . .

Katshur hypähti vuoteeltaan, haparoi pitkin huonetta, puki takin ylleen ja otti hatun päähänsä.

— Mihin sinä menet? katsahti vaimo häneen.

— Juomaan.

— Vai juomaan lähdet.

Hän kiiruhti pitkin tietä, ei katsonut ketään kasvoihin ja meni kunnanesimiehen luo.

— Viiniä! huusi hän.

— Mitä? Niin hyvällä tuulella! ihmetteli kunnanesimies.

— Hyvällä tuulella! Missä on hämähäkki —
missä on sihteeri? se sama, joka tietää, kuka se-
pän pään halkaisi. — No, juo!

Horjuen ja hoilottaen hän yöllä palasi kotiin,
avasi oven selälleen ja kaatui kumoon huoneeseen.

Kolmas osa.

Loivien, aaltomaisten ylänköjen alla, jotka kasvoivat pensaikkoa ja matalia puita ja joista siellä täällä oli hakattu pitkiä aukeita, lepäsi suuri Lazin kylä. Asumukset olivat hajalla laaksossa, kukkuloilla ja vuorenrinteillä. Vihriässä laaksossa, veden varrella oli taajassa ryhmässä korkeita, valkoisia taloja. Jota kauvemmas kadut ulottuivat ja jota korkeammalle ne nousivat, sitä etäämmä erosivat asumukset toisistaan ja sitä matalammiksi ja köyhemmiksi ne tulivat.

Kömpelöt vankkurit rytyyttivät hiljalleen isolla maantiellä. Niitä veti yksi ainoa hevoskoni ja ajaja, äreä äijä, käytti armottomasti ruoskaansa. Oli aamu. Punertavat ahot vuorenrinteillä loistivat auringon valossa, sumun viimeiset jäännökset sulivat taivaanlaella, tuore lemu nousi niitetyiltä vainioilta, etäällä helisi viikate, valkeat huivit heloittivat pelolla, sirppi nousi ja välähteli auringossa. Ihmeellinen, juhlallinen ja autuas rauha vallitsi koko suuren taivaan alla.

Vankkureissa istui Katshurin perhe, monilukuisine myttyineen, kääröineen, kirstuineen. Tone ja Frantska, edellinen kymmenvuotias, jälkimäinen

seitsenvuotias nojautuivat isään, molemmat nukkuen. Äidin sylissä makasi kolmivuotias lapsi, pienin käsin unissaankin pusertaen äitiään. Se oli heikko kuin rintalapsi, sen hento ruumis oli harmaa ja sairaan näköinen.

— Peitä sitä, peitä, sanoi Katshur hiljaa, — aamu on kylmä.

Hän painoi hiljalleen poikaansa ja tytärtään likemmä itseään.

Vaimo katsoi häneen ikäänkuin unissaan olisi kuullut hänen äänensä ja hänen silmänsä tuijottivat etäisyyteen ja etäällä olivat hänen ajatuksensa.

He olivat molemmat puoleksi herrasmaisissa, puoleksi talonpoikaisissa vaatteissa. Vaatteita oli pesty, paikattu ja korjattu niin paljon kuin mahdollista, sen saattoi nähdä. Tavarat olivat haalistuneet, ei niissä enään saattanut eroittaa värejä, ja kuosit olivat vanhanaikaiset. Vaimon lasiset korvarenkaat loistivat kovasti auringossa, kädessä oli kullattu rannerengas ja kaulalla suuri, norsunluinen broshi, jossa kaksi kyyhkystä ojensi toisilleen nokkaa. Hänen ruumiinsa ei ollut vanhentunut, se oli yhtä täyteläinen ja sileä kuin ennen, mutta siihen oli tullut jotakin alhaista ja raakaa ja silmissä oli kylmä, ylenkatseellinen kiilto. Niistä saattoi lukea, että vaimo tarkoin oli oppinut tuntemaan elämän iljettävyyden ja että hän lopuksi mielelläänkin oli astunut siihen inhoon, jonka kohtalo kerran oli hänelle tuominut asunnoksi. Voimakas ja täyteläinen hän oli ja sangen korkeapovinen. Päässä oli kirjava huivi, poltetut kiharat olivat lapsellisen kei-

karimaisesti kammatut otsalle ja rinnalle oli kiinnitetty suuri kimppu neilikoita.

Katshur istui vankkurien perällä pitkänä ja laihana. Hänen takkinsa oli liian väljä, haaltunut ja kulunut, kyynärpäitten ja niskan kohdalta se oli aivan läpinäkyvä. Matalan kauluksen alta pisti esiin pitkä, luiseva kaula. — Yhtä pitkät ja luisevat olivat hänen kätensä ja kasvoista töröttivät luut kuin keuhkotautisella. Parta oli pitkä ja suorukkeinen, silmät katselivat sameina ja kulmat verestivät. Kovan, leveäröytäisen hattunsa oli hän painanut syvään takaraivolle. Hän silmäili seutua.

— Vaimo, katso tätä maata, tätä aurinkoa! Täällä me nyt saamme elää.

Vaimo ei vastannut. Hänen ajatuksensa olivat muualla.

— Täällä minä nyt saan elää! mietti Katshur ja hänen sydämeensä nousi jotakin kaunista, pehmeää joka kasvoi esiin menneisyydestä. Hän katseli taivasta, tuota valomerta, laajaa kenttää, valkeita huiveja, jotka aamussa välkkyivät, etäällä lepäävää kylää, joka valkoisena ja loistavana kutsui häntä.

— Elää! En ole ennen tietänyt mitä on elää. Nyt vasta saan nauttia jokaisesta valon säteestä erikseen. Ennen kun ei minulla mitään ollut, siroittelin rikkautta ympärilleni, sen sijaan että olisin säästänyt kaikki itselleni. Niin tuhlaavaisena tulin kerran Zapoljeen, yhtä kauniiseen auringonvaloon — enkä ole sitä sen koommin nähnyt...

— Olin nuori, huokasi hän ja tuskin tajuttu nuoruuden kaiho puristi hetkeksi hänen sydäntään.

Vankkurit rytyyttivät paksuhiekkasta tietä. Tone heräsi ja katseli ympärilleen suurin, unisin silmin. Katshur silitti hänen kuumia poskia ja painoi häntä vastaan.

— Nuku nyt vielä, poikaseni; pian olemme kotona.

Pitkästä matkasta väsyneenä ja aamuilman huumamana painoi Tone heti kiinni silmänsä ja nukkui.

— Tässä nyt on minun nuoruuteni... kolmenkertainen nuoruuteni, mietti hän.

Hän katsahti vaimoonsa, ikävöiden ystävällistä katsetta.

— Etkö sinä ensinkään ole iloissasi että olemme päässeet tuosta vankilasta. Katso tätä seutua! Se ei ole Blatni-Dol.

Hänen silmissään oli vangin lapsellinen ilo, kun hän pitkien vuosien perästä näkee päivän, vapaan taivaan ja laajan auringon.

Vaimon silmissä oli kylmä, tyyni soimaus: olisihan tämä saanut tapahtua aikaisemminkin!

Katshuria vilutti kun hän muisti vankilaa, joka vielä äsken oli sulkenut raskaan porttinsa hänen, nyt vapautetun, jälkeen. Vielä oli hänen vaatteissaan sairas, myrkyllinen lemu, vielä olivat hänen kasvoillaan, hänen sydämessään, varjot. Hänen silmänsä eivät vielä olleet tottuneet aurinkoon ja hänen jalkansa tallasivat vielä epävarmasti vapaata maata...

Kauhu valtasi hänet: auringon valossa näki hän pimeyden vieläkin pimeämpänä. Tuolla takana, vuorien toisella puolen lepäsi hänen vankilansa

mustassa kattilassa. Päivä ei sinne koskaan pais-
tanut, kosteat, myrkylliset varjot eivät koskaan
sieltä nousseet eivätkä hälvenneet... Hän oli tul-
lut vankilaan ja tehnyt vastarintaa epätoivon voi-
malla. Hän oli heikoilla nyrkeillään iskenyt rau-
taisia portteja, hullussa luottamuksessa oli hän
tahtonut hajoittaa lujia muureja. Väsyksissä, va-
visten oli hän ollut menehtymäisillään, pää oli
vaipunut, selkä kyyristynyt ja verettömät kädet oli-
vat hervahtaneet alas pitkin kylkiä... Kymmenen
vuotta oli tuota kauhua, inhoittavaa köyhyyttä, nöy-
ryyttävää, alhaista kärsimystä kestänyt...

Hän oli tylstynyt kuin vanki ja tuskin itsekään
tajusi miten hän vähitellen oli tottunut vankilaan,
kuinka köyhyys ja kärsimys oli käynyt hänelle
ilmaksi ja jokapäiväiseksi leiväksi ja kuinka toivo
hiljalleen oli kuollut sydäimestä. Hänestä näytti
oikealta ja ymmärrettävältä, että hänen hakemuk-
sensa, toinen toisensa perästä oli hyljätty, ja hän
olikin lopulta kirjoittanut niitä vain tottumuksesta,
niinkuin hän katseli kouluvihkoja ja korjasi aineita.
Hän oli ystäväystynyt varjojen, kosteiden, tukahut-
tavien sumujen kanssa, jotka nousivat maasta;
hän oli seurustellut ihmisten kanssa, jotka kerran
olivat kohdelleet häntä ylenkatseellisesti ja viha-
mielisesti, eivätkä heidän kasvonsa enään lopulta
olleet hänestä näyttäneet eläimellisiltä eivätkä sie-
luttomilta. Hän oli veljeytynyt kirkkoherran kanssa
ja keskustellut vuodentuloista, naimakaupoista ja
Samotrets-mökkiläisestä, joka oli varastanut au-
moista viljaa ja auran edestä juhdan, ja sitte äkkiä
kuollut; he olivat keskustelleet Turkin ja Italian

sodista sekä keväällä odotettavista sodista. Hän oli puhunut saksaa kunnanesimiehen ja italiaa sihteerin kanssa, juonut kaikkien seurassa ja myöhään yöllä, juopuneena ja ryvettyneenä palannut kotiin. Kotona hän oli riidellyt ja tapellut vaimonsa kanssa — mutta kukaan ei enään ollut maantiellä pysähtynyt häntä ivaamaan tai halveksien katsellut hänen akkunaan. Oikeinhan se oli ja järjestyksen mukaista, että hän riiteli ja tappeli vaimonsa kanssa... Eihän hän silloin elänyt herrasmaisesti...

Hampaat kalisivat hänen suussaan, kun hän katseli taakseen pimeyteen ja näki tuon suuren, synkän huoneen ja siellä vaimon avokaulaisena ja paljain käsin, kasvot punettuneina, silmät ilkeästi säihkyen... ja itsensä kyyryniskaisena, vihasta ja suuttumuksesta vapisevana, puserretut nyrkit pystyssä... No niin... no niin... ja vaimon käheä ääni huusi: lyö, lyö vielä kerran, senkin kirottu...!

Vaivoin sai hän muistot ravistetuiksi mielestään ja niitä ajatellessa värisi hän ikäänkuin kaikki olisi tapahtunut juuri äsken, tällä hetkellä..

Pelastus tuli ja kun se tuli, hämmästyti Katshur ja pelästyti suuresti. Ilo ei enään voinut tunkeutua nöyryytettyyn, loalla tahrattuun sydämeen. Hän kävi hyvin rauhattomaksi. Hän oli hautautunut niin syvälle varjoihin, että hän kompastui eikä tuntenut pohjaa jalkainsa alla, kun kauvan odotettu ja ikävöity hetki, jota hän miltei ei enään uskaltanut toivoa, koitti. Ja nyt olisi hänen tullut nousta... „Minne aallot minut vievät, mitä tulee minusta, vanhuksesta?“ oli kirkkoherra, Blatni-

Dolin isäntä ja vanki sanonut... Katshur pelkäsi lähteä vankilasta, johon hän oli tottunut. Kestävätkö pimeässä muuttuneet silmät vielä valoa?... Mutta ensimmäinen suuri rauhattomuus, ensimmäinen pelästys meni menojaan ja toivo heräsi. Silmät olivat avautuneet, ne eroittivat yhä enemmän mikä oli valoa ja mikä pimeyttä ja yhä kiireemmin oli hän rientänyt pois yöstä, aurinkoon, uuteen aamuun. Ja jota likemmä eron hetki oli tullut, sitä kylmemmiksi olivat ihmisten hahmot käyneet. Ei kukaan ollut tarjonnut hänelle ystävän kättä jäähyväisiksi eikä hänkään kenellekään...

Kirkkaana paistoi päivä valkaistuihin, korkeisiin taloihin, kun vankkurit kulkea rytyyttivät Lazin kylän läpi. Käräjätalon edessä seisojaksi kaksi nuorta virkamiestä. He katselivat kummastellen täyteen ahdettuja ajopelejä, naurahtelivat ja menivät etehiseen. Sitte aukeni akkuna ja parrakkaat kasvot katsoivat tielle päin.

Katshur oikoi jäseniään, silitti hiuksiaan ja partaansa ja korjasi kravattiaan. Vaimo laitteli huijiansa ja kampasi kiharansa vielä alemma otsalle.

— Pysäyttäkää tuonne Shimonin talon eteen, huusi Katshur kuskille. — Se on kai likellä koulua.

— Kyllä minä tiedän, naurahti ajaja ja kumartui lyömään hevosta.

— Kuinka leveä ja valkoinen tämä tie on! katseli Katshur. — Siellä oli koulussa ja kirkossa enemmän tomua ja likaa.

— Saadaanhan tästä pian nähdä millaista täällä on, sanoi vaimo äreästi. — No, lapset, nyt voitte jo avata silmänne!

— Hei Tone, ravisti Katshur hellästi hereille poikaansa.

Molemmat, Tone ja Frantska avasivat pian silmänsä.

Tone katseli kummastellen valkoisia, valoisia taloja tien varrella, puutarhoja, joissa kimalteli suuria, hopeisia kuulia ja vihriäistä ja kullankarvaista kenttää, joka välkkyi talojen ja puutarhojen takaa; talot, puutarhat, kenttä — kaikki loisti loistamalla hänen hämmästyneissä silmissään . . .

Kahdessa ystävällisessä, aurinkoisessa huoneessa olivat huonekalut mullinmallin ja vielä aivan tomaisina.

— Ensi työksi täytyy saada tuo tomu pois! Se on vielä Blatni-Dolista.

Sitte he rupesivat järjestelemään asuntoaan ja olivat työssä iltaan asti, kunnes ihan väsyivät ja hiestyivät. Rakennuksen takana oli pieni puutarha, jonka keskellä oli korkea, tuuhea omenapuu ja omenapuun alla penkki; pari punaista omenaa riippui kellertävien lehtien joukossa. Lapset juoksentelivat puutarhassa ajellen toisiaan takaa ja heistä se oli suuri ja äärettömän kaunis.

Pimeän tullen lähtivät Katshur ja hänen vaimonsa puutarhaan ja istuutuivat penkille omenapuun alle.

Katshur tarttui vaimonsa käteen ja pehmeä, suloinen tunne täytti sydämen; hän katseli kaukaisia aikoja ja hänestä tuntui siltä, että ne kolkuttavat ovelle ja, puolittainen epäily vielä mielessä ja kyyneleet silmissä, hän tervehti niitä.

— Tontshka! Katshur kääntyi vaimonsa puoleen. — Nyt alkaa uusi elämä, aivan toisellinen . . . Me tulemme pitämään toisistamme niinkuin kerran pidimme.

Hän syleili vaimoan ja painoi häntä rintaansa vastaan.

— Älä sinä nyt hulluttele, naurahti vaimo ja jäi hänen syleilyynsä.

He istuivat omenapuun alla syvässä pimeässä, niinkuin silloin ensi iltana pimeässä kapakassa, kun he olivat värisseet ja posket palaneet . . .

Pitkässä, vanhanaikaisessa, kuluneessa takissa ja yhtä vanhanaikainen leveäröytäinen hattu päässä, pitkä, musta kaulahuivi solmittuna leuvan alle, läksi Katshur kouluun tervehtimään tovereitaan. Koulu oli niin valkoinen ja valoisa ja aamupäivän aurinko oikein poltti isoissa ikkunoissa. Katshurin silmiä ihan häikäisi. Pari nuorta, iloista miestä seisoivat valkoisella hiekalla portin edessä, vilkkaassa keskustelussa.

Katshur nosti hattuaan ja teki syvän kumaruksen.

— Te olette vastikään saapuneet. Eilen minä näin teidän juhlallisen tulonne, tervehti nuori, veitikan näköinen mies, jonka viiksenpäät olivat kierretyt ylöspäin.

— Tervetuloa, sanoi vanhempi, vakava, komearyhtinen mies, ojentaen hänelle kätensä. — Minä olen opettaja Jerin. — Hän katseli Katshuria tarkkaan ja hymähti. — Teillä ei totta totisesti ole ollut mahtavien suojelusta. Te olette hitaasti ylennyt.

— Olen todella jo vanhentunut, hymyili Katshur hämillään. — Huono karieeri minulla on ollut — mutta suuremmaksi osaksi olen itse ollut siihen syynä.

— Kovinpa te olette vaatimaton, vastasi Jerin hiukan ivallisesti ja kääntyi pois päin; nuori, veitikan näköinen opettaja nauroi ääneen.

— Kas vaan, hän on itse ollut siihen syynä!

Kolmas mies seurassa vaikenä ja katseli Katshuria punoittavin, unisin silmin. Hänen paljaaksi ajetut kasvonsa olivat ryppyiset ja ukkomaiset. Katshurkin katsahti silloin tällöin häneen ja hänestä tuntui siltä kuin hän joskus olisi nähnyt hänet.

— Ettekö te ole se entinen harjoittelija... Zapoljesta?

— Olen, vastasi mies unisesti, — yhä vielä entinen harjoittelija.

— Hän seuraa Matildaa niinkuin koira seuraa talutusnuoraa, nauroi nuori opettaja. — Hän on Matildan kanssa jo vaeltanut puolet slovenilaisia maita ja jonkun verran saksalaistakin aluetta.

— Onko Matilda täällä? ihmetteli Katshur ja melkein pelästyi.

Porraskäytävästä kuului nopeita askelia ja naisäänien hyräilyä: Matilda astui etehisen ovesta. Hän katsoi pitkään Katshuriin, löi yhteen kätensä ja huusi:

— Herranen aika, sehän on meidän evankelistamme!

— Hsss! torjui Katshur kädellään viitaten ja hymyili kovin hämillään. — Mitä niistä asioista!

Se on ollutta ja mennyttä . . . Minä olen jo vanhentunut . . . Minulla on vaimo . . . lapsia . . .

Matilda tuijotti hänen pitkään, laihaan, ryppyiseen olentoonsa, harvaan partaan, joka varjosti kasvoja, sameihin silmiin ja koko hänen kumaraiseen, sairaaseen ruumiiseensa.

— Ei ole mahdollista!

Katshur kohautti olkapäitään.

— Miksi ihminen on niin typerä . . . Se on jo tarpeeksi minua vahingoittanut. Melkein liian myöhään olen tullut järkiini . . .

— Ja minä kun kerran olin rakastunut teihin! Sanon sen teille nyt näin kevyellä mielellä, kun olette niin vanhentunut.

Katshuria kiusasi tämä keskustelu ja hän kääntyi Jerinin puoleen.

— Kävisin mielelläni esittämässä itseni herra pääopettajalle . . . missä herra pääopettaja on?

— Yläkerrassa, vastasi Jerin kylmästi. — Kyllähän hän tulee tänne. Tahtoisitteko te mennä hänen luokseen?

— Ehkä sentään kuuluisi asiaan, että minä menisin herra pääopettajan luo. —

— Miten tahdotte.

Raskain askelin tuli etehisestä pitkä, käyräselkäinen vanhus, punertavat kasvot sileiksi ajettuina, hiukset aivan valkeina. Hänen takkinsa oli juuri silitetty, niin että se törrötti tavallista ulompana ruumiista, hänen oikeassa kädessään oli ryhmyinen käyräkeppi, vasemmassa suuri, sininen nenäliina. Hän hymyili hyvántahtoisesti, heilutti nenäliinaansa ja nyökyttää tervehti joka taholle. Katshur ku-

marsi syvään ja haki sanoja, mutta pääopettaja vaan nyökytti, nenäliinaansa heiluttaen, ja meni ohitse.

— Tuletteko illalla Gashperinin ravintolaan? kysyi Matilda Katshurilta. — Laulamme siellä vähän tervetuliaisiksi.

— Tulen, lupasi Katshur hajamielisenä.

Kaikki kasvot, jotka hän oli nähnyt, kaikki puheet joita oli kuullut, kaikki sekaantui kummallisesti häikäisevän auringon, avonaisen, laajan kentän ja valkoisten talojen kanssa; tämä kaikki hämmensi häntä ja teki hänen sydämensä rauhattomaksi.

— Kävisinkö minä tervehtimässä kunnanesi miestä? kysyi Katshur.

— Mitä teillä on tekemistä kunnanesimiehen kanssa? ihmetteli Jerin.

Katshuria hävetti, hän ei tietänyt miksi, ja hän vastasi sammaltaen:

— Ehkä se sentään kuuluisi asiaan...

— No, jos niin arvelette... Tuolla hän asuu. osoitti Jerin, kädellään viitaten. — Tuossa korkeassa, valkoisessa rakennuksessa, tien varrella... missä tuo kaunis puutarha on... Hyvästi.

Katshur nosti hattuaan, kumarsi kohteliaasti hymyillen ja läksi nopein, lyhyin askelin, polvet nytkien menemään — niinkuin arkojen, pelkojen ihmisten tapa on.

— Kiipeejä! lausui hänen peräänsä veitikkamainen opettaja niin lujaan, että Katshur kuuli sen.

Katshur ei kääntynyt, vaan riensi eteenpäin.

Hänen kulunut, väljä sortuukkinsa liehui hänen ympärillään ja tuuli leikki sen pitkissä liepeissä.

— Jumala antakoon hänelle anteeksi, ajatteli Katshur. — Mitäs hän, nuorukainen, tietää! Hänellä ei ole vaimoa eikä lapsia. Kunhan ei hän koskaan saisikaan tietää miltä tuntuu seisoa pystyssä päin, kun on risti olkapäillä ja polvet vapi-sevat... Minä olen päässyt lämpimään pesään. Nyt minä kauniisti lyyhistyn jokonkin nurkkaan.

Hän hymyili itsekseen ja siristeli silmiään auringkoa kohti, joka kuumasti paistoi vasten kasvoja.

— Raskasta on noin... yöstä päästä suoraa päätä liian isoon päivään...

Hän astui valoisaan, tilavaan etehiseen. Korkea lasiovi oli hänen edessään eikä oven takana näkynyt ketään. Hän ei uskaltanut avata eikä tietänyt mihin koputtaa. Matalasta sivuovesta, luultavasti kellarista, astui palvelustyttö, käsissä koppa ja pulloja.

— Onko kunnanesimies kotona? kysyi Katshur arasti.

— On, vastasi tyttö ylpeästi. — Mitä te tahdotte?

— Olen opettaja. —

— Minä sanon sisäkölle.

Tyttö läiskäytti oven kiinni ja meni.

Katshur odotti.

— Kuinka herrasmaista täällä kaikki on, mietti hän, katsellen sisään.

Hän kuuli askelia ja oikaisihe suoraksi. Etehi-seen tuli laiha, mustapartainen mies ja avasi oven.

— Astukaa sisään, hymyili hän Katshurille,

joka seiso i ulkona, hattu kädessä, kumartaen. — Mutta pankaa toki hattu päähänne.

— Herra esimies . . . minun nimeni on Martin Katshur, opettaja . . . tulin vasta eilen tähän kauliiseen seutuun . . . ja tulen tekemään parastani jottei tämä seutu . . . saisi häpeää minusta.

Kunnanesimies naurahti ja ojensi hänelle kätensä.

— Miksi se saisi teistä häpeää? Te kai las-kette leikkiä.

— En, en minä laske leikkiä . . . Ihan totta, herra kunnanesimies . . . ja tunnollisesti . . . tulen täyttämään pyhän velvollisuuteni . . . enkä tule puuhaamaan asioissa, jotka . . . jotka eivät kuulu minun toimintapiiriini . . . en politiikkaan . . .

Kunnanesimiehen kasvoista ja mustista silmistä katosi hymy ja hän katseli Katshuria vakavasti ja tiukasti tuuheiden kulmakarvojen alta.

— Mitä se minuun kuuluu? Luuletteko te minua vakoilijaksi? Opettaja on yhtä vapaa ihminen kuin kuka muu tahansa. Tehkää kuten vakauksenne käskee . . . Mielistelijät eivät ole parhaita ihmisiä.

Hän ojensi Katshurille kätensä, veti sen nopeasti pois ja lähti tiehensä.

Masentuneena ja rauhattomana palasi Katshur kotiin. Keskipäivän aurinko painoi häntä maata vasten, silmiin koski kun hän katsoi kentälle, joka oli tulvillaan kirkkaita, rauhattomia säteitä, aurinko näytti kylvämällä kylväneen kultaisia ja hopeisia jyviään kentälle. Emäkirkon tornista kuului puolipäivän soitto ja kaukaa vastasivat, yksitoik-

koisesti kumahdellen kappelikirkkojen kellot. Katshurin sydän tuntui aralta ja kipeältä.

— Kirkkoherra sanoi, että hän olisi muukalainen, ylenkatsottu ja naurunalainen jos hän nyt, liian myöhään lähtisi valoisammille seuduille . . .

Ja silloin tapahtui, että Katshur, kauhu ja kipu sydämessä, kaipasi Blatni-Dolia . . . noita kosteita, ummehtuneita varjoja, joissa ihminen nukkui . . . oli rauhallinen eikä liikkunut . . . enempää kuin haudassa.

— Joko sinä olet juovuksissa? tervehti häntä vaimo.

Lapset katselivat häntä suurin, pelästynein silmin, kuten olivat tottuneet katselemaan silloin kun hän tuli kotiin ilman hattua, horjuen ja ryvettyneenä.

Hän istuutui pöydän taakse ja nojasi pään käsiinsä.

— Täällä on maailma ihan toisellinen, vaimo. Vaimo toi pöytään päivällistä.

— Tietysti toisellinen, Jumalan kiitos.

Katshur nosti päätään ja katsoi ihmetellen vaimoonsa; hän oli kauniimpi kuin milloinkaan ennen: rehevä, upea ja silmät loistivat.

— Eikö sinun ole ikävä Blatni-Dolia? hymähti Katshur katkerasti, miltei soimaten.

— Taidat itse kaivata sitä. Eihän täällä ole juomatovereja, joitten kanssa joisit.

— Oi, Tontshka . . . miksi puhun kanssasi, kun on kuin kivelle puhuisin!

— Kas kun sinä taas olet ilkeä, vaikket vielä ole juonutkaan . . . Tiedätkö, Katshur, että pian pi-

täisi hankkia vaatteita. Kahteen viikkoon en ole käynyt kirkossa, kun olen tällainen. Ja täällä käydään paremmissa vaatteissa, minua hävettää.

— Mistäs me ne otamme?

— No, eihän joka päivä tarvitse syödä lihaa.

— Pian sinä olet kotiutunut, Tontshka, pian olet unohtanut Blatni-Dolin. Ei siellä tarvittu silkkiä.

— Kukas se aina pyrki sieltä pois? Ja kukas sanoi, että minusta tulee rouva? Korea rouva! Korea herra!

Katshur vaikenä. Päivä paistoi kuumana huoneeseen ja valo painoi häntä. Hän pelkäsi sitä kuten kerran oli pelännyt Blatni-Dolin varjoja, hän tunsu tuossa valossa olevansa muukalainen, heikko arka ja vieras vaimonsa edessä, joka joi valoa täysin siemauksin, niin että hänen kasvonsa ja silmansä paistoivat . . .

Illalla läksi hän Gashperinin ravintolaan.

Kun hän astui sisään, oli huone jo täynnä savua ja iso seura istui pöydän ääressä: siinä oli pari nuorta virkamiestä, — toinen heistä uninen harjoittelija, — molemmat opettajat, Matilda keikailevassa puvussa, jossa oli lyhyet, pitsillä koristetut hihat, toinen opettajatar, nuori laiha, arka, suurisilmäinen tyttö, ja vanhahko, lörpöttelevä postineiti. Äänekäästi tervehtivät he Katshuria ja asettivat hänet unisen harjoittelijan ja aran opettajattaren väliin.

Raskaassa ravintolan ilmassa, tupakan savussa ja lamppujen läähättävässä valossa tunsu Katshur heti olevansa paremmin kotonaan. Hän maistoi viiniä ja viini oli hyvää. Sitte hän katseli seuraa.

Häntä vastapäätä istui pitkä, kaunis nuorukainen, jolla oli vehnänkellertävät kiharat, hieno iho ja suupielissä ruma ilme. Hän tarkasteli Katshuria kummallisen vetisin katsein ja käänsi pois silmänsä kun Katshur katsoi häneen.

Opettaja Jerinin kovasta, kärkevästä äänestä saattoi heti huomata, että hän jo oli hiukan juovuksissa. Matildakin nauroi vallattomasti, silmät sameina. Harjoittelija nukkui.

— Me olemme puhuneet teistä, revolutsionääristä, herra Katshur, nauroi Matilda. — Missä te olette maleksinut, kun olette noin laihtunut?

— Olen vanhentunut, vanhentunut, hymyili Katshur ja joi. — Ihminen vanhenee ja kokee kaikellaisia huolia ja vastuksia, eikä häntä enään haluta tehdä tyhmyyksiä . . .

— Sanoisinkos minä teille jotakin, Katshur? Te olette halju ja ikävä.

Matilda kääntyi Jerinin puoleen.

— Uskotteko, että tuo mies on karkoitettu siitä syystä että hän vastusti esivaltaa? Että hän on huhtonut politiikassa, järjestänyt kokouksia ja yllyttänyt kansaa?

Katshur pudisteli päätään ja teki molemmin käsin torjuvia liikkeitä.

— Ei, ei, ei, ei millään muotoa! En minä ole järjestänyt mitään, en ole koskaan riehunut politiikassa enkä vastedeskään tee sitä . . . Minä en tahdo että minusta puhutaan, että . . . minusta tehdään pilkkaa . . . minun vahingokseni . . . En millään muotoa tahdo, en tahdo.

— Hyi! huudahti Jerin. -- Kuulitteko? Hän

pelkää, että me . . . Senkin kirottu pelkuri! Olemeko me vakoilijoita ja kannattaisiko tuollaista vakoilla? Eihän se uskalla edes nenäänsä niistää, kun tarkastaja on lähellä. — Tuoko muka on karkeitettu?

Matildan kävi Katshuria sääli.

— Ajat olivat silloin toiset!

— Mitä vielä toiset! huusi Jerin raivoissaan. — Jos hän näki, ettei enään voinut elää rehellisesti, niin olisipa mennyt ja hirttänyt itsensä. Onhan niitäkin jo tarpeeksi, jotka ovat itsensä hirttäneet, mutta elä nyt tuolla tavalla itsellesi ja toisille häpeäksi!

Katshur joi kiireesti. Hymy ei kadonnut hänen huuliltaan.

— Antakaa tulla vaan . . . ette te saa minua riitelemään . . . En minä raivostu . . . Kymmenen vuotta vankeutta . . . ihminen ei enään varasta . . . hän on nöyryytetty . . . ja varovainen.

Hän silmäili pöydän yli ja huomasi, että kaunis, vehnäkutrininen nuorukainen oli kadonnut. Matilda katseli eteensä tyytymättömänä ja hajamielisenä; laihalle opettajattarelle Katshurin vieressä piti kuis-kutellen seuraa pukinpartainen virkamies; hän kertoi rakkausjuttuja ja opettajatar hymyili hymyilemistään ja punastui. Harjoittelija painoi päänsä pöytää vastaan ja kuorsasi. Postineiti kertoi pitkää juttua, jota ei kukaan kuunnellut.

— Mitä hittoa te sitte elätte, jollei teillä ole mitään tehtävää maailmassa? kysyi Jerin.

— Minulla on vaimo ja lapsia . . . ja viiniä.

— Voi surkeutta! huokasi Jerin.

Katshurin sydämeen pisti. Hänen kätensä va-

lisi kun hän nosti lasia. Viini huumasi häntä, hän katseli eteensä sumuun ja näki sumusta Jerinin kasvot — jotka näyttivät olevan tutut entisiltä ajoilta. Hän ojensi kätensä, osoitti häntä etusormellaan ja sanoi puoliääneen, sydämensä pohjasta:

— Tuokaan tuossa . . . tuokaan ei hirtä itseään!

Jerin oli juovuksissa ja kiehahti raivoon.

— Mitä? Selittäkää!

Veitikan näköinen opettaja, joka alusta alkaen oli ollut juovuksissa ja joka kuin unessa, silmät pystyssä, katseli eteensä, heräsi äkkiä ja koetti nousta.

— Selittäkää!

Katshur heilautti päätään ja käsiään.

— Ei . . . en minä rupea riitelemään, en mistään hinnasta. — Mitä olen nähnyt, sen olen nähnyt. En sano mitään muuta.

— Matelija! huusi käheästi ja tuskin ymmärrettävästi veitikan näköinen opettaja, heittäytyen suulleen pöydälle.

Jerin mietti hetkisen, tarttui sitte vesipulloon, kasteli otsaansa ja vaikenä.

Katshur kumartui nukkuvan harjoittelijan päällitse ja laski pehmeästi kätensä Matildan kädelle.

— Neiti Matilda . . . kerran, niinä aikoina . . .

— Oletko juovuksissa, ukko, tokaisi Matilda väliin ja veti pois kätensä.

Katshur kääntyi syrjään, kasvoilla synkkä alakuloisuuden ilme. Puoleksi oli hänet huumannut viini, puoleksi tajuton, syvälle kätkeytynyt inho. Se oli syntynyt jo kauvan ennen tätä iltaa ja kaukana näistä ihmisistä. Hän kävi käsin kiinni päähänsä.

— Hän ei enään välitä minusta!

Ja hän unohti heti kuka hänestä ei enään välittänyt. Ensinnä ajatteli hän laihaa opettajatarta, sitte Matildaa, sitte vaimoan ja sitte hänen ajatuksensa pysähtyivät Minkan valkoisten kasvojen ja mustien silmien eteen.

Hän nosti päänsä ja katsahti pöytäkuntaa, nousi verkalleen, horjuen, silmät sameina, pullollaan, ja ojensi kätensä.

— Kuka teidän joukossanne, jotka istutte täällä ... kuka teistä on niin rakastanut ...

Hän näki vain tuntemattomia, juopuneita, tuijottavia kasvoja ja vaikenä.

Jerin astui hänen luokseen ja taputti häntä olkapäälle.

— No ... onhan kaikki hyvin ... ymmärrämehän me toisemme. Laulakaamme!

— Laulamme kyllä, muttei tänä yönä.

Hän toi Katshurille päällystakin ja pani hatun hänen päähänsä ...

Yö oli kylmä; taivas täynnä tähtiä ja ne olivat ihan likellä. Tie loisti kuin päivällä.

Katshur pysähtyi, hoippui ja katseli taivasta.

— Minne minä olen joutunut? Mihin maahan?

Hän mietti, ajatuksiaan vaivaten, ja arvaili.

— Ei, eivät ne aja minua pois. Minulla on lapset ja vaimo ...

Hän mietti puoliääneen, sitte hän parkaisi ja kompastui tielle.

— Lapset minulla on ja vaimo ... Tarpeeksi olette minulle antaneet ... En enään välitä ... jättäkää minut rauhaan ... Yksinäni ...

Hän nousi, koetteli ääntään ja rupesi laulamaan:

Miksi, miksi kultaseni
Otit uuden sulhasen?

Hän vaikeni ja tuli äkkiä perin surulliseksi.

— Raskas on ollakseni, nyt tulee jo syksy, tulee talvi, ja — millainen minun takkini on . . . millainen on tämä elämä . . . miksi . . .

Hän tuli kotiin; akkunasta laskeutui huoneeseen varjo.

— Hei sinä, huusi Katshur, riensi horjuen akkunaan ja sulki sen meluten ja kolisten.

Varjo pysähtyi.

— Odota nyt, sinä . . . tiedätkö . . . odota sinä vaan . . . Minä . . . minä en ole hyvä mies . . .

Hän haki tulitikkuja, muttei löytänyt. Hän otti tulta ja näki huojuvassa sumussa edessään vehnäkiharaisen, kauniin nuorukaisen; hieno iho oli aivan vaalea ja vetiset silmät tuijottivat häneen kauhistuneina.

— Sinä! huudahti Katshur.

Tulitikku putosi hänen kädestään ja sammui.

Hän heilautti kättään, heittäytyi lattialle ja varjo upposi yöhön.

Ovi narahti.

— Oletko siellä, Katshur?

Katshur nousi ja astui kompastellen vaimoan kohti.

— Kuka oli akkunan alla?

— Missä?

— Akkunan alla.

— Juoppo, sinä olet nähnyt unta. Laita itsesi vuoteeseen.

Hän meni viereiseen huoneeseen.

— Nähnytkö unta? kysyi hän unisesti eikä enään tietänyt mitä kysyi.

Hän riisuutui unissaan ja hymyili autuaana: hän oli puutarhassa ja Minka nojautui aitaa vastaan.

II.

Katshur oli täyttänyt neljäkymmentä vuotta. Hän oli käyrävartinen ukko, aivan noiden vanhojen opettajien näköinen, jotka aikonaan ovat olleet kirkonpalvelijoina, jotka sitte vaeltavat maailmassa kodittomina, puolisokeina, alituisesti äreinä ja muristen, kuin mitkäkkin vampyrit. Ne ovat kaikki jo aikoja sitte olleet maan povessa, vain siellä täällä nousee menneisyydestä muisto, pimeydestä peloittava henki, surkea irvikuva: pienin, horjuvin askelin kammertaa se hämärässä tien poikki, kuivana ja kyyryisenä, polvet yhdessä, vapisevin käsin; nukkavieru takki kiiltää hartioden ja kyynäspäiden kohdalta, hihat ovat liian lyhyet, housut liian pitkät, ahtaat ja rypistyneet; taskusta riippuu punainen nenäliina, oikeassa kädessä on keppi, vasemmassa nuuskarasia; sileäksi ajetuista, ryppyisistä kasvoista katselevat äreät silmät, nenä on pitkä ja punainen ja ylähuulen alla on mälli. Se menee menojaan muristen ja nuuhistellen, vilkuilee syrjään ja heittää ihmiseen vihaisia katseita. Kun se näkee poika-
viikarin, nostaa se keppiään, mutta kun tien tai-

peesta tulee näkyviin mahtihenkilö, kunnanesimies, kirkkoherra tai virkamies, välähtää vanhaan, köyristyneeseen ruumiiseen äkkiä tuli; joustavaksi ja nuorekkaaksi käy silloin koko olento, se kiemurtelee ja kumarteleo syvään, hattu koskettaa maata ja iloinen, onnellinen, kohtelias hymy väreilee monilukuisilla rypyillä, suupielissä ja loistaa silmistä . . .

Nyt se makaa maan povessa . . . vain silloin tällöin, puoliyön aikaan, tulee laiha mies pitkässä, kuluneessa, vanhanaikaisessa takissaan esiin, asettuu valkean, yksikerroksisen koulun eteen, keikuttaa siinä päätään, nuuhistelee ja uppoaa taas yöhön.

Katshur oli valinnut pääkortteerikseen syrjäisen kapakan, jossa samalla oli kauppapuoti. Siellä kokoontuivat tukkimiehet, velkaantuneet talonpojat ja ammattijuopot. Niin kauvan kuin ei Katshur ollut juovuksissa, ei hän välittänyt muista vieraista. Hän istui pimeimmässä nurkassa ja joi viinaa. Hänen oli hyvä ja kummallisen viileä olla, ikäänkuin hän olisi tuntenut Blatni-Dolin varjot kasvoillaan ja ihmiset joita hän näki, olivat kaikki ikäänkuin pimeästä syntyneet, kasvot karkeasti veistetyt, ilmeettömät, juopuneet, silmät veristyneet, äänet raa'at ja käheät . . . Kun viina meni päähän ja asettui kielelle, rupesi hän katselemaan seuraa: siellä oli Blatni-Dolin kunnanesimies ja saksaa puhuva sihteeri, mökkiläinen Samotoretz, kaikki nuo tutut kasvot ja jo ammoiden tuttuja olivat jutut, joita he kertoivat, heidän riitansa olivat vanhat, yhä sovittamattomat — kaikki oli kuin ennen . . . Katshur keskusteli heidän kanssaan, riiteli heidän kanssaan,

selitti heille oppineita asioita ja puhui saksaa ja monellaisia muita, sangen kummallisia kieliä. He kuuntelivat häntä kunnioituksella, kun tiesivät hänen kuuluvan heikäläisiin. Kun hän oli juovuksissa ja kompastui, niin saattoivat he hänet kotiin, Andrejas, jolla ei ollut nenää, koska hän kerran juovuspäissään oli leikannut sen pois . . .

Hän ei välittänyt auringosta eikä valosta, hänelle tuli rauhaton olo, hänen silmänsä eivät nähneet selvästi, kaikki huojui hänen edessään ja kaikki huojui hänen jalkojensa alla. Hänen sydämessään heräsi ikäänkuin raskas, tuskallinen muisto.

Kauniina aamuna kerran lähti hän kukkuloille, yksinäisille ahoille katselemaan ympäristöä. Siellä oli hiljaista, mutta aurinko loisti, jokainen heinänkorsi kiilsii ja pensaikossa ja yksinäisissä puissa värisivät lehdet, nauttien valosta. Hän katseli alas tasangolle: kaikki ui auringossa, vieläpä sumukin, joka pitkinä huntuina pyrki taivasta kohden ja haihtumistaan haihtui, välkkyi ikäänkuin helmikudoksena. Kullassa loistivat Lazin valkoiset talot ja akkunat paloivat. Oli suuri, sunnuntainen rauha Leivonen liverteli pellon päällä . . . Katshur seisoi pää painuneena, valo häikäisi hänen silmiään, hänen sydämessään temmelsi suuri tuska, ikäänkuin sitä olisi yritetty repiä rinnasta . . . Epäselvät, puoleksi tajuttavat ajatukset heräsivät, niitä sikisi hedelmöittävästä valosta . . . sammaltavia, epävarmoja, arkoja ajatuksia . . . Minäkin olen kerran . . . elänyt noin . . . tuollaisessa valossa . . . siitä ei vielä ole pitkä aikaa . . . milloin se olikaan? . . . Enkö minä voisi . . . enkö minä voisi päästä valoon takaisin? . . .

Hän vapisi. Hänestä tuntui siltä, että koko laaja, valoisa seutu nousee korkeammalle hänen luoksansa ja että kukkulat ja yksinäiset, kuumat ahot kohoavat taivasta kohti, itse auringon luo; ja hän itse nousee kentän, kukkuloiden ja ahojen kanssa ja koko taivaan ja maan valo on hänen silmissään, hänen sydämessään . . .

Kotiin tultuaan heittäytyi hän vuoteelleen, kääntyi seinään päin ja nyyhkytti eikä enään koskaan mennyt ylös ahoille, kun oli kaunis, aurinkoinen aamu . . .

Onnellisimmillaan oli hän, kun sattui jäämään yksin kotiin nuorimman poikansa kanssa. Häntä hän helli, hänen kanssaan hän leikki kuin lapsi, hänen kanssaan heitteli kuperkeikkaa ja hänen kanssaan temmelsi; hänen kanssaan tutki hän kaikki keittiön ja ruokasäiliön salaisuudet.

Mutta omituista oli, että he molemmat vain harvoin hymyilivät ja silloinkin vain silmänräpäyksen. Heidän kasvonsa olivat aina totiset, heidän silmänsä sameat ja ilottomat ja he leikkivät ja temmelsivät kömpelöin, raskain liikkein, kuten kaksi vanhusta, jotka uudelleen ovat tulleet lapsiksi ja tekevät hullutuksia.

Loise oli heikko, kivulloinen lapsi, vatsa iso, ruumis pöhöttynyt, jalat heikot, väärät ja kömpelöt; kasvot olivat harmaat, iho vetinen ja korkean, ulkonevan otsan alla olivat suuret, rauhalliset, arat silmät. Hän pelkäsi meluavia ääniä, kohisevaa elämää ja valoa. Kirkossa hän vapisi, pusertautui kiinni seinään ja katseli pelästyneenä ihmisiä. Hän oli kuuden vuoden vanha, mutta osasi tuskin kä-

vellä, hän puhui epäselvästi, änköttämällä ja ras-
kaasti hengittäen.

Kun he leikkivät ja äiti äkkiarvaamatta astui
sisään, vaikenivat he kuin kaksi pahantekijää, Loise
juoksi pois ja piiloutui.

— Painakaa te vaan päät yhteen, pidä sinä
vaan hänestä! Johan hänen on kasvoihinsakin
kirjoitettu, että hän on juopon poika ja syntynyt
Blatni-Dolissa.

Katshur rakasti häntä kun hän oli Blatni-Dolin
lapsi. Hän oli hänelle kuin elävä, kipeä, salape-
räinen varjo, jota hän vielä koettaa pelastaen pi-
tää luonaan, kun hänet väkisin on työnnetty va-
loon.

Tone ja Franska välttelivät isää. Kun Katshur
katseli poikien suuria, kirkkaita silmiä, niin välähti
hänessä kummallinen tunne ja hän painoi alas
päänsä, aivan kuin pääopettajan edessä. Noissa
silmissä oli jotakin moittivaa ja ylenkatseellista.
Kun isä ja Tone tiellä sattuivat tapaamaan, niin
Tone nopeasti juoksi eteenpäin tai meni jossakin
tienkäännteessä piiloon, jottei tarvitsisi kävellä isän
kanssa.

— Istu, Tone, luetaan yhdessä! sanoi Katshur
hänelle välistä.

— Kyllä minä luen itsekin, vastasi Tone itse-
päisesti.

Katshur aikoi ärjäistä ja kohotti jo kättään,
mutta kääntyi pois päin, käsi herposi eikä hän sa-
nonut sanaakaan. Sinä kesänä lähetti hän hänet
kaupunkiin latinakouluun.

Vaimoa, joka ennenkin oli ollut hänelle vieras,

hän vihasi hervonneen sydämen koko hiljaisella, sairaalla voimalla. Hän oli vaimonsa edessä nöyrä, hiljainen ja synkkä. Mutta kun vaimo kääntyi pois ja meni ovesta tai huoneen läpi, katsahti hän hänen jälkeensä, sydän täynnä syvää kiukkua.

Hänen vihansa ja katkeruutensa oli sitä syvempi, kun hän nyt entistä enemmän piti hänen upeasta ruumiistaan. Katshurista tuntui siltä kuin hän ylenkatseellisella, vahingoniloisella ja tunkeilevalla veitikkamaisuudella tahallaan näyttäisi hänelle rehevyyttään ja upeuttaan siksi, että hän aavisittaa Katshurin vihan ja rakkauden . . .

— Kuinka tämä pusero sopii minulle? kysyi vaimo peilin edessä, kohotti poveansa ja nauraa helisti, katsoen mieheen vilkkaan ilkeästi.

Sitte hän keikaillen, olkansa takaa kääntyi katsomaan Katshuriin nähdäkseen tarkoin hänen tylsän, vimmaisen ja himokkaan katseensa, ja nauroi entistä enemmän.

— Tiedätkö, Katshur, minä menen minäkin lukusaliin. Lähdetkö sinä?

— Aiotko mennä yksin?

— Miksen menisi? Luuletko sinä ettei siellä ole ketään joka minua tanssittaisi ja saattaisi kotiin?

Katshurin huulet värisivät.

— Lähden minäkin.

— Mene vaan, kyllä olet korean näköinen tuossa takissa.

— Korean näköinen, kun kaikki meni sinun höpeniisi ja noihin lapsiin, jotka ovat sinun.

— Eikä ensinkään sinun, nauroi vaimo ilkeästi.

— Jos ovat olleetkin, niin eivät enään ole.

Katshur vaikeni, nousi ja puhui sana sanalta kerrallaan:

— Eivät enään! Lapsetkin sinä olet minulta ottanut... jotka eivät tiedä mitä minä olen ja mitä sinä... Sinä, sinä olet ottanut minulta enemmän kuin kaikki muut yhteensä... sinä varastit minulta sielun!... sinä...

Vaimo katsoi häneen ällistyneenä.

— Oletko tullut hulluksi? Mitä minä olen saanut sinulta? Mitä sinä olet antanut minulle?

Katshur puki ylleen takin, painoi hatun päähänsä ja karkasi ulos kalpeana ja väristen.

— Minne nyt, vanha veikko? pysäytti hänet iloinen opettaja.

— Ei minnekään, sanoi Katshur ikäänkuin heräten.

— Meillä on jo pääopettaja.

— Todellako?

— Hänen nimensä on Ferjan.

— Mitä? kysyi Katshur tyrmistyneenä.

— Ferjan. Hän tulee tänne Zapoljesta. Jo huomenna.

— Ferjan Zapoljesta?

— Radikaali mies, edistysmielisen opettajiston pylvä.

— Edistysmielisenkö? ... Ferjan?

— No, oletteko kuuro!

Katshur painoi hatun vielä syvempään otsalleen ja kiirehti kapakkaan.

Vapisevin käsin tarttui hän pulloon ja tyhjensi sen siemauksessa.

— Ihmeitä tapahtuu maailmassa, jumalallisia ihmeitä ja suuria merkkejä... mutta kuinka oli ennen? Mietitäänpäs vähän!... No, katsahdetaanpas taaksepäin, katsahdetaanpa, jos voidaan, hiukan taaksepäin ja mietitään miten silloin oli.

Hän painui pöydän päälle ja painoi otsan käsiinsä. Viina syöksyi päähän ja kirjavat kuvat, liiankin valoisina, liiankin rauhattomina ja välähtelevinä, nousivat hänen silmäinsä eteen...

— Kylläpä viina tänä iltana maistuu! naurahti pyöreä kapakoitsija.

— Tuokaa vielä lisää!

— ... Se oli se Ferjan... se juoppo... se mielistelijä... Itse se sanoi olevansa mielistelijä... Kumarra! hän sanoi. „Anna sinä sorsan pitää sulkansa ja kukon harjansa!» hän sanoi. Ja ole sinä, hän sanoi, pikemmin juoppo kuin idealisti... Ja nyt hän on... Kuinka se hyrrä sanoikaan?... Nyt hän on... e-dis-tys-mie-li-sen o-pet-ta-jis-ton pyl-väs!

Hän kohotti päätään, nauroi leveää naurua, niin että koko kasvot olivat hymynä, nauroi aivan lapsellisena ja kääntyi kapakoitsijan puoleen.

— Mitäs sanotte, Miha, jos minä silloin olisin ollut juoppo ja nyt idealisti — kuinka olisi käynyt? Enkö tänään olisi pääopettaja?

Kapakoitsija nauroi hyvántahtoisesti kuten hänen oli tapana nauraa juopuneille, jotka kankein kielin puhuivat viisaita sanoja.

— Tietysti olisitte!

Katshur loi kapakoitsijaan tylsän katseen ja näki kapakoitsijan hymyillen katoavan kauvemmasummuun.

— Tietysti! Ehkäpä olisin jo tarkastajakin... Se on... ihminen ei koskaan tiedä kuinka pitää alkaa ja milloin... Mutta Ferjan tiesi... Hän odotti hetkeänsä niinkuin kissa hiirtä... Kissa on hiljaa... hiljaa, ei liiku, ei kehrää... Mutta kun hiiri tulee näkyviin... no, tuokaa nyt. Miha!

Hän kallisti pulloa nähdäkseen oliko se tyhjä, mutta unohti miksi hän oli ottanut sen käteensä ja se putosi pöydälle.

— Tarvitaanko vielä? kysyi kapakoitsija.

Katshur avasi silmänsä selälleen nähdäkseen kapakoitsijan, ja katsoi pöytään.

— Tarvitaan!

Hän oli juovuksissa, mutta hänen ajatuksensa olivat ihmeen selvät ja valoisat. Ne vaihtelivat niin nopeasti, ettei niitä saanut kiinni, ikäänkuin hän olisi kulkenut pikajunalla läpi kirjavien, vilah-televien seutujen.

— Kaikki aikanaan... niin se on... olla konna, kun on tuuli... sinne ja tänne ja minne hyvänsä... Eikä pidä olla itsepäinen salko... jos se on löyhässä maassa... niin tuuli riuhtaisee sen irti ja heittää sen ojaan. Jos se taas on korkea, niin tuuli sen taittaa... No, kuinkas muuten!... Kun ei ole tuulta, niin konna lepää loassa, mutta salko on korkealla pystyssä... Siksi on parempi silloin olla salkona... silloin kunnioitetaan enemmän ja annetaan enemmän arvoa ja niin on... salko — konna, konna — salko... sellaista on elämä.

Hän rupesi hiljalleen, pitkäveteisellä nuotilla laulamaan:

— Konna — salko... salko — konna...

Nenätön Andrejas tarttui hänen käsikynkkäänsä ja vei hänet kotiin . . .

Aamulla Katshur heräsi ja hänestä tuntui siltä kuin hän olisi nähnyt kummallisia unia. Hän muisti nähneensä Ferjanin ja Katshur oli seisonut Ferjanin edessä lakki kourassa ja kumarrellut.

— Oliko ne unia? kysyi hän vielä levottomana, kun avasi silmänsä.

— Mitä sinun unesi minuun kuuluvat? vastasi vaimo äkäisesti. — Olet ollut juovuksissa, koska olet jäänyt makaamaan tuonne etehiseen.

Katshur pukeutui juhlapukuun ja puhdisti takkinsa.

— Minusta tuntuu ettei se ollut unta.

Hän läksi kouluun päin. Lämmin syksyinen päivä paistoi.

Hän räpytteli sameita silmiään, hänen kasvonsa olivat harmaat ja sisäänpainuneet, kurkku ja kieli kuivat. Kirkas päivä tuntui epämiellyttävältä, se näytti hänestä liian herrasmaiselta, korkealta ja ylenkatseelliselta. Hän olisi mieluummin kävellyt loassa, sateessa ja pimeässä.

Koulun eteen oli ajanut vaunut, vaaleatakkinen herrasmies hyppäsi alas ja katosi etehiseen.

— Tuo se on, kauhistui Katshur, — tunsinhan minä hänen käyntinsä.

Hän pysähtyi ja kääntyi pois päin. Kummallinen tunne, joka ei ollut ylpeyttä eikä kauhua, kielsi häntä astumasta Ferjanin eteen ja tervehtimästä häntä. Hän meni kapakkaan, istui pimeään nurkkaan ja katseli eteensä pöytään. Hänen edessään oli täysi pullo, mutta hän ei koskenut siihen.

Hän istui kauvan, peitti sitte kasvot käsiinsä ja kyyneleet kiilsivät silmissä.

— Ei se ole oikein... Jumalan tiet eivät voi olla sellaisia... Kärsimys ilman hyvitystä... Hyvitys ilman kärsimystä!...

Pullo oli vielä täynnä pöydällä, kun hän läksi kouluun päin, kasvot synkkinä, voimakkaammin askelin.

Ferjan oli tullut alas toisesta kerroksesta ja puhui Jerinin kanssa.

— Sinä olet siis täällä, Katshur. Olen sinua jo etsinyt, mutta sanotaan... No... hän tarttui Katshurin käteen, — kuinka sinä jaksat? Pahasti sinä olet vanhentunut. Jos minä olisin tavannut sinut kadulla, niin en olisi sinua tuntenut.

— No, niinhän se on, hymähti Katshur katkerasti. — Toinen alhaalla, toinen ylhäällä... Niinhän se maailma nykyään kieppuu.

— Mitä? naurahti Ferjan, — ethän sinä toki kadehdi minua! Tiedätkö mitä, ukkoseni, lähdetään jonnekin. — Onhan vielä päivällisiin hyvä aika — ja jutellaan entisistä ajoista.

Jerin ojensi Ferjanille kätensä.

— Etkö lähdekkään meidän kanssamme? No, näkemiin siis! Miksi sinä katselet minun niin vihaisesti, Katshur?

— Minä katselen aina sillä tavalla, olen vieraantunut, vastasi Katshur ylpeästi, sillä itsetunto oli hänessä herännyt.

Ferjan ja Katshur tulivat ravintolaan ja istuutuivat herrashuoneeseen.

— Tietysti siellä Blatni-Dolissa! huokasi Ferjan.

— Mutta miksi sinä olet ollut niin ymmärtämätön? Katso, minä olen paria vuotta sinua vanhempi ja sinä olet muuten ollut järkevempi kuin minä, mutta kuinka on nyt sinun laitasi, kuinka minun?

— Sanoppas minulle — Katshur katsoi häntä tarkasti silmiin — kuinka sinä olet menetellyt? Tahtoisin mielelläni tietää . . . kun en sitä ymmärrä enkä voi ymmärtää . . . Sellaisissa pienissä, niin kovin viattomissa asioissa minä silloin puuhasin, ja nyt on kaikki . . . rauniona. Mutta sinun sanotaan olevan edistysmielisen opettajiston pylvään, ja nyt olet . . . pääopettaja . . . Kas sitä minä en ymmärrä, selitä minulle!

Katshur puhui avomielisesti, silmät suurina, kasvot jännityksessä.

Ferjan nauraa hahatti.

— Silloin Zapoljessa olit sinä lapsi ja lapsi olit Blatni-Dolissa ja lapsi olet yhä vielä . . . Etkö ymmärrä? Silloin, kaksitoista vuotta sitte, ei saanut olla edistysmielinen — nyt saa, vieläpä se on eduksikin.

— Mutta mitä nyt ei saa olla? kysyi Katshur.

— Sinä tahtoisit siis aina olla sitä mitä ei saa olla.

— En, pudisti Katshur vilkkaasi päätään ja oikaisi kätensä. — Minä en huoli olla mitään, en sitä mitä saan olla enkä sitä mitä en saa.

— Etkö siis mitään?

— En.

— Etkö opettajakaan? Minulle on kerrottu surullisia asioita sinun opetustavastasi . . . sinä olet

tuonut sen muassasi Blatni-Dolista . . . No, nythän olemme kapakassa.

Kauhu valtasi Katshurin. Hän ei enään nähnyt edessään Ferjan, vaan pääopettajan ja hänen hahmonsa näytti hänestä synkältä ja ääni oli ankara.

— Minä . . . herra pääopettaja, änkötti Katshur.

— Mitä?

Ferjan katsoi häneen ihmeissään.

— En minä tarkoittanut niin . . . en minä aikunut loukata . . . lausui Katshur pelästyneenä.

— Mikä pahus sinun on? Oletko järjiltäsi? ihmetteli Ferjan. — Minä tarkoitin sitä vaan koulun vuoksi . . . Kyllähän se vielä korjaantuu. Mutta sinä olet pahalla tuulella ja alakuloinen . . . Sinulla on syöpä sydämessä, siksi sinä koulussa heilutat keppiä ja kiroilet. Ja kuinka sinä voisitkaan olla hyvällä tuulella . . .

— Kyllähän minä koetan . . . kas, Ferjan, minä näen nyt, että sinä olet hyvä mies. Kyllä minä koetan parastani.

— No, älä nyt! Kuka sinua kuuntelee! Kyllä minä uskoin että mies sinun nahoissasi oli muuttunut, mutta en uskonut että se olisi muuttunut vanhaksi akaksi!

Katshur ei enään tietänyt mitä sanoa ja kuinka itseään puolustaa.

— Suo anteeksi, Ferjan . . . Minun on todella vaikea maailmassa . . . Kaikki mitä olen nähnyt siitä saakka kun tulin Blatni-Dolista, on minulle niin . . . outoa, tavatonta, en tiedä miksi.

Hän katseli pöytään.

— Ei ollut oikein että minut vedettiin esiin Blatni-Dolista. Olin sinne jo kotiintunut . . . Jätin hakemukseni vain siksi että olin tottunut siihen ja olin jo iloinnutkin, kun hakemukseni oli hylätty . . . Ei ollut oikein, että hain pois. Siellä olisin rauhassa kuollut . . .

Ferjan katseli häntä säälien, mutta hänen sääliinsään oli myöskin paljon ylenkatsetta.

— Olet ollut heikko.

— En ole ollut heikko, Ferjan. Nyt vasta, kun muistelen menneisyyttä, nyt vasta tiedän kuinka paljon voimaa minussa oli, mutta pisara pisaralta . . . loppumattomiin — ei mikään astia ole niin suuri, ettei se lopulta tyhjenisi . . . Ethän sinä tiedä mitään! Mitä tuosta ulkopuolisesta! Ihminen varistelee ne sellaiset päältä ja jatkaa matkaansa, mutta tuo . . . tuo kärsimys neljän seinän sisällä, jota ei näe maailma eikä ystävä, jota ei koskaan hyvitetä! Se sinun pitäisi tuntea, Ferjan!

— No . . . tietysti!

Saattoi nähdä, että asia rupesi ikävystyttämään Ferjan.

— Entä kuinka vaimosi jaksaa?

— Mikäs hänen on hätänä, vastasi Katshur synkästi. — Hän on jo kotiintunut . . . minä en.

Molemmat vaikenivat.

— Kohta näkyy olevan päivällisaika, sanoi Ferjan, katsoen kelloa.

— Todella! huoahhti Katshur.

— Tuletko huomenna lukusaliin?

— Ehkä.

— Ja vaimosi myöskin?

Katshnr katsahti häneen.

— Tietysti hän tulee. —

Kun Katshur sinä päivänä palasi kotiin, olivat hänen ajatuksensa kuumemmat ja hänen sydämensä täydempi kuin koskaan ennen.

— En minä yksin, veliseni . . . kyllä sinäkin olet muuttunut . . . Ja vaikka sinulla nyt on uusi takki, niin et sinä ole yhtään muuttunut parempaan päin niinkuin minä.

Vaimo ompeli, silitti vaatteita, korjasi puseroansa, hamettansa ja hattuaan. Hänen kasvonsa hehkuivat ja hän tuskin katsahti mieheensä.

— Lähdetkö sinä todella? kysyi hän Katshurilta sivumennen, tuodessaan kuumaa rautaa keittiöstä.

— Lähden — minne sinä, sinne minäkin, vastasi Katshur ilkeästi hymyillen ja katsoi hametta joka oli levällään ja jota vaimo silitti, puseroa, joka riippui ovelta, ja valkeita, pitsitettyjä alusvaatteita.

— Ketä varten sinä noin laitat itseäsi?

— En ainakaan sinua varten.

Katshur näki hänen paljaan, täyteläisen kaulansa, hänen paljaat, täyteläiset käsivartensa ja säpsähti.

Hän tarttui vaimon olkapäähän ja tunsi hänen ruumiinsa kuuman lämmön.

— Miksi sinä kohtelet minua noin?

— Jätä minut rauhaan, kun näet, että minä olen työssä.

Katshur pysähtyi silmänräpäykseksi hänen taakseen, nosti kätensä hänen hartioiltaan ja piti sitä kuin pihteina hänen kaulansa ympärillä.

— Vaikka pusertaisitkin ja painaisit . . .

Vaimo irroitti päänsä, kolisteli rautaansa ja Katshurin käsi hervahti alas. Kumarassa, väristen meni hän omaan huoneeseensa ja heittäytyi vaatepöydällä vuoteelleen.

— Ei edes se minkä sain palkkapahasekseni, ole omaani... Olet heikko, sanoi hän... kovin olenkin heikko. Miksi en tarttunut... pusertanut...?

Vuoteesta seinän vierestä katseli häneen kaksi suurta, kosteaa silmää.

— Isä!

Katshur karkasi hänen luoksensa ja otti hänet syliinsä.

— Sinä... sinä olet minun! Kenen sinä olet?

— Isän.

— Tietysti minun... olethan sinä niin kipeä raukka.

Vaimo tuli huoneeseen vaaleassa puvussa, pitsien ja samettinauhujen koristamana, päässä pitkä-sulkainen hattu ja kädessä valkea päivänvarjo. Mies katseli häntä, mutta ei hän enään näyttänyt hänestä yhtä kauniilta, vain hänen punakat, iloiset kasvonsa olivat vielä yhtä kauniit.

— Lähdetkö yksin, Katshur?

— Minä tulen myöhemmin.

— Mitä sinä nyt sanot minusta: enkö ole kaunis?

— Et.

— Vahinko, etten miellytä sinua, sanoi vaimo kääntyen pois. — Sulje ovet.

Katshur näki hänen mennä kahistavan akkunan ohi ja avaavan päivänvarjon, jottei ilta-aurinko paistaisi kasvoihin. Ja kun hän kaukaa katseli vaimoaan, niin hän ensi kerran huomasi, että hänen

hansikkaansa olivat liian ahtaat ja ranteesta tuumaa liian lyhyet.

Katshur läksi vasta hämärtäessä.

Hän kävi kapakan, pimeän, ystävällisen kotinsa ohi.

— Miksi en mielummin poikkeisi tuonne? Eihän siellä kukaan moiti minua, eihän siellä kukaan ole minun herrani, eihän siellä kukaan revi sydäntäni, joka jo ennestäänkin on niin raskas.

Tuskin oli hän tämän miettinyt, kun hän jo astui kapakkaan.

— Miksi te tänä iltana olette niin juhmallinen? kysyi kapakoitsija. — Lähdette kai lukusaliin.

— Lukusaliin, vastasi Katshur äreästi.

— Yksin? Ilman vaimoanne?

— Hän on jo mennyt.

Pyöreän kapakoitsijan kasvot kirkastuivat ja hän hymyili.

— Vai on jo mennyt.

Katshur katsoi häneen synkästi.

— Miksi te noin hymyilette ja kyselette?

— Iii — Jii! sanoi kapakoitsija hartioitansa kohtauttaen. — Tuli kysyttyä!

Toisen pöydän ääressä istui juopunut talonpoika, kapakoitsijan ikuinen vieras, poltti piippunysää, katseli Katshuria silmiin ja hymyili hiljalleen itsekseen. Vihdoin otti hän piipun suustaan, sylkäisi ja hymyili entistä sydämellisemmin.

— Te olette niin oppinut, hyvä herra koulumes-tari, että osaatte saksaa ja italiaa . . . mutta ette näe vielä vaaksan vertaa nenänne eteen.

— Mitä te tarkoitatte? kysyi Katshur vihaisesti.

— En minä mitään tarkoita. Kun minua syhyttää, niin minä itse raapin itseäni ja kynsin itse korvallistani.

Katshur joi kiireesti ja läksi pois.

Soitto oli lakannut, laulokin oli jo loppumaisillaan, kun Katshur astui ovensuuhun ja jäi katselemaan saliin. Toisella penkillä lavan edessä istui hänen vaimonsa punaisessa sametissa, posket hehkuen, onnellisena ja ylpeänä. Hänen säihkyvissä silmissään ja hehkuissa, elämää uhkuvissa kasvoissaan ei enään tuntunut Blatni-Dolia, ainoastaan pitsit kaulalla ja ranteissa ja liian iloinen ja äänekäs nauru muistuttivat Blatni-Dolia. Hänen vieressään istui nuori virkamies, vaaleakiharainen, korea poika, jolla oli hieno iho ja ruma ilme suupielissä.

— Hän ei ole huomannut minua, ajatteli Katshur, — ja vaikka hän katsoisikin tänne, ei hän minua näkisi. Mutta odotappas. . !

Pimeys tunki hänen sydämeensä, hänen päähänsä valautui katkeruus ja se näkyi hänen kasvoistaan.

— Odotappas . . . vielä sinä saat minut nähdä. . . Polvillasi olet vielä edessäni ja tuijotat minuun silmät valkeina ja nostelet ja vääntelet puserrettuja käsiäsi. Odotappa vaan, konna!

Laulu, jota lavalta laulettiin, oli loppumaisillaan. Tontshka taputti käsiään iloisenä, punaposkisena, onnellisesti hymyillen kuin lapsi, ja katseli ympärilleen. Hänen kätensä herpoutuivat, veri katosi hänen kasvoistaan ja huuliltaan, hän huomasi Katshurin hahmon sellaisena, ettei vielä koskaan ollut sitä

sellaisena nähnyt: peloittavana pimeyden hahmona, kalpeana, runneltuna . . .

Katshur kääntyi nopeasti toisaalle.

Ravintolassa juhlasalin vieressä tervehdittiin häntä äänekkäästi. Ferjan nousi pöydän takaa.

— Me luulimme jo, ettet sinä tulekkaan, Katshur. Suurella vaivalla sain minä heidät käsittämään, ettet ole vanhoillinen, et suosionhakija etkä vakoi-
lija. Istu nyt, kas tänne minun viereeni . . . Mikä sinun on?

Katshur oli yhä kalpea ja vapisi.

— Minä voin pahoin, ei mitään muuta . . . Mutta mitä varten nämä huvit ovat tänä iltana?

— Mitäkö varten? naurahti Ferjan. — Täytyykö joka asialla olla tarkoituksensa? Se on iloista huvia vaan. Sellaisia pidetään joka vuosi ja tänä vuonna siis myöskin . . . Sinä et voi unohtaa niitä aikoja, jolloin joka sanalla oli oma tarkoituksensa.

Pöydän päässä, tupakinsavun keskellä istui kunnanesimies ja katseli iloisesti Katshuria tummien kulmakarvojensa alta.

— Vaikeita aikoja olette saanut kokea eivätkä ne nytkään jätä teitä rauhaan.

Katshuria kiusasi olla suuressa herrasseurassa. Hän tunsi olevansa niin pieni ja kömpelö. Sentähden hän nopeasti joi lasinsa pohjaan ja tunsi viinin vaikutuksen.

— Tänä iltana et pääse käsistämme, Katshur, puhui Ferjan iloisesti. — Kerro meille tänä iltana mitä sinulle on tapahtunut. Ole iloinen ja heitä huolet hiiteen! Katso meitä, olemmehan me kunnan väkeä.

— Jätä minut nyt rauhaan, Ferjan! Mitä sinä hulluttelet. Minä olen liian vanha.

Ferjan kumartui pöydän yli, puhalsi suustaan paksun savupilven ja katsoi tiukasti Katshuriin.

— Mutta minä luulen, ettet sinä ole vain vanha, Katshur.

— Mitäs muuta?

Ferjan katsoi häneen yhä ja hymähti ivallisesti.

— Silloin kun et sinä välittänyt mistään, kun olit nuori ja yksin, oli sinun helppo kyntää vakoa.

Katshur tarttui vapisevin käsin lasiin ja tyhjensi sen. Jerin laski kätensä Ferjanin olkapäälle.

— Älä huoli, Ferjan, noin...

Ferjan riuhtaisi irti kätensä. Viini oli mennyt hänen päähänsä.

— Silloin, nuorena, yksin — vähät tulevaisuudesta! Nyt: herra kirkkoherra — hattu maahan! — herra kunnanesimies — pää syvälle kumaraan! herra pääopettaja — hei Jerin, tiedäthän, että hän on minun ystäväni ja sama Katshur tituleerasi minua „herra pääopettajaksi“! Vaikka me sinuttemme toisiämme ja vaikka minä olen hänen ystävänsä.

Katshur vapisi. Veri oli paennut hänen kasvoistaan ja luut pistivät esiin.

— Ferjan, miksi? pyysi hän värisevällä äänellä, verestävin silmin.

— Kyllä me sinut jo tunnemme. Sinä olet pappien kätyri.

— Mikä? kysyi Katshur ihmeissään ja katsahti pöytäkuntaan.

— Pappien häntyri! nauroi Ferjan.

Laulu salissa vaikenä ja seura vetäytyi ravintolan puolelle. Katshur näki vaimonsa kiharatukkaisen nuorukaisen vieressä, laihan opettajattaren pitkän, pukinpartaisen virkamiehen rinnalla, ja kuuli postineidin lepertävän äänen, mutta kaikki ikäänkuin huojui sumussa ja unennäössä.

Salissa kajahti soitto ja parit nousivat. Hänen vaimonsakin nousi, hän näki sen olkapäänsä yli, vaikkei kääntänyt kasvojaan päin.

— Etkö mene tanssimaan? kysyi Ferjan hymyillen.

Katshur tuijotti häneen silmät suurina.

— Sinun vaimosi tanssii.

Katshur vaikenä ja joi.

— Voi sinä kurja mies, sanoi Ferjan kasvojaan väännellen ja sylkäisi.

— Kuka on kurja mies? kysyi Katshur hiljaa, käheästi.

— Sinä, sinä! huusi Ferjan ja hymyili ivallisesti.

Katshur kaasi verkalleen viiniä lasiinsa, mutta hänen kätensä väräsi niin että viini valui lasin ohi. Hän kääntyi Ferjaniin päin, hengitti raskaasti ja lausui tynnellä äänellä:

— Sinä, Ferjan, sinä olet suosionetsijä, sinä olet kurja mies!

— Etkö sinä tiedä kenen kanssa puhut? sanoi Ferjan leimahtaen vihaan.

— Suosionetsijän, matelijan kanssa! Minä tunnen kaikki nuo sanat... Jos sinä käännät meidät nurin, itsesi ja minut, niin mitä nähdään? Syltä korkeampi olen minä sinua! Mitä — syltäkö? Sata syltä korkeampi! Sinä olet tänään pylväs —

voi kurjaa pylvästä! Mutta kuka on antanut kiven alustaksi jalkojesi alle, — — jollen minä kärsimyksilläni? Sinä olit kurja mies, onnenonkija ja juoppo, silloin kun minä verisessä hiessä hioin kiveä, jonka päälle sinä nyt niin miehuullisesti olet asettunut. Miten sinä sanoit: mitä ei nykyään saa olla?

Jerin katseli Katshuria loistavin silmin ja vastasi:

— Sosialisti!

— Hyvä! Jumala ties miten asia on, mutta sinun kiusaksesi, Ferjan, minä olen sosialisti! Mitä sinä tänään olet, sitä olin minä viisitoista vuotta sitte. Miksi? Siksi, ettet sinä uskaltanut sitä olla, siksi että sitä varten täytyi kärsiä... Mitä minä verelläni olen höystänyt, sen sinä olet niittänyt... Varas! —

Ferjan kalpeni ja puri huuliaan.

Valssi vaiken salissa.

— Näetkö vaimoasi? kysyi Ferjan, huulilla ilkeä, ruma hymy.

— Mitä minun vaimoni sinuun kuuluu? vastasi Katshur hampaita kiristellen, ympärilleen katso-matta.

— Minäkin olen tanssinut hänen kanssaan.

Katshur tuijotti häneen lasittunein silmin.

— Minäkin olen jo häntä suudellut... sinun hääiltanasi.

Katshur nousi huojuen, tarttui juomalasiin ja heitti sen Ferjanin silmille. Toiset kävivät häneen käsiksi, joku heitti päällystakin hänen selkäänsä, toinen pani hatun päähän ja hän joutui ulos tielle.

Jerin piti häntä lujasti kiinni kädestä.

— Minä saatan teidät kotiin... Te olitte oikeassa... Ferjan oli juovuksissa.

Katshur riuhtaisi itsensä irti.

— Pois! Minä en huoli kenestäkään. Pois!

Jerin pysähtyi etehiseen, katseli Katshurin jälkeen, joka kiireesti asteli eteenpäin ja katosi pimetyteen.

Verkalleen ja ajatuksissaan palasi Jerin ylös portaita. Mennessään salin ohi katsahti hän sinne: Tontshka tanssi siellä paraikaa Ferjanin kanssa, joka puhui hyvin äänekkäästi, kompasteli ja nauroi...

III.

Ferjan ja Katshur olivat opettajahuoneessa. Katshur istui niska kyyryssä ja nojasi käsiä polvia vastaan. Hänen hahmonsa oli vanha ja maan karvainen, hänen verestävät silmänsä tylsät.

Ferjan, joka jo oli aika isovatsainen ja hiukan harmaantunut, oli kaikesta päättäen hämillään. Hän rypisteli paperia käsissään ja katseli pöytään.

— Me olimme kerran toverit, lausui hän ja vilkaisi sivulta päin Katshuriin, — toverit ja ystävät. Minä totta tosiaan en milloinkaan ole rikkonut tätä ystävyyttä vastaan ja jos väliin on tullut väärinymmärrys, niin olemme sen sovittaneet kuten tulee... mutta nähkääs, herra Katshur --

Heidän silmänsä kohtasivat toisensa eikä kumpikaan painanut niitä alas.

— Välistä täytyy jättää ystävyys sikseen. Vielä pari vuotta sitte katselin teitä sellaisena jommoisena näin teidät kerran, jo kauvan sitte, silloin kun te olitte meitä kaikkia korkeammalla . . . kun me vielä toivoimme, että te kerran . . . no niin, se on ollutta ja mennyttä . . . siitä ei enään kannata puhua . . . En kysy teiltä mihin poliittiseen leiriin kuulutte, se on teidän asianne . . . Nyt en ole teille muuta kuin pääopettaja . . .

— Mitä hän aikoo sanoa? mietti Katshur. — Tiedän mitä hän aikoo sanoa.

— Tämän olen sanonut siksi, ettette enään odota minulta mitään erityisiä myönnytyksiä. Viimeinen myönnytys minun puoleltani on se, että itse neuvon teitä, sensijaan että ilmoittaisin asian teille virallisesti . . . Tiedättekö mitä tarkoitan?

— Tiedän, hymyili Katshur tylsästi.

Ferjan nousi ja astui likemmä Katshuria. Hänen kasvonsa olivat vakavat, mutta ystävälliset ja sääliväiset.

— Jumalan nimessä, Katshur, eikö sinua todella enään voi mikään auttaa? . . . Tee meille kiusaa, tee pilkkaa lukusalista, lauluseurasta, ole vaikkapa sosialisti tai anarkisti tai mitä tahdot . . . mutta käytäydy säädyllisenä ihmisenä . . . Pitääkö noiden skandaalien nyt yhä uusiutua koulussa? Tuleehan se kaikki tunnetuksi ja pian siitä kirjoitetaan. Talonpoika tulee pian paikalle ryhmykeppineen, kun sinä olet löylyttänyt hänen lastansa, sinä joka kerran olit evankeliumin saarnaja . . . Älä suutu! Tietysti tämä tulee siitä, että aina olet juovuksissa. Juo, tee hyvin, öisin kun ei sinua kukaan näe, ja

selvene aamuun. Miksi sinun pitää juoda päivällä, pitkin päivää...? Oikein sinun tähtesi täytyy hävetä...

Ferjan puri huultaan ja astui askeleen taaksepäin.

— Tiedätte itse mitä olen tahtonut teille sanoa. Parantakaa nyt tapanne, tehkää hyvin, lausui hän kylmemmin ja ojensi hänelle kätensä.

— Hyvä on, hyvä on, nyökytti Katshur päätään, ojensi kätensä vastaan ja meni.

— Yksi seikka muistuu tässä erittäin mieleeni, mietiskeli hän. — Ennen kysyttiin aina: mitä teen kotona, mitä syön, mitä juon, kenen kanssa keskustelen, minkälaiset poliittiset mielipiteet minulla on, käynkö kirkossa ja ripillä, millainen elämiseni ja olemiseni yleensä on — ja katso, yhtäkkiä tulee mies, joka kysyy minulta mitä teen koulussa. Kerran näytti minusta siltä että kaikki huomio on omistettava koululle... arvelin, että opettajan kutsumus on kaunis ja pyhä... milloin se olikaan?... no, viis menneisyydestä!... ja nyt, aivan yhtäkkiä nousi ikäänkuin puoliöyn haamu haudasta... miten koulun laita on? Katso, poikasilla on sielu... Tuo kysymys on tärkeä ja huomattava, siksi pitää sitä tarkoin miettiä.

Hän astui kapakkaan, istuutui pimeimpään nurkkaan ja nosti ylös talvipaltoonsa kauluksen.

— Viinaa tänne!... Ferjan sanoi, ettei ollenkaan! Juonpa kiusallakin!

Hänen ajatuksensa kulkivat raskaasti ja laiskasti, laahaten kuten sumu pitkin tasankoa, epäselvinä ja muodottomina.

— Kas vaan kuinka se kaakattaen levittää siipensä päälleni. Kuka . . .? Mitä hän minulle mahtaa? Voiko hän koskea minuun? Koettakoonpa vaan!

Hän joi ja kietoutui vielä syvemmälle palttooseensa. Kylmä talvituuli kieputteli höllää lunta tiellä ja ajoi sitä, kun ovi avautui, huoneeseen. Oli viimeinen koulupäivä ennen joulua. Jo aamusta alkaen lepäsi kylän päällä harmaa hämärä ja iltahämy tuli heti puolenpäivän jälkeen. Hienoa, kylmää lunta sateli yhä paksumpaan matalasta taivaasta. Tuulen riehussa lenteli se pilvinä alas katoilta ja pitkin tietä.

Pian unohti Katshur Ferjanin ja hänen sydämeensä valui entistä suuremmalla voimalla hiljainen kauhu, joka viime aikoina oli pidellyt häntä kuin rautaisissa pihdeissä. Hän joi kiireesti, napitti takkinsa ja läksi kotiin.

— Ketä varten sinä keität tuota teetä? kysyi hän vaimoltaan.

Vaimo ei katsonut häneen.

— Kuinka sinä tänä iltana tulet kotiin nyt jo?

Katshur sylkäisi ja astui toiseen huoneeseen. Pimeässä, matalassa, viheliäisessä sängyssä makasi Loise, hengittäen raskaasti ja pitkään. Katshur sytytti tulta. Lapsi käänsi verkalleen suuret, kosteat, kummallisen valoisat silmänsä isää kohti ja ojensi ohuita käsiään.

— Mitä te toitte minulle, isä?

Katshur veti takkinsa taskusta esiin vehnäpulan, viikunoita ja muita makeisia.

— No, Loise, ota nyt!

Loise nosti vaivaloisesti päätään, levitti kätensä

ja hymyili kuten ennenkin, hiljaa, vähissä erin. Sitte kävivät hänen sairaut, liian aikaiseen vanhentuneet kasvonsa taas totisiksi. Hän oli kymmenen vuoden vanha, mutta hänen ruumiinsa oli pieni ja hento kuin viisivuotiaan lapsen ja hän ihan hukku peitteen alle. Otsa näytti entistä kuperammalta, se kaartui tavattoman suurena hentojen, laihojen kasvojen ja syvien, kirkkaiden silmien päällä. Hän laski tuliaisheet peiton päälle eikä maistanut pullaa eikä viikunoita eikä muitakaan makeisia.

— Isä.

Katshur painui hänen puoleensa.

— Isä, ihan suuni kohdalle . . . ettei äiti kuule.

Katshur kumartui hänen suunsa kohdalle ja tuns kasvoillaan kuuman hengityksen.

— Isä, kuiskasi Loise raskaasti hengittäen, — sanokaa: onko totta . . . täytyykö minun todella kuolla?

Vilu värähti läpi koko Katshurin ruumiin, aina sydämeen asti.

Hän kääri Loisen peitteeseen, otti hänet syliinsä ja painoi häntä vastaan.

— Kuka sinulle on niin sanonut, Loise?

— Äiti sanoi, kuiskasi lapsi ja halasi häntä kaulasta molemmin käsin. — Onko se totta, että minä kuolen, isä?

— Et sinä kuole, en minä anna.

Ei hän saattanut edes lasta lohduttaa — hän ponnisteli vaan tuota kylmää kauhua vastaan, joka piteli hänen sydäntään pihdeissään, kun hän katse li poikansa hentoa, käpertynyttä, laihaa, pientä ruumista, hänen harmaita, vanhentuneita kasvojaan

ja kohtasi hänen sameitten silmiensä pelästyneen, kuolleen katseen.

Katshur käveli, Loise sylissä, pitkin huonetta, ja sylkytti häntä sylissään.

— Miksi sinä muistelet tuollaisia pahoja sanoja, Loise? Älä kuuntele niitä ja jos kuulet, niin unohda ne. Kuinka sinä voisit kuolla, Loise, kun minä rakastan sinua? Nyt tulee jo pian joulu ja minä laitan sinulle seimen . . . itse minä laitan sen, kauniin seimen.

— Yksinkö minulle?

— Yksin sinulle, Loise. Minä asetan sen tänne nurkkaan, vuoteen viereen ja sinä saat panna sinne rusinoita ja joulukaakkua, että paimenet yöllä saavat viedä ne Jeesukselle.

— Panin minä viime vuonnakin sinne rusinoita, mutta Tone söi ne, kun minä nukuin.

— Tänä vuonna hän ei saa. Minä istun itse vuoteen vieressä koko yön ja katson ettei mitään sellaista tapahdu ja jos sinä heräät etkä voi nukkua, niin juttelemme yhdessä . . .

— Juttelemme kaupungistakin, isä, eikö niin . . . Minäkin menisin mielelläni kaupunkiin, niinkuin Tone.

Hänen silmänsä katselivat kirkkaasti ja syvästi, ikäänkuin tuntematonta ihmettä, etäistä kauneutta, joka ei ole suotu jokaisen nähtäväksi.

— Sinäkin pääset kaupunkiin, Loise, ja sinusta tulee suuri herra . . . ja sinä pidät minusta, kun sinusta tulee herra, etkä välttele minua etkä katsele minua niin vihaisesti kuin Tone . . .

— Minä pidän aina teistä, isä.

Katshur laski lapsen vuoteeseen, pani hänen kätensä peiton alle ja peitti hänet kaulaan asti.

— Ja nyt sinä nukut, Loise, etkä ajattele pahoja ajatuksia etkä näe unta. Aamulla sinä heräät ja olet terve ja me leikimme yhdessä, niinkuin ennenkin.

Loise katseli häntä pelästynein silmin.

— Menettekö te pois, isä? Älkää menkö pois . . . Älkää tänä iltana.

Kummallinen pelko oli hänen läähättävässä äänessään. Hän veti kädet peiton alta ja ojensi ne isää kohti.

— En minä mene minnekään, Loise. Minä olen aina likelläsi ja kuulen äänesi . . . Mutta nuku nyt, pane kädet kauniisti peiton alle, ettei sinun tule vilu. Paina silmät kiinni ja ajattele joulua ja jouluyötä ja sinä menet uneen.

Loise painoi silmänsä puoleksi kiinni ja katsoi paisuneiden silmäluomien alta isään. Katshur meni toiseen huoneeseen ja sulki hiljaa oven.

— Kuka täällä kävi? kysyi hän kuiskaten.

— Kuka täällä olisi käynyt? Ei täällä ole käynyt ketään, vastasi vaimo terävällä, ynseällä äänellä.

— Älä puhu niin lujaan, lapsi nukkuu — kyllä minä kuulin että ovi aukeni ja että joku tuli huoneeseen ja että te puhuitte ja että hän meni pois . . . Kuka se oli? Ne olivat miehen askelia.

Sanomattomalla ylenkatseella, iljettävä hymy huulilla katseli vaimo häntä kasvoihin ja matki ilkuksen hänen kuiskaavaa ääntään.

— Todellakin! Vai miehen askelia ne oli, kas

kuinka arvasit! Ihmeellistä, että tunnet miehen askeleet!

— Kuka täällä kävi?

— Eikö nyt kukaan enään uskalla tulla taloon? Jätä minut rauhaan!

Syvä viha leimusi vaimon silmistä, se kohtasi miehen vihan, heidän kasvonsa kalpenivat — eläin katseli eläintä . . . Samassa silmänräpäyksessä horjahti kumpainenkin.

Katshur palasi huoneeseen pojan luo. Lamppu oli väännetty alas ja valaisi uneliaasti. Hän astui vuoteen ääreen ja kumartui katsomaan. Loise hengitti raskaasti, hiljaa, hengitysten välillä pitkät väliajat. Ummistettujen silmäluomien alta katselivat valkeat silmät, otsa oli hiessä ja kädetkin olivat kylmän kosteat.

— Hän on nukkunut.

Katshur käveli varpaillaan, kiersi valon vieläkin alemma, asetti tuolin vuoteen ääreen ja istahti.

— Eihän se ole mahdollista! Jumala ei ole niin armoton, että hän minulta ottaisi vielä tämänkin.

Puolihämärässä näki hän edessään hennot, harmaat, liian varhain vanhentuneet kasvot ja hän oli niissä lukevinaan oman elämänsä tarun ja tämän elämän tylsän, inhoittavan kärsimyksen . . .

Kummallisesta hiljaisuudesta, ummehtuneesta hämärästä nousivat muistot hänen rauhattomaan, kauhusta heränneeseen sydämeensä, nousivat kirkkaampina ja selvempinä kuin koskaan ennen. Hän näki itsensä kuin kuvastimessa ja kauhistui . . .

Kerran asteli hän nuorukaisena, kevein askelin maailmaan ja hänen sydämensä oli toivoa täynnä.

Mutta se ei ollut vain täynnä toivoa, siinä asui rajaton, kaikki käsittävä rakkaus. Hän meni ja tarjosi ihmisille rikkauttaan, rakkauttaan. „Katsokaa rosvoa, hän tarjoo meille rakkautta — kivittääkää hänet!“ Hänen ympärilleen kerääntyttiin ja hänen päälleen viskeltiin kiviä ja lokaa, kunnes hän lyyhistyi maahan . . . Ja kun hän nousi ja meni kauvemmas, tunturien taa ja tarjosi siellä ihmisille rikkauttaan, rakkauttaan, kuului: — „katsokaa rosvoa, hän tarjoo meille rakkautta — kivittääkää hänet!“ Hänen ympärilleen kokoontuttiin ja hänen päälleen heitettiin kiviä ja lokaa, kunnes hän lyyhistyi maahan . . . Mutta silloin tapahtui ihme: kourallinen lokaa putosi hänen sydämeensä ja loka levisi ylemmä ja ylemmä, kunnes valloitti koko sydämen. Hänen oli raskas olla eivätkä hänen askeleensa enään olleet niin joustavat ja pehmeät kuin ennen. Hänen selkänsä oli taipunut, pää riipuksissa. Ja tapahtui toinen ihme: siitä silmänräpäyksestä, jolloin hänen sydämeensä putosi lokaa, ei hän enään ikävöinyt korkeuteen, eikä etäisyyteen. Hän rakasti soita, pimeän kosteaa metsää, pimeitä, äänettämiä, unohdettuja viidakkoja kukkuloiden välissä. Ja tapahtui kolmas ihme: ihmiset, jotka keran olivat häntä kivittäneet, asettuivat nyt metsän laitaan kuumiimpaan auringonpaisteeseen, suon syrjälle, lujimmalle pohjalle, viidakon yläpuolelle, vuoren rinteelle ja osoittivat häntä: „katsokaa tuota, jolla ei ole rakkautta sydämessä!“ Ja kun hän kuuli heidän naurunsa, tuli hän alakuloiseksi ja — —

Katshur vapisi, suuri oli hänen katkeruutensa.

Hänen sydämeensä välähti arka, uupunut, vapi-seva ajatus — niinkuin pimeyteen kiiltomato.

— Eikö enään ole mahdollista . . . ?

— Isä, kuiskasi lapsi vuoteesta.

Katshur säpsähti. Hän näki kaksi suurta, sameaa, aivan valkoista silmää. Hän kiiruhti pöydän luo, väänsi liekkiä alemma ja meni takaisin vuoteen luo.

— Mitä sinä tahtoisit, Loise? sanoi hän kumartuen pojan suun kohdalle.

Huulet liikkuiivat, valkeat silmät tuijottivat.

Kylmä vihlaisi Katshuria. Hän tarttui lapsen olkapäähän ja nosti hänen päätään.

— Mitä sinä tahtoisit, Loise? Sano sana vain!

Pää hervahti alas. Laihat, luiset kädet lepäsivät peiton päällä.

— Eihän se ole totta! huusi Katshur kauhuissaan. — Et sinä saa kuolla, Loise!

Hän nosti hänet vuoteesta ja pusersi häntä syliinsä. Kasvot olivat vielä lämpimät, otsa oli vielä hikinen ja kovin sileä.

— Katso minuun, Loise, rukoili Katshur ja hänen jalkansa vapisivat. — Katso edes minuun, vaikkeet voi puhua.

Laihat kädet riippuivat kuolleina pitkin kylkiä, huulet eivät liikkuneet.

Katshur avasi oven ja sysäsi sen jalallaan selko selälleen.

— Vaimo, katso! huusi hän käheällä, oudolla äänellä.

Vaimo astui lähemmä. Hänen kasvonsa pysyivät kylminä ja tyyninä.

— Mitä sinä huudat? Hän on kuollut. Pane hänet vuoteeseen.

— Kuollut! kirkaisi Katshur, painoi hentoa ruumista rintaansa vastaan ja tuijotti eteensä lasittunein silmin.

Koko yön istui hän siististi tehdyn vuoteen ääressä, jolla hänen poikansa ihan valkoisena ja tyynenä makasi; koko yön ja koko seuraavan päivän.

Osa hänen sydäntään oli reväisty pois, osa hänen elämäänsä oli uponnut yöhön . . . Se osa, joka oli häntä lähinnä ja joka oli koko hänen perintönsä menneisyydestä, koko se perintöosa, jonka saita kohtalo oli hänelle määrännyt: synnin ja alennuksen muisto . . . Kun hän katseli tuota valkeaa, hentoa, rauhallista hahmoa vuoteella, noita ristiin suljettuja käsiä, jotka olivat ohuet kuin linnun kynnet, niin hän kauhulla aavisti, kuinka paljon häneltä oli kuollut. Hän aavisti kauhulla miksi hän niin suurella rakkaudella oli takertunut tuohon sairaaseen pieneen ruumiiseen, joka eli pimeässä . . . verkalleen kuollen, äänettömänä, vastaan pane-matta kärsien, eli Blatni- Dolin varjona . . . synnin ja alennuksen muistona.

Hän istui vuoteen ääressä ja katseli synkkänä ja ymseänä jokaista joka avasi oven.

— Minne, minne nyt? mietti hän syvässä pelossa, ikäänkuin lapsi, joka on rikkonut äitiään vastaan ja joka seisoo oudolla tiellä, tuntemattomien ihmisten keskellä . . .

— Ei ole enään tietä — ja miksi minä astelinsinkaan ja minne?

Tone, joka oli saapunut joululomalle, tuli huo-

neeseen. Hän oli herraspuvussa, vaalea kravatti kaulassa, hiukset kauniisti kammattuina. Hänen kasvonsa olivat hienot, sileät, huulet itsetietoisessa jännityksessä. Hän katseli kuollutta rauhallisina, uteliain katsein, ilman surua.

— Katso hän on kuollut, lausui Katshur vapi-sevalla äänellä, ikäänkuin hän olisi kertonut pojalle täriseyttävää uutista.

— Näenhän minä. Mitäpä hän enään olisi maailmassa elänytkään!

Hän kääntyi pois ja palasi äidin luo. Katshur peitti kasvonsa.

Huoneessa oli pimeä; pitkällä, nokisella liekillä paloi vuoteen ääressä kynttilä, räsähdellen ja leimahdellen. Ikuisessa rauhattomuudessa horjuivat varjot katossa, seinillä ja kuolleen kasvoilla. Ulkona satoi lunta, tuuli jyskytti tuontuostakin akkunaa. Toisesta huoneesta kuului kuppien ja lasien kilinää, siellä puhuttiin puoliääneen, iloisesti, välistä purskahti esiin nauru, puskien oveen kuin akkunaan lumi.

— Eivät anna hänen nukkua, sanoi Katshur suutuksissaan ja avasi oven.

Pöydässä istui hänen vaimonsa, Tone ja nuori, keikarimainen virkamies, jolla oli typerät kasvot ja paksut, hekkumalliset huulet. Pöydällä höyrysi tee, kupit täyteen kaadettuina.

— Mitä te teette täällä, tähän aikaan? kysyi Katshur, kääntyen virkamiehen puoleen.

— Vai mitä? vastasi vaimo. — Minä olen kutsunut hänet teetä juomaan.

Virkamies hymyili hiukan ylenkatseellisesti ja nousi.

— Jääkää vaan tänne! huudahti vaimo.

— Pois, heti paikalla pois täältä!

Virkamies huomasi Katshurin kasvot, nousi nopeasti ja puki ylleen päällystakin. Katshur avasi hänelle oven ja paiskasi sen kiinni hänen jälkeensä.

— Kuka tuo mies on? kysyi hän vavisten vaimoltaan.

Vaimokin vapisi ja katsoi häntä suoraan silmiin.

— Olisit kysynyt häneltä.

— Missä sinun sydämesi on, kun kutsut hänet tänä iltana.

— Älä sinä puhu minun sydämestäni. Ethän sinä siitä koskaan ole välittänyt. Ei sinun tänäkään iltana tarvitse välittää.

Katshur näki hänet edessään upeana, uhmaa täynnä, ja koko pitkän kärsimyksen kokoonpuser-tama kiukku tukahutti häntä.

— Lutka!

Vaimon kasvoille valautui tumma puna.

— Sano se vielä kerran!

— Lutka!

Vaimo tuijotti häneen vaieten; äkkiä tyyntyi hänen ilmeensä ja huulet vetäytyivät ivaan ja ylenkatseeseen.

— Kuka ei sinun vaimonasi olisi lutka! Mitä iloa minulla sinusta on ollut... Jos niitä olisi vaikka sata ja vielä enemmän joitten kanssa olen ollut tekemisissä, niin sinun ei sovi minua moit-tia. Koko maailma saa tuomita ja Jumalakin tuomitsee, mutta sinulla ei ole oikeutta minua tuomita, sinulla yksin ei ole!

Katshur hengitti koristen, sanat eivät tahtoneet päästä kurkusta.

— Lutka! Tunnustatko sen julkisesti?

— Julkisesti, kirkaisi vaimo käheästi. — Julkisesti, jos niiksi tulee! Kutsu kokoon koko kylä, kutsu heidät kaikki tänne ja minä näytän sinulle sormellani ne, jotka ovat käyneet minun luonani. Minä en enään pidä väliä mistään — en pelkää mitään enkä salaa sinulta mitään. Koko synti lankeaa sinun pääsi päälle! Mitä sinä olet minulle antanut, alusta asti tähän iltaan saakka? Kärsimystä, kärsimystä, kärsimystä loppumatta! . . . Jollen minä ollut tarpeeksi hyvä sinulle, niin miksi minut otit. Jos minä olin palvelustyttö, niin onko Jumala silti antanut sinulle oikeuden tappa minut noin vähitellen, pala palalta? Kymmenen vuotta minä itkin vankeudessa ennenkuin Jumala itse minut pelasti. — Lutka! sinä sanoit oikein. Olenko minä sinulle koskaan ollut muuta? Olenko minä koskaan ollut vaimosi, josta olisit iloinnut ja jota olisit näyttänyt ihmisille ja sanonut: katsokaa, tuo on minun vaimoni! — Yöllä sinä olet minusta pitänyt — kun päivä koitti, et tuntenut minua enään . . . Lutka! oikein! Minä olen tehnyt sinun tahtosi mukaan.

Hän hengitti raskaasti, silmät olivat täynnä kyyneliä, hänen kasvoilleen nousi punaisia täpliä.

Poika istui pöydän ääressä. Hän kuunteli kalpeana ja koko hänen ruumiinsa vapisi.

Katshur seiso i kivettyneenä. Maailma horjui hänen silmissään.

— Sinä valehtelet! huusi hän, astui hoippuen häntä kohti ja kohotti nyrkkinsä.

Poika hypähti esiin ja tarttui hänen käteensä.

— Antakaa äidin olla!

Katshur näki nuoret, kalpeat kasvot ja tunsi ohi välähtävässä silmänräpäyksessä kauhukseen nuo kasvot. Ne olivat hänen kasvonsa, sen miehen, joka kerran kulki sydän täynnä toivoa.

— Päästä irti!

Poika päästi kätensä herpoamaan. Katshur läheni hänen kasvojaan niin että miltei kosketti niitä — poika näki kummallisen kirkkauden isän silmissä ja vetäytyi pelästyneenä pois.

— Kuule, sanoi Katshur läähättäen ja miltei kuiskaten, — minä kerron sinulle jotakin, mutta yksin sinulle. Jos sinun joskus on paha olla, niin kuin minun on ollut, ja sinä silloin muistelet minua hartaalla mielellä, niin ei se muisto sinua tahri. Sinä tulet silloin vuodattamaan verisen kyyneleen jokaisesta rakkauden sanasta, jonka jätit minulle sanomatta, ja minä annan sinulle anteeksi — koska sinäkin tulet vaeltamaan samaa tietä ja ties Jumala, eikö sinunkin sydämeesi ole pudonnut lokaa. Sinun kasvoihisi on kirjoitettu, että tulet kulkemaan samaa tietä ja silloin sinä välistä muistelet minua . . . Oletko ymmärtänyt kaikki mitä olen sinulle sanonut?

Hän veti huulensa omituisen lapselliseen hymyyn. Poika tuijotti häneen ja pelko nousi hänen sydämeensä.

Katshur meni toiseen huoneeseen, suuteli kuolleiden molempia poskia, niisti kynttilän, jotta se palaisi paremmin, ja puki sitte päällystakin ylleen.

— Minne te menette, isä? kysyi poika.

Katshur astui huoneen läpi, hymyili eikä sanonut mitään.

— Anna hänen mennä minne tahtoo.

Katshur avasi oven.

— Niin, se osui paikalleen: menköön minne tahtoo!

Ja hän meni hyvästiä sanomatta . . .

Ulkona tuuli ja satoi lunta, mutta Katshurin oli omituisen lämmin.

— Niinkuin kaksikymmentä vuotta sitte: yksin . . . vapaana! . . . Mutta nyt minulla jo on katkera kokemus, nyt tiedän mistä kulkee oikea tie.

Hän hymyili sydämellisesti.

— Oi, nyt tulen laulamaan „credo“ — uskon! kun on sädekehä . . . Ennen kaikkia pitää tuntea ihmiset, paikkakunta ja ympäristö . . . Ja sitte varovasti, varpaisilla . . . ajan mukaan pitää ihmisen työnsä sovittaa, ei itsensä mukaan. Ja kun ei ole tuulta, niin ei pidä odottaa että se puhaltaisi . . . jos ihminen on itsepäinen . . . niin hän syöksyy eteenpäin . . . ei saa aikaan mitään, lankeaa lokaan . . . Mutta jos hän toimii muiden mukaan, niin hän saa pitää kätensä ristissä ja aika toimii hänen puolestaan . . . niin se on. Minä aioin syksyllä kylvää ja keväällä niittää . . . Kas . . . Hän pysähtyi tielle ja lumi tuiskusi hänen ohitse. — Kaikki tuo olisi pitänyt selittää pojalle . . . Kuinka hän, raukka, tulee elämään ilman neuvoja?

Hänen jalkansa veivät hänet kapakkaan ja vasta kun viina oli hänen edessään, huomasi hän istuvansa kortteerissaan.

— Kuinka te olette niin iloinen, koulumestari? ihmetteli kapakoitsija. — Teidänhän on poikanne kuollut.

— Kuollut, kuollut, hymyili Katshur ja hieroi käsiään. — Kuollut! Kaikki ovat kuolleet, vaimo myöskin.

Vieraat katsoivat häneen.

— Kaikki! sanoi hän hymyillen ja joi. — Nyt olen yksin, ihan yksin. Nyt vasta saatte nähdä kuka minä olen.

Hän joi viinaa, kiersi palttoon kireämmälle ympärilleen ja läksi ulos.

Kylän ulkopuolella, suurella maantiellä tuuli kovemmin ja tuuli kuljetti lunta paksuina pilvinä korkealle tummaa taivasta kohti.

Se piiskasi Katshurin kasvoja, vei hänen hattunsa ja puhalsi auki hänen päällystakkinsa.

— Heh, hymyili Katshur ja käveli vaivaloisesti eteenpäin. — Kauniimpi oli ilma, kun ensi kertaa kuljin täällä . . . Aurinko paistoi.

Tuuli puhalsi auki hänen päällystakkinsa niin että se liehui ja veti häntä syrjään. Hän kulki hoippuen pitkin tietä ja nosteli käsiään ilmaan . . . Kunnan rajapyykin luona tirskahti esiin veri ja rupesi tippumaan lumeen.

— Hyvää minä olen tarkoittanut, suokaa anteeksi! hymyili Katshur ja ojensi kätensä: seppä joka oli maannut tiepuolella, pää halki, oli kumartunut hänen puoleensa, tarttunut hänen kainaloonsa ja nostanut häntä; hänen kasvonsa olivat kalpeat ja lauhat, otsasta tirsui yli silmien, verta . . .

9 B VII 3946

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000421858

